

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI POLİTİK EKONOMİ ABD**

**HİNDİSTAN'IN ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜNE KATILMA
NEDENLERİ VE BU NEDENLERİN KÜRESEL FAKTÖRLER BAZINDA
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

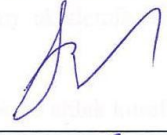

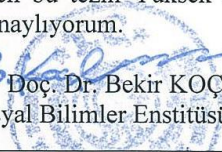
MELİKE TEKİN

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ERKAN AFŞAR

VAN, 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

<p>Melike Tekin tarafından hazırlanan “<i>Hindistan’ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Katılma Nedenleri Ve Bu Nedenlerin Küresel Faktörler Bazında İncelenmesi</i>” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Uluslararası Politik Ekonomi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</p>	
<p>Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR Uluslararası Politik Ekonomi ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Başkan: Prof. Dr. Sabri AZGÜN İktisat ABD, Atatürk Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR Uluslararası Politik Ekonomi ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hakan KARAASLAN Uluslararası Politik Ekonomi ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye: Dr. Öğr. Üyesi Abdullah EROL Uluslararası Politik Ekonomi ABD, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Yedek Üye: Doç.Dr. Fatih GENCER Tarih ABD Edebiyat Fakültesi Bitlis Eren Üniversitesi</p> <p>Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum</p>	
<p>Tez Savunma Tarihi: 11/06/2019</p>	
<p>Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.</p> <p> Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</p> 	

ETİK BEYAN SAYFASI

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Melike Tekin

11.06.2019

Yüksek Lisans Tezi

Melike TEKİN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

**HİNDİSTAN’IN ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜNE KATILMA
NEDENLERİ VE BU NEDENLERİN KÜRESEL FAKTÖRLER BAZINDA
İNCELENMESİ**

ÖZET

Hem Asya kıtasında hem de günümüz uluslararası toplumda adından ve faaliyetlerinden söz ettiren Şanghay İşbirliği Örgütü, 2001 yılında Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kırgızistan, Kazakistan, Tacikistan ve Özbekistan tarafından kurulmuştur. Şanghay İşbirliği Örgütü, Haziran 2017 yılında gerçekleştirdiği zirvede Hindistan ve Pakistan’ın tam üyeliklerini kabul ederek üye sayısını sekize çıkarmıştır. Örgüt, tam üyelerine ek olarak gözlemci üyeleri ve diyalog partnerleri ile dünya siyasetinde önemli bir yere sahiptir. Başlangıçta sınır sorunlarına çözüm arayan örgüt zamanla yelpazesini genişletmiştir. Bölgesel sorunlara çözüm bulmak için attığı adımlarda özellikle güvenlik tehdidi olarak gördüğü terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılık ile mücadelenin altını çizmiştir. Güvenlik boyutunun yanı sıra ekonomik, ticari, kültürel, eğitim ve teknoloji gibi alanlarında da işbirliğine önem veren örgüt, üye ülkelerinin çıkar ve beklentileri doğrultusunda birçok faaliyette bulunmuştur.

Hindistan’ı bu üyeliğe iten nedenler incelendiğinde politik, güvenlik ve ekonomik faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Politik nedenlerin başında Hindistan, iki önemli rakibi olan Çin ve Pakistan ile aynı platformda buluşabilecektir. Güvenlik nedeninin altında yatan ise Keşmir Meselesi, Afganistan’daki istikrarsızlığın yayılması ve uyuşturucu kaçakçılığının bölgede

yayılmıştır. Son olarak ekonomik nedenler ise üye ülkeler ile ekonomik işbirliğini geliştirmek ve enerji ihtiyacını karşılamaktır.

Anahtar Kelimeler: Şanghay İşbirliği Örgütü, Hindistan, Politika, Güvenlik, Ekonomi, Enerji

Sayfa Adedi: 107

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR

M.Sc. Thesis

Melike TEKİN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

June, 2019

**REASONS FOR PARTICIPATION IN INDIA'S SHANGHAI
COOPERATION ORGANIZATION AND THESE REASONS
INVESTIGATION ON GLOBAL FACTORS**

ABSTRACT

Shanghai Cooperation Organization, which is mentioned name and activities both in the Asian continent and in today's international society, was founded in 2001 by People's Republic of China, Russian Federation, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Tajikistan and Uzbekistan. In June 2017, the Shanghai Cooperation Organization accepted the full membership of India and Pakistan and increased its membership to eight. In addition to its full members, the organization has an important place in world politics with its observer members and dialogue partners. Initially, the organization seeking solutions to border problems has expanded its range over time. The organization underlined the fight against terrorism, extremism and separatism, which it regards as a security threat, in its steps to address regional problems. In addition to the security dimension, the organization, which gives importance to cooperation in economic, commercial, cultural, education and technology fields, has carried out many activities in line with the interests and expectations of its member countries.

Political, security and economic factors are seen to be effective when the reasons that lead India to this membership are examined. At the beginning of political reasons, India will be able to meet two major rivals, China and Pakistan on the same platform. The underlying reason for the security issue is Kashmir Issue, the spread of instability in Afghanistan and the spread of drug trafficking in the region.

Finally, the economic reasons are to improve the economic cooperation with the member countries and to supply the energy requirement.

Key Words: Shanghai Cooperation Organization, India, Politics, Security, Economics, Energy

Quantity of Page : 107

Scientific Director: Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	ix
ÖNSÖZ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ TARİHİ, YAPISI VE ÖNEMİ	5
1.1 Şanghay İşbirliği Örgütünün Tarihsel Arka Planı	5
1.2 Bölgesel Bir Örgütten Küresel Bir Örgüte	8
1.2.1 Şanghay Beşlisi'nin Doğuşu	9
1.2.2 Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Kuruluşu ve Amacı	11
1.3 Şanghay İşbirliği Örgütünün Kurumsal Yapısı	16
1.3.1 Şanghay İşbirliği Örgütü Organları.....	16
1.3.1.1 Devlet Başkanları Konseyi.....	17
1.3.1.2 Hükümet Başkanları Konseyi	18
1.3.1.3 Dışişleri Bakanları Konseyi	18
1.3.1.4 Ulusal Koordinatörler Konseyi	18
1.3.1.5 ŞİÖ Genel Sekreterliği	18
1.3.1.6 Bölgesel Anti-Terör Merkezi (RATS)	18
1.3.1.7 Sivil Toplum Kuruluşları	19
1.4 Şanghay İşbirliği Örgütü Üye Ülkeleri ve Beklentileri.....	19
1.4.1 Rusya Federasyonu	19
1.4.2 Çin Halk Cumhuriyeti	20
1.4.3 Orta Asya Cumhuriyetleri	22
1.4.4 Pakistan İslam Cumhuriyeti	22
1.4.5 Hindistan Cumhuriyeti	24
1.5 Şanghay İşbirliği Örgütünün Dünyadaki Yeri ve Önemi	25
2. BÖLÜM: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN BÖLGESEL ROLÜ ..	28
2.2 Şanghay İşbirliği Örgütünün Bölgesel Sorunların Çözümünde Aldığı Rol	28
2.2.1 Sınır Sorunları	29
2.2.2 Etnik Problemler	32
2.2.3 Terörizm, Bölücülük, Aşırılık	33

2.2.4	Uyuşturucu Kaçakçılığı.....	38
2.2	Şanghay İşbirliği Örgütü Ekonomik Müttelik Mi?	39
2.2.1	Şanghay İşbirliği Örgütü'nün İktisadi Gelişmeleri	40
2.2.2	Şanghay İşbirliği Örgütü Enerji Kulübü	45
3.	BÖLÜM: HİNDİSTAN CUMHURİYETİ'NİN ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NE ÜYELİĞİ	49
3.1	Hindistan Cumhuriyeti'ne Genel Bir Bakış	49
3.2	Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Katılma Sebepleri	53
3.2.1	Politik Nedenler	54
3.2.1.1	Çin ile İlişkiler	55
3.2.1.2	Pakistan ile İlişkiler.....	57
3.2.2	Güvenlik Faktöründen doğan Nedenler	60
3.2.3	Ekonomik Nedenler	63
3.3	Küresel Faktörler Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği	67
3.3.1	ABD Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği.....	67
3.3.2	Çin Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği.....	69
3.3.3	Rusya Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği.....	71
	SONUÇ	73
	KAYNAKÇA	76
	ÇİZELGELER DİZİNİ	90
	ŞEKİLLER DİZİNİ	91
	EKLER	92
	ÖZGEÇMİŞ	
	ORJİNALLİK RAPORU	

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AET	Avrasya Ekonomi Topluluğu
AGİT	Avrupa Güvenlik Ve İşbirliği Teşkilatı
ASEAN	Güney Asya Ülkeleri Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Millerler Güvenlik Konseyi
BMODC	Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi
BRICS	Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika
CICA	Asya'da İşbirliği Ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
ETİM	Doğu Türkistan İslami Hareketi
GSYH	Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
ICRC	Uluslararası Kızılhaç Komitesi
IMU	Özbekistan İslami Hareketi
INSTC	Kuzey-Güney Uluslararası Ulaşım Koridoru
IPI	İran-Pakistan-Hindistan Boru Hattı

İİÖ	İslam İşbirliği Örgütü
KGAÖ	Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü
MQM	Muhacir Ulusal Hareketi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OAC	Orta Asya Cumhuriyetleri
OBOR	Bir Kuşak Bir Yol Projesi
RATS	Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı
SAARC	Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
ŞİÖ	Şanghay İşbirliği Örgütü
TAPI	Trans-Afgan Boru Hattı Projesi
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
UNESCAP ve Sosyal Komisyonu	Birleşmiş Milletler Asya ve Pasifik Ekonomik

ÖNSÖZ

“Hindistan’ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Katılma Nedenleri Ve Bu Nedenlerin Küresel Faktörler Bazında İncelenmesi” başlıklı tez çalışması temelde gerek Asya’nın gerekse dünya ekonomisinin yükselen güçlerinden biri olan Hindistan’ın kendi coğrafyasında attığı adımları ve bunların altında yatan nedenler ele alınmıştır. Hindistan’ın artan potansiyeli birçok küresel güç tarafından yakından takip edilmektedir. Hindistan’ın 2017 yılında tam üyelik statüsünü kazandığı Şanghay İşbirliği Örgütü’nün iki önemli üyesi olan Çin ve Rusya da Hindistan’ın yükselişini yakından takip eden ülkeler arasındadır. Bu tez çalışması başta Hindistan olmak üzere Asya’ya yönelmiş olan bu ülkelerin faaliyetlerini okuyabilmeyi hedeflemiştir. Bu tez çalışması Asya’da devleşmiş olan bu ülkeler arasında yaşanan ve yaşanacak olan rekabet, dostluk ilişkilerini okuyabilmek açısından önemlidir.

Tez araştırmamın ve yazımının gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan, bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösteren, desteğini ve ilgisini her zaman hissettiğim danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFŞAR’a ve geçirdiğim stresli süreçte her zaman yanımda olan annem Fatma TEKİN’e ve babam Mehmet TEKİN’e tüm içtenliğim ile teşekkür ederim.

Melike TEKİN

Van,2019

GİRİŞ

Asya kıtasının kalbi olarak adlandırılan Orta Asya, hem jeopolitik konumu hem de hidrokarbon, petrol, doğalgaz, uranyum ve altın gibi yeraltı kaynakları bakımından zengin oluşu nedeni ile tarih boyunca büyük güçlerin mücadelesine sahne olmuştur. Orta Asya'nın jeopolitik önemini büyük güçlerin bölgeye yapıştırdıkları etiketlerde de görülebilir. Orta Asya; Rusya'nın 'stratejik arka bahçesi', Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) 'Büyük Orta Doğu'su ve Çin'in 'Uzak Batı'sıdır (Kaushiki, 2013: 83). Büyük güçlerin Orta Asya'daki mücadelesi belirgin olarak 19. yüzyılda İngiliz-Rus cephesinde ortaya çıkmıştır. 1830'larda 'Büyük Oyun' olarak adlandırılan bu mücadele günümüzde ise 'Yeni Büyük Oyun' adını almış ve oyunun aktörleri ABD, Rusya ve Çin olarak değişmiştir.

Orta Asya, geçmişte olduğu gibi günümüzde de gerek mal ve hizmetlerin gerekse fikir ve inançların geçiş noktası olmuştur. Sovyetler Birliği yönetimi altında dış dünyaya kapalı olan bu bölge birliğin dağılmasının ardından tekrar odak noktası olmuştur. Büyük güçlerin yanı sıra hem uluslararası hem de bölgesel birçok kuruluş bölgedeki hedeflerine ulaşmaya çalışmışlardır. Bu kuruluşlara Birleşmiş Milletler (BM), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Asya'da İşbirliği ve Güven Artırıcı Önlemler Konferansı (AİGK) ve Asya İşbirliği Diyalogu (AİD) örnek gösterilebilir.

26 Nisan 1996'da Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan Şanghay Beşlisi'ni kuruşlardır. Örgüt, 2001'de Özbekistan'ın birliğe katılması ile Şanghay Beşlisi'nden Şanghay İşbirliği Örgütüne dönüşmüştür. Rusya ve Çin liderliğinde kurulan ŞİÖ, Orta Asya'daki güç mücadelesinin en iyi örneğidir. Başlangıçta ŞİÖ, 1990'larda Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra kalan sınır anlaşmazlıklarına çözüm bulmak ve sınırlarda güvenliği sağlamak amacıyla kurulmuştur. Ancak günümüzde aldığı rol itibari ile hem askeri hem de ekonomik bir blok olmuştur. Politika, teknoloji, kültür ve eğitim de örgütün işbirliği alanları arasındadır. 2017 yılı itibari ile ŞİÖ' nün üye sayısı Hindistan ve Pakistan'ın katılımı ile sekize çıkmıştır.

Örgütün bölgesel faaliyetleri, sağladığı ekonomik ayrıcalıklar, maddi kaynakları uluslararası toplumdaki öneminin artırmıştır. Günümüzde üyelerinin yanı

sıra bünyesinde birçok gözlemci ülke ve diyalog partneri vardır. Örgütün kurumsallaşmasını ve güçlenmesini sağlayan etkenlerin başında her yıl düzenli olarak yaptığı devlet başkanları zirveleri gelmektedir. Bu zirveler ile örgütün kurumsal yapısı oluşturulmuş ve kuruluş amacına uygun kararlar alınmıştır. 2001 ŞİÖ tüzüğü ise ŞİÖ'nün en önemli belgeleri arasında bulunur ve üyelerin örgüt çerçevesi dâhilinde sınırlarını çizer. Tüzükte belirtilen prensiplere riayet edilmesi üyelerin birbirleri arasındaki ittifakını güçlendirmiştir. Örgütün kurumsallaşmasını sağlayan diğer etkenler ise Bölgesel Terörle Mücadele Yapısı (RATS) ve daimi bir sekreterlik yapısının kurulması gösterilebilir. Güvenlik konusu örgütün başından beri en önemli odağı olmuştur. Güvenliği tehdit eden terörizm, bölücülük ve aşırıçılık üç şer olarak adlandırılmıştır. Diğer taraftan ekonomi ve enerji alanlarında yaptığı faaliyetler ile örgüt yelpazesi genişlemiştir. Bu konudaki en büyük girişimleri ise Enerji Kulübü ve İş Konseyi'dir.

Asya kıtasında aktif olan ve uluslararası arenada adından söz ettiren ŞİÖ'ye katılmak Hindistan için oldukça hayatiydi. Hindistan bu örgüte 2005'de gözlemci olarak 2017'de ise tam üye olarak katılımını gerçekleştirmiştir. Peki, ŞİÖ Hindistan için neden bu kadar önemlidir? "Hindistan'ın ŞİÖ'ye katılma nedenleri ve bu nedenlerin küresel faktörler bazında incelenmesi" adlı tez çalışması kapsamında, ŞİÖ'nün gelişmesi, kurumsal yapısı, üye ülkeler için ifade ettiği anlam, bölgesel sorunlardaki yapıcılığı, örgütün birleştirici rolü, ekonomik alandaki gelişmeleri, uluslararası toplumdaki yeri anlatılacaktır. Ayrıca hangi nedenler ile Hindistan'ın bu örgüte katılma ihtiyacı duyduğu ve Yeni Büyük Oyunun küresel aktörleri olan ABD, Rusya ve Çin'in bu üyeliğe bakışları incelenecektir.

Bu tez çalışması Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliği altındaki nedenleri ve bu üyeliğin küresel güçler perspektifinden anlamını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ŞİÖ'nün alt başlıklar ile kapsamı araştırılacaktır. Sistematik analiz çerçevesinde ŞİÖ'nün alt başlıkları şu şekilde sıralanacaktır;

- ŞİÖ'nün kurulmasına neden olan etkenler ve tarihi arka planı araştırmak,
- Bölgesel bir örgütten küresel bir örgüte geçişi, kurumsal yapı, amacı ve üye ülkelerin beklentilerini incelemek,
- Sınır anlaşmazlıkları, etnik çatışmalar, üç şer ve uyuşturucu kaçakçılığı

gibi bölgesel sorunlara olan yaklaşımını değerlendirmek,

- İşbirliğinin derinleştiği ekonomi, enerji alanlarındaki faaliyetlerini ortaya koymak.

ŞİÖ; tam üyeleri, gözlemci üyeleri ve diyalog ortakları ile coğrafi olarak 37 milyon metrekareye ulaşmıştır. Nüfusu üç milyar civarlarındadır ki bu dünya nüfusunun %44'ünü oluşturmaktadır. Dünyadaki nükleer silaha sahip ülkelerin yaklaşık yarısını himayesinde bulundurmaktadır, bunlar; Rusya, Çin, Hindistan, Pakistan, İran'dır. Rusya ve Çin, iki daimi BM üyesidir. Diğer taraftan dünyanın en büyük pazarına sahip olduğu gibi en çok enerji üreten ve tüketen ülkeleri de içinde barındırır. Bu etkenler göz önüne alındığında ŞİÖ, hem bölgesel hem de uluslararası düzeyde önemli bir yere sahiptir.

Yükselen bir güç olan Hindistan'ın bu örgüte üye olması ise temelde politik, askeri ve ekonomik çıkarlardan dolayıdır. Tam üyelik ile Hindistan'ın beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığı ve bu kuruluşun neden bu kadar önemli olduğu gibi sorulara cevap vermesi adına bu çalışma önem arz etmektedir.

Yukarıda çerçevesi çizilen çalışma, genel olarak nitel araştırma yöntemi ile devam etmiştir. Araştırmaya yön veren veriler başta örgütün kendi web sitesinden online kütüphaneler, online makale sitelerinden alınmıştır. Bunların yanında web sitelerin arşivleri ve online güncel haber kaynakları kullanılmıştır. Nicel araştırma tekniğinin de kullanıldığı bu çalışmada gerekli veriler International Trade Center ve World Bank tabanından alınmıştır. Analizlerde 2017 yılına ait veriler kullanılmıştır. Böylece aynı zamanda ekonomik bir müttefik olan ŞİÖ'nün üyeleri arasında gerçekleşen ticaret hacimlerinde değişimler istatistikî olarak gösterilmek istenmiştir.

Son olarak bu tez çalışması üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öncelikle ŞİÖ'nün tarihi arka planı aktarılacaktır. Böylece hangi etkenler altında örgütün kurulduğuna cevap bulunacaktır. Sonrasında ise Şanghay Beşlisi'nden Şanghay İşbirliği Örgütüne geçiş ve sonrasında yaşanan gelişmeler aktarılacaktır. Bu kısımda özellikle ŞİÖ Zirveleri ele alınacaktır. Zirvelerde alınan kararların örgütün gelişim sürecine olan katkısı göz önüne alınacaktır. Örgütün kurumsal yapısı ve üye ülkelerin örgütten beklentileri de aktarılacaktır. Bu bölümde son olarak ise ŞİÖ'nün uluslararası toplumdaki yeri ve önemi irdelenecektir.

Genel şeması birinci bölümde çizildikten sonra ikinci bölümde daha spesifik

konular ele alınacaktır. ŞİÖ'nün bölgede üstendiği rolün araştırılacağı bu bölümde öncelikle örgütün bölgesel sorunlardaki faaliyetleri değerlendirilecektir. ŞİÖ coğrafyasında kendini gösteren bölgesel sorunların başında; sınır sorunları, etnik problemler, üç şer olarak adlandırılan terörizm, bölücülük, ayrılıkçı gruplar ve uyuşturucu kaçakçılığı gelmektedir. Bu sorunlara bulduğu çözümlerden önce sorunların tarihsel süreci incelenecektir. Ardından ŞİÖ'nün bölgesel sorunların çözümüne olan katkıları araştırılacaktır. ŞİÖ bulunduğu coğrafyada sadece bölgesel sorunlara çözüm arayan bir mekanizma değil aynı zamanda ekonomi alanında işbirliği arayışında olan bir platformdur. Bu bağlamda bölümün ikinci kısmında ise örgütün ekonomik faaliyetleri değerlendirilecektir. Ekonomik faaliyetler, ticari gelişmeler ve enerji işbirliği olarak iki ayrı koldan araştırılacaktır. Bunlara ek olarak ekonomik gelişmelere olanak sağlayan ya da sağlayacak projelere odaklanılacaktır. Tez çalışmasının son bölümünde ise 21. yüzyılın en önemli güçlerinden biri olan Hindistan'ın bu örgüte katılma nedenleri ve üyeliğin küresel faktörler bazında incelenmesi yer alacaktır. Politik, güvenlik ve ekonomik etkenler olarak üç başlık altında Hindistan'ın örgüte üyeliği araştırılacaktır. Bu kısımdan sonra ise küresel güçler ele alınacaktır. ABD, Çin ve Rusya'nın perspektifinden Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliği değerlendirilecektir.

1. BÖLÜM: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ TARİHİ, YAPISI VE ÖNEMİ

Günümüzün önde gelen kuruluşlarından biri olan Şanghay İşbirliği Örgütü, 15 Haziran 2001'de Rusya, Çin, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan işbirliği ile kurulmuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılması ile dünyanın yeni bir döneme şahitlik ettiği 1990'lı yılların başında birçok nedenden ötürü işbirliği ihtiyacı duyan bahsi geçen ülkeler (Özbekistan hariç) ŞİÖ'nün temellerini atmıştır.

ŞİÖ'nün detayları ile açıklanacağı bu bölümde öncelikle üye ülkelerin ŞİÖ'yü kurmaya sevk eden süreç incelenecektir. Ardından ŞİÖ' kuruluşu, amacı ve kurumsal yapısı aktarılacaktır. Bir sonraki kısımda da üye ülkelerin örgütten beklentileri açıklanacaktır. Son olarak başlangıçta bölgesel sorunları çözmek için kurulan örgütün uluslararası toplumda önemli bir kuruluş olarak dillenmesine sebep olan faktörler üzerinde durulacaktır.

1.1 Şanghay İşbirliği Örgütünün Tarihsel Arka Planı

1991 yılında SSCB'nin dağılması ile başta Rusya, Orta Asya, Kafkasya olmak üzere dünya yeni bir döneme tanıklık ediyordu. İki kutuplu dünya düzeninin hâkim olduğu Soğuk Savaş, SSCB'nin dağılması ile sona ermiş ve bu sadece Komünist rejimin ilgili bölgede sona erişini ifade etmiyordu. İki kutuplu dünyadan tek kutuplu dünyaya olan kayışı, bu süre zarfında tek kutupluluğa olan itirazları, yıllarca kapalı olan potansiyeli yüksek Sovyet ekonomisinin dünyaya açılışını ve bağımsızlığını yeni kazanan birçok post-Sovyet devletin varoluş mücadelesini de ifade ediyordu.

Doğu bloğunun mağlubu olan Rusya yenedünya düzeninde müttefik arayışı içindeydi. Soğuk Savaşın sonlarına doğru gelişen Rusya-Çin yakınlaşması savaşın bitmesinin ardından da devam etmiş ve özellikle Orta Asya milletlerini yakından ilgilendirecek bir birliktelik söz konusu olmuştur. Her iki ülkeyi bu birlikteliğe zorlayan askeri, ekonomik, politik birçok unsur mevcuttu. Bu unsurlardan ilki, iki ülke arasındaki uzun sınır komşuluğuydu. Her iki tarafın var olan uzun sınırlarının

güvenliğini sağlayabilmek ve sınır belirsizliklerini çözebilmek için birbirlerine ihtiyaçları vardı. Ekonomik olarak bakıldığında Çin'in Rus malları için geniş bir pazar haline gelmesi ve Rusya'nın Çin'in üretim fazlası mallarına talep olması diğer bir unsurdu. Son olarak ABD'nin tek kutuplu bir dünya hegemonyası kurma olasılığı Çin ve Rusya'yı işbirliğine iten politik unsurdu (Yardımcıoğlu & Koçarlan, 2012: 165).

1970-80 arası istikrarlı süren Rus-Çin ilişkileri, Mihail Gorbaçov'un SSCB iktidarına gelmesine kadar mesafeli olmuştur. Gorbaçov açılım politikasıyla 1989'da, Çin'e yapmış olduğu ziyaret bir Sovyet liderinin 30 yıl aradan sonra yaptığı ilk ziyaret olmuştur. İkili ilişkilerin yumuşama evresine girdiği bu dönemde, Çin'de gerçekleşen 1989 Tiamenmen olayları Batı dünyasının tepkisini çekerken SSCB bunu ikili ilişkileri için engel olarak görmemiştir (Akman, 2015: 312).

SSCB'nin dağılması ile sınırlarda jeopolitik bir belirsizlik oluşmuştur. İki ülke arasında uzun sınır komşuluğu mevcuttur. Sınır komşuluğunun toplam 4300 km'lik Doğu bölümü Moğolistan'ın doğu sınırından Kuzey Kore'nin Tumen Irmağına, 3200 km'lik Batı bölümü ise, Moğolistan'ın batı sınırından Tacik-Afgan sınır kavşağına kadar uzanır (Özdaşlı, 2012: 109).

Sınır güvenliğini sağlamanın yanı sıra ekonomik işbirliği de Rusya-Çin ilişkilerinin yumuşamasında önemli bir etkidir. Çin artan üretim ekonomisiyle hem geniş pazara hem de enerji gereksinimini karşılayabilmek için Rusya'ya ihtiyaç duymaktadır. SSCB'nin halefi olarak görülen Rusya bölgedeki gücünü kuvvetlendirmek için Çin ile ekonomik işbirliği taraftarıdır. Bu durumda Çin'in enerji ihtiyacı Rusya'nın zengin enerji kaynakları karşılıklı bağımlılığı kaçınılmaz kılmıştır.

ABD'nin post-Sovyet devletler üzerinde oluşan etkisinden hem de politikalarından rahatsızlık duymaları Rusya-Çin işbirliğini gerektiren diğer bir sebeptir. Rusya gibi Orta Asya devletlerinin potansiyel enerji kaynakları SSCB'nin dağılmasının ardından ABD için Orta Asya'yı bir cazibe merkezi yapmıştır. Ayrıca bölgenin jeopolitik konumunun önemi ABD'nin bu bölgeye yönelişini mecbur kılmıştır. ABD'nin tek süper güç olarak bölgede hegemonya kurma endişesi nedeniyle Rusya ve Çin mevcut statükoyu korumak için ittifaka ehemmiyet vermişlerdir (Akman, 2015: 316).

Rusya ve Çin'in yanı sıra Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında parçalanması sonucunda Orta Asya'da bağımsızlığını kazanmış beş devlet (Kazakistan, Tacikistan, Kırgızistan, Türkmenistan ve Özbekistan) bölgesel ittifaklara yönelmişlerdir. Bu post-Sovyet devletler hem siyasal hem de ekonomik olarak yeni düzene adapte olmaya çalışırken bölgede var olan bir dizi sorun ile karşılaşmışlardır. Bu sorunların başlıcaları; bölgesel uyuşmazlıklar, sınır problemleri, kültürel çatışmalar, aşırı dini grupların faaliyetleri, yoksulluk, uyuşturucu kaçakçılığıdır.

Orta Asya'da sınırlar belirlenirken, etnik grupların ayrılıkçı politikalar izlemesini engellemek adına tüm cumhuriyetlere farklı etnik gruplar entegre edilmiş, coğrafi realiteler hesaba katılmamış merkeze bağımlı yapılar oluşturulmuştur. Bu durum birçok sınır anlaşmazlığına sebep olmuştur. Fergana Vadisi sınır sorunlarının başında gelmektedir. Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında bulunan Fergana Vadisi, sadece sınır problemini barındırmaz aynı zamanda üç etnik grubun yoğunluğundan dolayı etnik bir problemi de barındırır (Aydın, 2016: 151).

Sınırlarda istikrarsızlığın ve belirsizliğin olması çatışma ortamını oluşturmuştur. Çatışmanın mevcut olduğu bu sınırlarda yaşayan halk olumsuz etkilenmiştir. Çünkü bu durum ticaretin gelişmesini zorlaştırmış bölge halkını ekonomik olarak zorlamıştır.

Sovyet yönetimi sınırları etnik yapıları göz ardı ederek belirlemiştir. Birçok farklı milletlerin beraber yaşamasını gerekli kılmış böylece ortak bir kimlik oluşmasını engellemiştir. Homojen olmayan bu yapı beraberinde etnik kimlik sorununu doğurmuştur.

SSCB'nin Orta Asya halkı üzerindeki baskıcı politikaları dini grupların oluşmasına sebep olmuştur. Orta Asya, Sovyet rejiminden önce önemli bir dini merkezdi. Örneğin, Buhara, Semerkant, Taşkent gibi şehirler Müslüman dünyası için önemli olan merkezlerdi. Sovyet yönetimi döneminde bölgede bulunan ibadet hanelerinin çoğu kapatılmış, dinin sadece kültürel düzeyde yaşanmasına izin verilmiştir. SSCB'nin dağılması ile bölgede oluşan dini akımlara yönelik başlamıştır. Dini örgütler Sovyet sonrası dönemde de tehdit olarak algılanmış ve Tacikistan dışındaki diğer ülkelerde dinsel partilerin kurulmasına müsaade verilmemiş ve hükümetler tarafından dinsel yayınlar üzerinde denetimler sıkı tutulmuştur (Aydın, 2016: 155).

Radikal dini grupların oluşumuna destek veren bu durumlar bölgede güvenlik tehdidini doğurmuştur. Dini gruplar bölgeye hâkim olmak isteyen güçler tarafından kullanılmış ve gelişimlerine olanak sağlanmıştır. Yoksulluk, işsizlik, yolsuzluklar ve artan gelir eşitsizliklerinin bölgede var olması bu gruplar tarafından kullanılmış böylece bölge halkının desteği alınmıştır (Aydın, 2016: 155).

Orta Asya'nın rahat ulaşım koşullarına sahip olması, denetimleri yapacak kurumların yetersizliği uyuşturucu ticaretini arttırdığı gibi bölgede uyuşturucu kullanan nüfusu da attırmıştır. Sovyetler Birliği'nin parçalanmasının ardından ortak çıkarlar ve sorunlar, gerek Rusya-Çin cephesi gerekse bağımsızlığını henüz kazanmış Orta Asya devletleri için bölgesel bir bütünleşmeyi gerekli kılmıştır. Özellikle sınır ihtilaflarını çözmek ve terör tehdidine karşı ortak hareket etmek amacıyla 26 Nisan 1996 yılında Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın dâhil olduğu beş ülke Çin'in Şanghay şehrinde ilk kez toplanmış ve "Şanghay Beşlisi"ni kurmuşlardır (Eren, 2017: 79). Şanghay Beşlisi'nin amacı bölgesel hükümetler arası bir organizasyon olarak üye ülkelerin sorunlarına çözüm bulabilmek için kolektif çalışmayı teşvik eden bir teşkilat olmaktır.

1.2 Bölgesel Bir Örgütten Küresel Bir Örgüte

Sınır sorunlarına çözüm bulmak isteyen Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Dışişleri Bakan Yardımcıları 8 Eylül 1992 tarihinde Beyaz Rusya'nın Minsk kentinde bir araya gelmişlerdir (Kessikbayev: 2005). Sınır sorunlarının bir parçası olan Çin'in toplantıda olmaması nedeni ile sağlıklı çözümlere ulaşmak olanaksızdı. Minsk toplantısından dört yıl sonra Rusya devlet başkanı Boris N. Yeltsin Çin'e ziyarette bulunmuş ve bu ziyaret sırasında her iki taraf stratejik ortaklıktan yana olduklarını belirtmiştir (Akman, 2015: 312). 21. yüzyıl arifesinde stratejik ortaklıktan yana olan Çin ve Rusya mevcut sorunlarını çözüp ortaklık yolunda ilerleme arzusunda olmuşlardır. İki ülke arasındaki ortaklığın gelişmesi için ilk olarak sınır problemlerinin çözülmesi gerekiyordu. Bu amaçla Çin, Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ın 26 Nisan 1996 tarihinde öncelikle aralarındaki sınır ihtilaflarına çözüm bulmak için Şanghay Beşlisi'ni kurmuşlardır. Şanghay Beşlisi'nin kurulması ile küresel bir güç olarak öne çıkan Şanghay İşbirliği Örgütü'nün ilk temellerini atılmıştır.

1.2.1 Şanghay Beşlisi'nin Doğuşu

26 Nisan 1996 yılında ilk devlet başkanları zirvesini gerçekleştiren Beşlinin gündeminde sınır sorunlarının nihai çözümünden önce sınır bölgelerinde bazı güven artırıcı önlemleri geliştirmek vardı. Çin'in Şanghay kentinde yapılan zirvede Çin Halk Cumhuriyeti, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ülkelerinin devlet başkanları arasında samimi ve dostane bir tartışma gerçekleşmiş ve 'Sınır Bölgelerindeki Askeri Alanlarda Güven Artırıcı Önlemlere İlişkin Anlaşma' imzalanmıştır. Anlaşmada; askeri güçlerin sınır bölgelerindeki tatbikatlarının ölçeğini, düzeyini ve sıklığını sınırlayacakları, sınırlarından 100 km uzakta olan bölgelerdeki büyük askeri faaliyetleri hakkında birbirlerini bilgilendirecekleri, planlı askeri tatbikatlarda gözlemci bulundurabilecekleri anlaşma gereği kabul edilmiştir. Aynı zamanda bu anlaşma, imzalayan ülkeler arasındaki stratejik bilgi dağıtımını, kombine edilmiş eğitimin yürütülmesini ve askeri temasların artırılmasını teşvik etmiştir (Majid, 2016: 151). "21. yüzyıla doğru eşitlik ve güven odaklı stratejik ortaklık" temelli ortak bir bildiri de yayımlanmıştır (Özdaşlı, 2012: 109). Bu açıdan bakıldığında zirve amacına ulaşmış ve başarılı olmuştur.

Moskova'da 27 Nisan 1997'de Şanghay Beşlisi devlet başkanları aynı gündem dâhilinde tekrar toplanmış ve ilk zirvelerine dayanarak "Sınır Bölgelerinde Askeri Güçleri Karşılıklı Azaltılmaya İlişkin Anlaşma" imzalamışlardır (Hepaktan, 2017: 397). Sınırlarda askeri güçlerin azaltılması ve askeri konuşlandırmanın savunma düzeyine indirilmesi konusunda mutabakata varmışlardır (Yener, 2013: 74). Bu anlaşmanın geçerlilik süresine 31 Aralık 2020 tarihi olarak belirlemişlerdir (Eren, 2017: 81). Üye ülkeler birbirlerine karşı güç kullanmama konusunda mutabakata varmışlardır ve tek taraflı askeri üstünlük arayışına girmemişlerdir. Sınırlarda güvenliğin sağlanması için atılan bu adımlar bir sonraki zirvelerde de devam etmiştir.

3 Temmuz 1998 tarihinde Kazakistan'ın ev sahipliği ile Alma-Ata'da Şanghay Beşlisi'nin üçüncü zirvesi gerçekleşmiştir. Alma-Ata Zirvesi Şanghay mekanizmasına yeni bir yön katmış, bir dönüm noktası olmuştur. Sınır ve güvenlik meselelerinin yanı sıra ekonomik işbirliği, kökten dinci akımlarla ve uluslararası suçlarla mücadele gibi konularda gündeme alınmıştır (Yener, 2013: 74). Bölgede iktisadi kalkınma için ortak projelerin gereksiniminin de altı çizilmiştir. Bir başlangıç olarak Çin ve Kazakistan arasında 3000 km mesafede 3 milyar dolar maliyette bir

boru hattı inşası düşünülmüştür (Özdaşlı, 2012: 111). Alma-Ata Zirvesini önemli kılan diğer bir gelişme ise müzakerelerin çok yönlü olarak gerçekleştirilmesidir. İlk iki zirvede bir tarafta Çin öteki tarafta diğer dört ülkenin bulunduğu bir düzen ile görüşmeler gerçekleşmiş iken Alma-Ata Zirvesi ile görüşmeler beş ülke arasında yapılmıştır (Yener, 2013: 75). Nükleer silahlanmanın dünya genelinde azaltılmasına vurgu yapmış ve böylece sadece bölgesel bir sorunla ilgilenmekten ziyade uluslararası bir soruna da değinmiştir (Yener, 2013: 75). Zirvenin kapanışında yayınlanan tebliğde, beş ülke ulusal egemenliğe, toprak bütünlüğüne, eşitliğe ve ortak çıkara saygıyı, ayrıca birbirlerinin içişlerine müdahale etmeyeceklerini uluslararası ilişkilerin sağlanmasına yönelik temel ilkeler olarak kabul etmişlerdir (Jia, t.y.). Zirvede ayrıca askeri olmayan konulara değinilmesi de Şanghay Beşlisi'ne yeni bir perspektif kazandırmıştır.

24 Ağustos 1999 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te ŞİÖ dördüncü zirve toplantısını gerçekleştirmiştir. Toplantının gündemini; Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization- NATO) tarafından Yugoslavya'ya yapılan bomba saldırısı, Özbekistan devlet başkanı İslam Kerimov'a düzenlenen suikast girişimi, Kırgızistan'a bağlı Batken bölgesinin sorunları ve bazı Rus şehirlerinde meydana gelen bombalamalar oluşturmuştu (Özdaşlı, 2012: 112). Bişkek Zirvesini önemli kılan Yugoslavya'ya karşı NATO'nun düzenlenmiş olduğu bombalı saldırıya karşı eleştirilerin olması ABD karşıtlığının sesli bir ifadesi olmuştur (Özdaşlı, 2012: 112). NATO'nun insani müdahale altında yaptığı bombalama Yugoslavya'nın içişlerine müdahalesi sayılmıştır (Özdaşlı, 2012: 112). Şanghay Beşlisinin kurulma nedenlerinden biri olan tek kutuplu dünya düzenine olan karşıtlık ve ABD hegemonyasına olan tepki bu zirvede kendini göstermiştir. Özellikle toplantıya katılan Boris Yeltsin ve Jiang Zemin ABD'yi şiddetle eleştirmişlerdir. Bu zirvede ayrıca Anti-Terör Merkezi kurulması kararı alınmış böylece terörle mücadelenin altı çizilmiştir (Altundağ, 2016: 106). Zirve sonunda üye ülkeler 1996 yılından beri yapmış oldukları faaliyetlerden duydukları memnuniyeti dile getirmişlerdir.

Tacikistan'ın başkenti Duşanbe'de düzenlenen beşinci devlet başkanları zirvesi 5 Temmuz 2000 yılında gerçekleşmiştir. Bu zirveye Özbekistan Cumhurbaşkanı İslam Kerimov da katılmıştır (Zeyrek, 2010: 875). Aynı zamanda Özbekistan'a gözlemci

devlet statüsü verilmiştir. Şanghay Beşlisi “*Şanghay Formu*”na dönüşmüş güvenlik, dış politika, ekonomi, siyasi ilişkiler ve askeri konular üzerinde yoğunlaşmıştır (Yardımcıoğlu & Koçarlan, 2012: 167). Kurumsallaşma yolunda yılda bir kez olmak üzere Dışişleri Bakanları düzeyinde toplantılar yapmayı ve işbirliğini kolaylaştırmak için ulusal koordinatörlerden bir konsey kurmayı kararlaştırmışlardır. Zirvede üye ülkeler, Çin’in ulusal yeniden birleşme çabalarına ve Rusya’nın ‘Çeçen Meselesi’ konusundaki tutumuna verdikleri desteği dile getirilmiştir (Jia, t.y.). Duşanbe Zirvesi’nde 1992-97 yılları arasında Tacikistan’da iç savaş sonucu oluşan tahribatın etkilerinin azaltılması için destek verileceği yinelenmiştir (Özdaşlı, 2012: 113). Diğer taraftan BM Ana Sözleşmesine sadakatlerini ifade eden üye ülkeler Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) onayı olmadan güç kullanılmaması gerektiğini vurgulamışlardır. BMGK iki daimi üyesi olan Rusya ve Çin böylelikle dünya siyasetindeki yerlerinin önemini vurgulamışlardır. 1972 Anti Balistik Füze anlaşmasını sıkı sıkıya gözlemlemek ve savunmak gerektiğini belirtmişlerdir (Jia, t.y.). Tayvan’da oluşturulması planlanan füze şemsiyesine taraf olmadıklarını ifade etmişlerdir (Yener, 2013: 75). Afganistan’daki istikrarsızlık bu zirvede ele alınmış ve bu konudaki endişelerinden dolayı diyalog sürecinin başlatılması gereksiniminin üzerinde durulmuştur (Yener, 2013: 76). Üye ülkeler Afganistan’da yaşanan istikrarsızlık ve karışıklık halinin kendi ülkelerine sıçraması endişesini duymuşlardır. Zirvede, Afganistan ile bölgesel bir teşkilat çatısı altında olmanın orada yaşanan gelişmeleri hem yakından takip edilmesine olanak sağlanacağı hem de daha erken müdahale edileceği yönünde görüş birliğine varılmıştır.

Üye ülkelerin 1996-2000 yılları arasında yaptıkları faaliyetler Şanghay Formunu genişleme yoluna itmiştir. 2000 Duşanbe Zirvesi ile bu yönde açıklamalarda bulunulmuştur. Şanghay İşbirliği Örgütüne dönüşümün temelleri Duşanbe zirvesinde NATO, Afganistan ve Özbekistan’ın gözlemci olarak katılımı ile bir nevi atılmış ve bu durum uluslararası arenadaki ağırlığının artığının da ispatı olmuştur.

1.2.2 Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Kuruluşu ve Amacı

15 Haziran 2001 yılında Şanghay Beşlisinin doğduğu şehir Şanghay Zirvesi’nde Özbekistan’ın tam üyeliği kabul edilmiş ve ardından Şanghay İşbirliği Örgütü kurulmuştur (Özdaşlı, 2012: 114). Özbekistan’ın kalabalık bir nüfusa sahip olması, radikal dini yönü ve ABD ile ilişkileri göz önüne alındığında Şanghay ruhunun

devamlılığı açısından onu bölgede önemli bir devlet haline getirmiştir. Örgüte dâhil olan Özbekistan ile ŞİÖ sadece sınır uyuşmazlıklarına odaklı bir mekanizma olmaktan çıkmıştır (Çolakoğlu, 2014: 181). 2001 Şanghay Zirvesinin ardından yapılan her zirve Şanghay İşbirliği Örgütü Liderleri Zirvesi olarak adlandırılmıştır. (Altundağ, 2016: 107).

ŞİÖ, kurulmasından kısa bir süre sonra gerçekleşen 11 Eylül 2001 saldırılarına karşı tutumunu net bir şekilde şöyle ifade etmiştir; *“Bu barbarca eylemleri insan uygarlığının temellerine, sosyal istikrar ve devletlerin güvenliğine, yaşam hakkı da dâhil olmak üzere temel insan haklarına bir meydan okuma olarak görüyoruz”* (SCO, 2001). Aynı zamanda terörizm, bölücülük ve aşırıcılığa karşı mücadelenin örgütün önemli görevleri olduğu belirtilmiş ve bu yönde bölgesel anti-terörist bir kurumun kurulacağı da belirtilmiştir.

2001 Şanghay Zirvesi’nden kısa bir süre sonra 14 Eylül 2001 tarihinde Alma-Ata’da yapılan görüşmede *“Bölgesel Ekonomik İşbirliğinin Temel Hedef ve Yönelimleri ile Ticaret ve Yatırım Alanlarında Daha Uygun Koşulların Oluşturulması Sürecinin Başlatılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası”* imzalanmıştır (Hepaktan, 2017: 397).

Bir sonraki ŞİÖ zirvesi Rusya’nın önemli bir şehri olan St. Petersburg’da 7 Haziran 2002 tarihinde yapılmıştır. Bu zirvede ŞİÖ Ana Sözleşmesi imzalanmış bununla birlikte ŞİÖ’nün amacı, yapısı, faaliyet alanları belirtilmiştir (Yener, 2013: 76). Bu sözleşme 19 Eylül 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu sözleşme, kuruluşun amaç ve ilkelerinin yanı sıra yapısını ve temel faaliyetlerini ana hatlarıyla belirten temel yasal dokümandır (SCO, 2017). ŞİÖ Ana Sözleşmesi ilk maddesinde hedeflerini ve görevlerini açıklamıştır. Teşkilatın devamlılığını ve genişlemesini sağlayan ana sözleşmede hedef ve görevler şu şekilde sıralanmıştır:

- Üye ülkeler arasında karşılıklı güven, dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini sağlamlaştırmak;
- Bölgede barış, güvenlik ve istikrarın korunması ve güçlendirilmesinde çok yönlü işbirliğini geliştirmek;
- Yeni bir demokratik, adil, rasyonel, siyasi ve ekonomik uluslararası düzeni teşvik etmek;

- Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırılıkçılık, yasadışı uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yasadışı göç ve diğer uluslararası suç eylemlerine karşı ortak mücadele etmek;
- Politika, ekonomi, savunma, çevreyi koruma, kültür, bilim ve teknoloji, eğitim, enerji, ulaştırma, kredi ve finans gibi ortak ilgi alanlarında verimli bölgesel işbirliğini teşvik etmek;
- Kapsamlı ve dengeli ekonomik büyümeyi, sosyal ve kültürel gelişmeleri kolaylaştırmak;
- Bölgede eşit ortaklık temelinde yaşam standartlarını istikrarlı bir şekilde artmasını ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlamak;
- Küresel ekonomide entegrasyonu koordine etmek;
- Üye devletlerin uluslararası yükümlülüklerine ve ulusal mevzuatlarına göre insan haklarından ve temel özgürlüklerden faydalanılmasını sağlamak;
- Diğer devletler ve uluslararası örgütler ile ilişkilerini geliştirmek;
- Uluslararası çatışmaların önlenmesinde ve barışçıl çözümlerde işbirliği yapmak;
- 21. yüzyılda dünyada ortaya çıkacak problemlerde ortak çözüm aramak (SCO, 2002).

Buradan hareketle denilebilir ki ŞİÖ, üye ülkeler arasındaki işbirliğini daha da artırma eğilimi içindedir ayrıca örgüt yelpazesini salt bölgesel sorunları ele almaktan ziyade ekonomik, kültürel alanlara doğru genişletmiştir. Ayrıca uluslararası siyasette, ekonomide ve birçok alanda işbirliğinden yana olduğunu da açıkça belirtmiştir.

ŞİÖ'nün ilk zirvesinde belirtilen "Bölgesel Terörle Mücadele Birimi"nin (The Regional Anti-Terror Structure-RATS) kurulmasına ilişkin anlaşma yine 2002 zirvesinde imzalanmıştır.

28-29 Mayıs 2003'de Moskova'da gerçekleştirilen ŞİÖ'nün üçüncü zirvesinde örgütün kurumsallaşması açısından kayda değer adımlar atılmıştır. Bu zirvede amblem ve bayrak belirlenmiş ayrıca bütçe oluşturulmasına karar verilmiştir.

Tarih 17 Haziran 2004'e geldiğinde Taşkent'te ŞİÖ'nün dördüncü zirvesi düzenlenmiş öncesinde kararlaştırılmış olan "Bölgesel Terörle Mücadele Birimi"nin açılışı gerçekleşmiştir. Buna ek olarak dışa açılım mahiyetinde gözlemci statüsü oluşturulmuş ve Moğolistan'a gözlemci statüsü verilmiştir. Bu gelişmelere ek olarak

bölgede güvenlik ve istikrar kaygısından dolayı Rusya, Afganistan ile temas grubu oluşturulması için ön ayak olmuştur (McClellan, 2013: 7). Buradaki amaç yasadışı uyuşturucu trafiğine karşı önlem alabilmektir. Çünkü Afganistan'da meydana gelen olumsuz gelişmeler çevre ülkeleri de etkilemektedir.

Bir sonraki yıl yapılan ŞİÖ Liderleri Zirvesi Kazakistan'ın başkenti Astana'da 5 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleşmiş, bu zirvede ise Hindistan, Pakistan ve İran ŞİÖ'ye gözlemci üye olmuşlardır. 11 Eylül saldırılarının ardından ABD'nin yüzünü Afganistan'a, bir nevi ŞİÖ'nün faaliyet alanına dönmesi ve Afganistan'da askeri operasyonlar başlatması üye ülkeleri tedirgin etmiştir. 2005 Astana Zirvesinde üye ülkeler ABD'nin Afganistan operasyonlarını sonlandırmasını talep edip aynı zamanda 2001 yılında Özbekistan Hanabad'ta ve Kırgızistan Manas-Gansi'nde kurulan geçici askerî üslerin kapatılmasını kararlaştırmışlardır (Altundağ, 2016: 108).

Beşinci ŞİÖ Zirvesi 15 Haziran 2006 Şanghay'da toplanmıştır. Bu zirvede İş Konseyi, Bankalar arası Konsorsiyum ve ekonomik işbirliğini geliştirecek özel bir Büyüme Fonu kurulması için karar alınmıştır (McClellan, 2013: 8). Bu karar ekonomik alanda çığır açacak gelişmelere temel olmuştur.

2007 Bişkek Zirvesi ABD'nin Füze Savunma Programına karşı düşüncelerin yoğunlukla dile getirildiği bir zirve olmuştur. Ağustos 2007'de Rusya ve Çin, Orta Asya Nükleer Silah Serbest Bölgesi (Central Asian Nuclear Weapons Free Zone) kurulmasına destek olmuşlardır ve tüm ŞİÖ üyeleri NATO tarafından düzenlenen Barışa Ortaklık Misyona (Partnership for Peace-PfP) katılarak Batı karşıtı bir teşkilat olmadıklarının sinyalini vermişlerdir (McClellan, 2013: 8).

Duşanbe'de gerçekleştirilen 2008 ŞİÖ zirvesinde genişleme yolunda adımlar atılmıştır. Daha önce "gözlemci ülke" statüsü oluşturarak genişleme yolunda ilk adımları atan ŞİÖ, bu zirvede ise "diyalog ortaklığı" statüsünü oluşturmuştur (McClellan, 2013: 8). Diyalog ortaklığı ilk olarak 2009 yılında Belarus ve Sri Lanka'ya verilmiştir. Türkiye 'Diyalog Ortaklığı' statüsünü kazanmak için 23 Mart 2011 tarihinde Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından ŞİÖ genel sekreterliğine başvuruda bulunmuştur (Yener, 2013: 84). 7 Haziran 2012 Pekin Zirvesi'nde Türkiye'nin diyalog ortaklığı statüsü onaylanmıştır. Aynı zirvede Afganistan'a gözlemci ülke statüsü de verilmiştir.

2015 Ufa Zirvesi Hindistan ve Pakistan'ın ŞİÖ'ne üyeliklerinin masaya yatırıldığı bir platform olmuştur. Toplantı samimi bir ortamda gerçekleştirilmiş ve her iki ülke lideri ile ikili sorunlar ve bölgesel çıkarlarla ilgili görüş alışverişinde bulunmuştur (The Indian Express, 2015). 2016 Taşkent Zirvesi'nde iki ülkenin resmi üyelikleri için imzalar atılmış ve nihayetinde iki yıllık aradan sonra tam üyelikleri 2017 Astana Zirvesi'nde tamamlanmıştır. Aralarında uzun yıllardır husumet bulunan iki devlet ŞİÖ ile sorunlarını çözebilmeyi arzulamaktadırlar.

18. ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesi 10 Haziran 2018 tarihinde Çin'in Şantung (Qingdao) şehrinde gerçekleştirmiştir. ŞİÖ'nün sekiz üyesi ile gerçekleştirdiği ilk toplantı olması hasebiyle önemliydi. İki gün süren zirvede liderler; güvenlik, ticaret kolaylığı, işbirliği ve hegemonya, güç politikaları, güvenlik tehditleri, küresel zorluklar, tek taraflılık ve ticaret korumacılığı gibi çeşitli alanlarda anlaşmaya varmışlardır (Xuequan, 2018). Çin Devlet Başkanı Xi Jinping “*Şanghay Ruhunu tarafından yönlendirilen bizler ortak geleceğe, uluslararası ilişkilerin yeni türüne doğru ilerleyen bir ŞİÖ topluluğu oluşturmak için sıkı çalışmalıyız ayrıca açık, temiz ve kalıcı barışın, evrensel güvenliğin, ortak refahın sağlandığı güzel bir dünya inşa etmeliyiz*” ifadesi ile ŞİÖ'nün amacını belirtmiştir (Xuequan, 2018). Son zirve sonrası görüşlerini açıklayan Xi Jinping gibi diğer devlet başkanları da ŞİÖ'nün gelişmesinden ve işbirliğini kuvvetlendirmesinden yanadır.

Başlangıçta bölgesel bir örgüt olan ŞİÖ, almış olduğu kararlar, yaptığı faaliyetler, bölgedeki sorunlara bulduğu çözümler ve her yeni üyesi ile uluslararası bir örgüte dönüşmüştür. ŞİÖ her zirve sonrasında terör, aşırılık ve bölücülük üzerinde önemle durmuş bunun yanında bölgede artan uyuşturucu, insan ticareti ve göç gibi konulara da değinilmiştir (Altundağ, 2016: 109).

ŞİÖ temelde ortak çıkarların sonucu gereği derin bir işbirliğine dayanır. Sıkı bir işbirliğinin oluşmasında her yıl düzenli olarak yaptıkları devlet başkanları toplantıları etkilidir. Diğer bir deyişle her yıl yapılan bu zirveler ŞİÖ'nün gündemi belirlemenin yanı sıra zirvelerde alınan kararlar örgütün misyonunu anlamak açısından oldukça önemlidir. ŞİÖ zirveleri örgütün kurumsallaşmasını sağlamış ve bir nevi örgütün sınırlarını çizmiştir. Zirvelerinin gündemi her yıl dünyadaki konjonktürel şartlara da

bağlı olarak değişmiş ve farklı alanlara da açılım sağlayarak örgütün temeli genişletilmiştir.

ŞİÖ kendini daimi bir hükümetler arası uluslararası organizasyon olarak tanımlar. Bu çerçevede dayandığı prensipleri ise şu şekilde belirtilebilir (SCO, 2002):

- Egemenliğe, bağımsızlığa, devletlerin toprak bütünlüğüne ve devlet sınırlarının dokunulmazlığına karşılıklı saygı, iç işlerine karışmama, uluslararası ilişkilerde güç kullanmama ve komşu bölgelerde tek taraflı askeri üstünlük aramama,
- Tüm üye devletlerin eşitliğine, karşılıklı anlayış temelinde ortak pozisyonların aranmasına ve her bir üye devletin görüşlerine saygı duymak,
- Karşılıklı ilgi alanlarında ortak faaliyetlerin kademeli olarak uygulamak,
- Üye devletler arasındaki anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmek,
- ŞİÖ'yü diğer devletlere ve uluslararası örgütlere karşı yönlendirilmemek,
- ŞİÖ çıkarlarına aykırı her bir gayri resmi eylemi önlenmek,
- Ana sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ve ŞİÖ çerçevesinde kabul edilen diğer belgelerin iyi niyetle yerine getirmek.

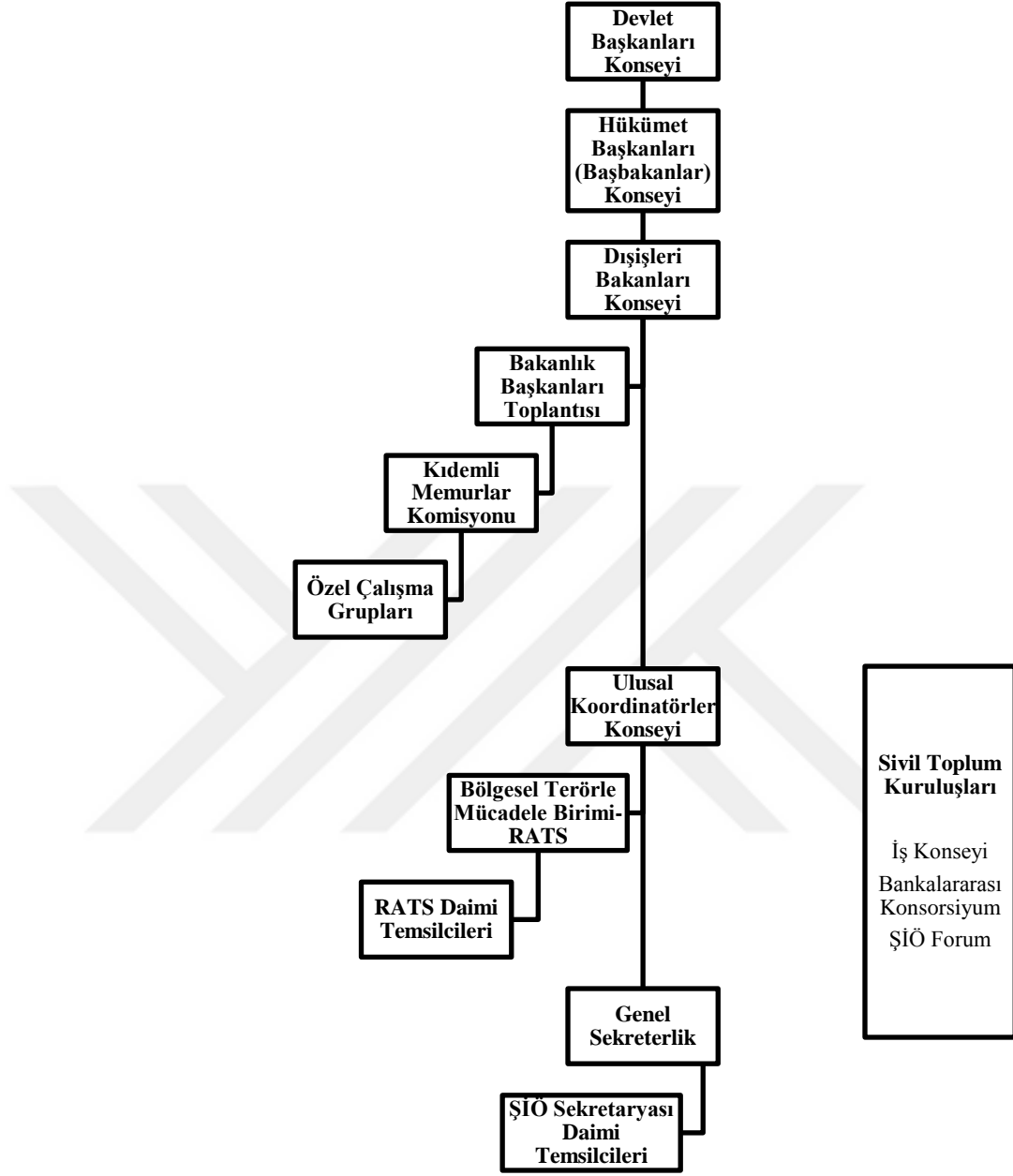
1.3 Şanghay İşbirliği Örgütünün Kurumsal Yapısı

ŞİÖ kurumsal olarak iki temel yapıdan oluşur bunlar; ilki toplantı mekanizması ikincisi daimi organlardır. Toplantılar devlet başkanları, hükümet başkanları ile dışişleri bakanları ve kurum veya bakanlık başkanlarının katılımı ile gerçekleşen konseylerdir. Düzenli olarak her yıl yapılan bu toplantılar, Rus alfabesine göre ülkelerin sıralanması belirlenerek yapılır. Çince ve Rusça örgütün iki resmi dilidir (Yener, 2013: 78). Örgütün organları 2003'te Moskova Zirvesi'nde belirlenmiş ve 2004'te kurumları çalışmalarına başlamıştır (Altundağ, 2016: 110).

1.3.1 Şanghay İşbirliği Örgütü Organları

Devlet Başkanları Konseyi, Hükümet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Ulusal Koordinatörler Konseyi, ŞİÖ Genel Sekreterliği, ŞİÖ Daimi temsilcilikleri, Ulusal Koordinatörlüğe bağlı Bölgesel Anti-Terör Merkezi, Dış işleri Bakanlarına bağlı komisyon ve gruplar, sivil toplum kuruluşları (İş Konseyi, Bankalararası Konsorsiyum ve ŞİÖ Formu) örgütün organlarıdır (SCO, 2017).

Şekil 1. Şanghay İşbirliği Örgütü Kurumsal Yapısı

Kaynak: Stephen Aris, *The Shanghai Cooperation Organisation: 'Tackling the Three Evils'*. (Aris, 2009: 475)

1.3.1.1 Devlet Başkanları Konseyi

Son Devlet Başkanları toplantısı 10 Haziran 2018 tarihinde Çin'in ev sahipliği ile Şantung kentinde düzenlenmiştir. Devlet Başkanları konseyi örgütün en yüksek organıdır. Konseyin gündemi genellikle örgütün önceliklerinin ve başlıca faaliyet alanlarının belirlenmesi, diğer devletler ve uluslararası örgütlerle olan etkileşimlerine

karar verilmesi ve güncel uluslararası konuları dikkate alınması çerçevesindedir. Toplantıları her yıl düzenli olarak bir kez yapılır. Hangi ülkede toplantı yapılacağı Rus alfabetik sırasına göre belirlenir ve o yıl ev sahipliği yapan devlet başkanı konseyin başkanı olur (SCO, 2017).

1.3.1.2 Hükümet Başkanları Konseyi

17. Hükümet Başkanları Zirvesi Tacikistan'ın Duşanbe şehrinde Ekim 2018 tarihinde yapılmıştır. Başlıca görevi örgütün bütçesini onaylamak olan konsey tıpkı devlet başkanları konseyi gibi her yıl toplantılarını Rus alfabetik sıralamasına göre belirleyerek toplanır (SCO, 2017).

1.3.1.3 Dışişleri Bakanları Konseyi

Örgütün uluslararası kanadı olan Dışişleri Bakanları Konseyi, örgütün güncel faaliyetlerini ilgilendiren konuları dikkate almak, örgüt içindeki uluslararası sorunların istişaresini yapmak ve Devlet Başkanları Konseyi toplantılarının hazırlanmasını sağlamak ile görevli bir organdır. Devlet Başkanları Konseyi toplantısından genellikle bir ay öncesinde toplanır (SCO, 2017).

1.3.1.4 Ulusal Koordinatörler Konseyi

Devlet Başkanları, Hükümet Başkanları ve Dışişleri Bakanları konseyleri toplantıları hazırlıklarını yapan yılda en az üç kez toplanan organdır (SCO, 2017). RATS kurumu ve kurumun daimi temsilcileri bu konseye bağlıdır.

1.3.1.5 ŞİÖ Genel Sekreterliği

Pekin merkezli genel sekreterlik ŞİÖ'nün daimi yürütme organıdır. Örgütün faaliyetini koordine eden sekretarya bilgilendirici, analitik, yasal, organizasyonel ve teknik destek sağlar. Sekreterlik, aynı zamanda örgütün basın medya ayağıdır. Haber bülteni hazırlayıp yayınlamak web sitesini yönetir. 2016'dan beri görevde olan ŞİÖ Sekreteri General Raşid Alimov'dur. Genel Sekreter Devlet Başkanları Konseyi tarafından üç yıllığına atanmaktadır (SCO, 2017).

1.3.1.6 Bölgesel Anti-Terör Merkezi (RATS)

Daimi nitelikteki RATS 2004 yılından bu yana faaliyet göstermektedir. Üye ülkelerin buldukları coğrafi konumları ve karşılaştıkları problemler açısından bakıldığında örgütün en önemli organlarından bir tanesidir. Terörizm, ayrılıkçılık ve aşırıcılıkla mücadele amacıyla kurulmuştur. Oluşan küresel zorluklara ve tehditlere karşı ortak bir tepki sergilenmesi oluşumun görevleri arasındadır. Örgütün, RATS

Yürütme Komitesi, Özbekistan'ın başkenti Taşkent'te bulunmakta ve Ocak 2016'dan beri direktörlüğünü Yevgeny Sysoyev yapmaktadır (SCO, 2017).

1.3.1.7 Sivil Toplum Kuruluşları

İş Konseyi, Bankalararası Konsorsiyum, ŞİÖ Forumu önde gelen sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar Genel Sekreterlik ve Ulusal Koordinatörler Konseyine bağlıdır. Faaliyet alanları üye ülkelere ekonomik alanda kolaylıklar sağlamaya yöneliktir. İş Konseyi enerji, ulaşım, telekomünikasyon, kredi ve bankacılık gibi alanlarda çok taraflı işbirliklerine öncelik verir (SCO, 2017). Bankalararası Konsorsiyumun kuruluş amacı ise; ŞİÖ'ye üye ülkelerin hükümetleri tarafından desteklenen yatırım projeleri için finansman ve bankacılık hizmetleri mekanizması kurmaktır (SCO, 2017).

1.4 Şanghay İşbirliği Örgütü Üye Ülkeleri ve Beklentileri

Her bölgesel örgütün temelleri üyelerinin karşılıklı çıkarlarına dayanır ve kurulan mekanizma ortaya çıkan endişeleri ele alan ve çözen bir platform olmaktadır. Ortak çıkarların yanı sıra üye devletlerin çeşitliliği onlara kolektif çaba ile politikalarına ve çıkarlarına şekil verir (S. F. Hasnat, 2016: 88). ŞİÖ de ortak çıkarlar çerçevesinde toplanmıştır. Örgüt mekanizmasını ve gerektirdiklerini iyi kavrayan bir kuruluş olarak ortaya çıkmıştır. Örgüte çeşitlilik getiren ülkeleri yakından incelemek “Şanghay Ruhü”nun yattığı temelleri anlamada yarar sağlayacaktır.

1.4.1 Rusya Federasyonu

Kendini Sovyetler Birliği'nin halefi olarak gören Rusya ‘Yakın Çevre Doktrini’ ile Orta Asya coğrafyası ile yakından ilgilenmektedir. Rusya 1993 yılında açıkladığı bu politikayla “yakın çevresini” oluşturan güneyinde kalan ve içinde yaklaşık beş milyon Rus azınlığın bulunduğu bu ülkeler üzerinde politikalarını, sınır sorunlarını öne sürerek devam ettirmek istemiştir (Keskin, 2015: 46). Orta Asya ülkelerinin sahip oldukları yeraltı kaynakları, ulaşım kolaylığı gibi etkenler bölgeyi potansiyel bir çekim merkezi kılmaktadır. Bölgede konuşulan ikinci dilin Rusça olması ve ŞİÖ çatısı altında Orta Asya ülkeleri liderlerinin Rusya ile ilişkilerinde provokatif olmayan ve işbirlikçi bir tutum sergilemeleri Rusya'nın varlığını bölgede kolaylaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında ŞİÖ'nün bölgede tamamlayıcı ve birleştirici bir rol oynadığı görülmektedir (Bailes, Dunay, & Diğerleri, 2007: 10)

Ayrıca bölgedeki petrol, doğalgaz gibi yeraltı kaynaklarının uluslararası piyasalara geçişi üzerinde Rusya'nın söz sahibi olarak küresel ve bölgesel iktidarını kuvvetlendirmeye yönelik bir amacının da olduğu aşikârdır.

Rusya, Orta Asya ve Uzak Doğu coğrafyalarında olası ABD hegemonyasına karşı Çin ile yakın işbirliği içine girmiştir. 11 Eylül terör saldırısından sonra yönünü Afganistan ve Orta Asya'ya çeviren ABD'ye karşı önlem alınması gerektiği her iki devletin gündemindeydi. NATO'nun bölgede 'Barış İçin Ortaklık Planı' ve ortak askeri tatbikatlar geliştirilmesi, ABD'nin Afganistan'a olan saldırısı ve buradaki askeri güçlerinin varlığı, Doğu Avrupa'ya kurulması planlanan füze savunma sistemi gibi gelişmeler (Yuldasheva, 2016: 71) ŞİÖ'nün genişletilmesi ve güçlendirilmesi Rusya için bir zaruret haline gelmiştir. Böylece tek kutuplu bir dünya oluşumu karşısında ŞİÖ çatısı altında özellikle Çin ile müttefikliği ile ABD'ye karşı bir güç oluşturacaktır.

Rusya'nın ŞİÖ'den beklentilerine ek olarak; ulusal birliğine ve toprak bütünlüğüne bir tehdit olarak gördüğü Çeçenistan ile alakalı politikalarını meşru hale getirmek için ŞİÖ'nün terörizm, bölücülük ve aşırıcılık faaliyetlerine karşı kullandığı söylemlere sığınıp uluslararası arenada tepki çekmemeyi de amaçlamaktadır.

1.4.2 Çin Halk Cumhuriyeti

Başlangıçta sınır sorunlarına çözüm bulmak için kurulması tercih edilen ŞİÖ, Çin'in kendi iç politikaları açısından da önem verdiği ve beklentilerinin olduğu bir organizasyondur. Bunun yanı sıra Çin, ŞİÖ'yü sadece sınır sorunlarını çözebilecek bir mekanizma olarak görmemiş aynı zamanda politik ve ekonomik nedenlerden dolayı işbirliğini sürdürmüştür.

Çin'in sınır güvenliğinin ve toprak bütünlüğünün sağlanması, iktisadi mecburiyetleri adına ŞİÖ önemli bir mekanizmadır. Çin dış politikasında 1980'lerden beri hâkim olan "iyi komşu politikası" (good-neighbor policy ya da mulin zhengce) temelde Çin'in ekonomik çıkarlarına ve güvenlik kaygılarına dayanır (Panda, 2012: 516). Bu politika Çin'in komşu ülkeleri ile hem ekonomik hem de politik alanda ilişkilerini geliştirmesini vurgular. ŞİÖ üye, gözlemci ve diyalog partneri ülkeleri Çin'i çevreleyen komşulardır. Bu açıdan bakıldığında Çin'in komşuları ile aynı mekanizmada buluşabileceği ŞİÖ'den daha iyi bir platform olamazdı.

Çin'in, Rusya ve Orta Asya Cumhuriyetleri (OAC) ile yaklaşık 7000 km'lik sınırı vardır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından sınırlarda oluşan belirsizlik ve bununla beraber ortaya çıkan ayrılıkçı hareketler Çin ve diğer sınırdaş ülkelerin sınırlarında tehdit ve istikrarsızlık unsuru olmuştur. Bu sorunun çözümü her ülke için önem arz etmiştir. Sınır sorunlarının çözümü çerçevesinde bulunan bu ülkeler ŞİÖ çatısı altında sınır sorunlarına çözüm bulmuşlardır. 1996-2001 yılları arasında yapılan zirve sonlarında ülkeler genel olarak anlaşmış ve sınır problemleri büyük ölçüde çözülmüştür. Aynı örgütün içinde olması hasebiyle karşılıklı çıkarlar ve ortak hareketlerin gereği olarak sınır ihtilaflarına çözüm bulma çalışmaları ŞİÖ'nün en önemli başarıları hedefleri arasındadır.

Doğu Türkistan uzun yıllardır Çin gündemini meşgul eden diğer bir konudur. Doğu Türkistan'ın bağımsız olma istekleri Çin'i, toprak bütünlüğünü tehdit ettiği gerekçesi ile rahatsız etmektedir. Doğu Türkistan tarih boyunca birçok kez bağımsızlık mücadelesi vermiştir. Doğu Türkistan'ın 1.8 km²'lik yüzölçümüne, 1 milyon tondan fazla petrole ve 59 metreküp doğalgaz rezervine sahip olması bölgeyi jeopolitik olarak önemli kılmaktadır (Özdaşlı, 2012: 117). Bunlara ek olarak etkin ulaşım yolları üzerinde olması da bölgeyi Çin açısından vazgeçilmez yapmaktadır. Bölgede etkinliğini artırmak isteyen Çin, yapmış olduğu iskân politikaları ile buradaki nüfusunu artırmıştır (Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi, 2014). Çin, bu bölgede oluşan sorunları iç meselesi saymış ve dış devletlerin müdahalesine kapatmıştır. ŞİÖ'nün üye devletlerin iç meselelerine saygı gösterileceği ve müdahale etmeyeceği gerçeği Çin'in bölgedeki faaliyetlerini artırmış ve kolaylaştırmıştır.

Çin'in ŞİÖ içerisinde ekonomik çıkarları da mevcuttur. İktisadi olarak genişleyen ve büyüyen Çin'in hammadde, enerji ve pazar ihtiyacının olması ŞİÖ üye ülkeleri ile ekonomik işbirliğini getirmiştir. Rusya, OAC gibi ŞİÖ üye devletlerinin birçoğunun zengin enerji kaynaklarına sahip olması ve bunun yanında enerji kaynaklarına gidilebilecek en uygun yolların yine üye ülkelerin coğrafyasından geçmesi kayda değer ekonomik gelişmelere sebep olmuştur. Bölgedeki petrol, doğalgaz gibi enerji kaynaklarına ulaşabilmek için Özbekistan'dan Afganistan'a kara yolu ulaşımı, Türkmenistan ile Kazakistan'dan Çin'e petrol ve doğalgaz boru hatlarının döşenmesi Çin'in ekonomik faaliyetlerine olumlu yön vermiştir (Maimaitiaili, 2018: 48). Bunlara ek olarak OAC ile kuracağı ekonomik bağlar tarihi 'İpek Yolu'nu tekrar

canlandırma adına yaptığı faaliyetlere olumlu katkıda bulunacaktır (Panda, 2012: 518).

Sonuç olarak her ülke gibi Çin'in dış politikası da "karşılıklı çıkarlar ve ortak refah" üzerine kurulmuştur. ŞİÖ ve tüm ülkeler ile kuvvetli bağlar kurması Çin'in hem dış politikasında hem de iktisadi olarak amaçlarına ulaşmasına yardımcı olacaktır.

1.4.3 Orta Asya Cumhuriyetleri

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından OAC ekonomik, siyasi, askeri, etnik ve kültürel bağlamda yeni dünya düzeninde birçok şaşkınlık yaşamışlardır. Henüz bağımsızlığını kazanmış bu ülkelerin karşılaştıkları sorunlar ile mücadele edebilmek için bölgesel bir yapı altında işbirliğine ihtiyaçları vardı. Tek bir güce bağlı kalmak istemeyen OAC için ŞİÖ, küresel güçleri (Rusya ve Çin) ile dengeli bir şekilde ilişkilerini geliştirmelerine olanak sağlayacak ve karşılaştıkları sorunları çözebilmeleri için uygun bir platform olacaktır (Çolakoğlu, 2014: 189).

ŞİÖ'nün kurucu devletleri olan Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Özbekistan ortak çıkarlar çerçevesinde sorunlarına çözüm aramışlardır. Öncelikle sınır anlaşmazlıklarına çözüm arayan bu ülkeler ŞİÖ ile sınır sorunlarına genel olarak çözüm bulmuşlardır. Orta Asya ülkelerinin ŞİÖ'den çıkar ve beklentileri şu şekilde ifade edilebilir;

1. Dış yatırımlarını arttırmak, Merkezi Asya'da güvenlik ve istikrarı tesis ederek bütünleşmeye gitmek,
2. Bölgesel iktisadî işbirliği derinleştirmek,
3. Terörizm, silah kaçakçılığı, dini aşırılıklar ve narkotik ticaretle mücadele konularında işbirliği,
4. ŞİÖ üye devletlerin stratejik olanakları çerçevesinde Afganistan'ı problem yumağından istikrarlı bir komşu devlet çizgisine getirmek (Kessikbayev, 2005).

OAC'ye göre; ŞİÖ bölgenin ve üye ülkelerin sorunlarının, çıkarlarının, beklentilerinin masaya yatırıldığı önemli bir barışçıl bir platformdur. Bu amaçla ŞİÖ'ye üye olan Orta Asya ülkeleri örgütün gelişmesine kendi çıkarları doğrultusunda önem vermektedirler.

1.4.4 Pakistan İslam Cumhuriyeti

Diğer üye devletler gibi Pakistan da birçok neden ile ŞİÖ'ye katılmıştır. 2005 yılında gözlemci statüsünü almış ve 2017 Astana Zirvesi'nde ise tam üyeliği onaylanmıştır. Örgüt içinde henüz yeni olan Pakistan'ın, ŞİÖ mekanizmasından uluslararası, siyasi, ekonomik ve askeri açıdan beklentileri mevcuttur.

Pakistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğine başlangıçta Orta Asya ülkeleri (özellikle Tacikistan) karşı çıkmışlardır. Bunun ana sebebi Pakistan'ın Afganistan'daki Taliban'a verdiği güçlü destektir. İlk olarak Taliban'ın Afganistan'dan ayrılması, ikinci olarak ise üye ülkeler ve Pakistan arasında terörle mücadeleye karşı işbirliğine yönelik anlaşmalar yapılması Pakistan'ın ŞİÖ'ye katılımını kolaylaştırmıştır (Khan, 2013: 61).

11 Eylül saldırılarından sonra Afganistan'a komşuluğundan dolayı kritik bir devlet haline gelen Pakistan öncelikle terörizm ve aşırı radikal gruplara karşı ŞİÖ ile işbirliğine girmiştir. RATS kurumu Pakistan'ın terörizme karşı işbirliğinde mücadele etmesine yardımcı olacaktır (Khan, 2013: 62). Terörizme ek olarak dünyanın en büyük uyuşturucu ticareti Afganistan merkezli gerçekleşmesi ve bunun dünyaya Pakistan, İran, Tacikistan, Özbekistan üzerinden yayılması Pakistan'ı endişelendiren diğer bir sorundur. ŞİÖ'nün uyuşturucu kaçakçılığına karşı düzenlediği tatbikatlar Pakistan'ın narkotik personelinin eğitimini sağlayacak ve istihbarat paylaşımı ile uyuşturucu baronlarını açığa vuracaktır (Javed & Ahmed, 2016: 43).

İktisadi büyümenin önündeki en büyük tehditlerden biri olan terörizm istikrarsızlığa sebep olmakta ve bölgenin ekonomik olarak gelişmesine engel olmaktadır. ŞİÖ ile ilişkilerinin gelişmesi Pakistan'a ekonomik olarak da fayda sağlayacaktır. Pakistan'ın ŞİÖ'ye üye olması ile örgütün coğrafyası genişlemiştir. Pakistan bu coğrafya için bir geçit ülkedir. Pakistan, Gwadar limanı ile Orta Asya ülkelerine ticari ulaşım kolaylığı sağlayabilir. Gwadar limanından Afganistan, Tacikistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Orta Asya içlerine kadar ulaşabilecek bir kara yolu mevcuttur (Khan, 2013: 63).

Pakistan büyüyen bir ekonomiye sahiptir bunun yanında enerji açısından fakir bir ülkedir. Enerji zengini Rusya ve OAC ile işbirliği ile enerji ihtiyacını karşılayacaktır. Ayrıca ŞİÖ'nün ekonomik ilişkilerin gelişmesi adına yaptığı faaliyetler (serbest ticaret bölgesi ya da dış ticaret kotalarında kolaylıklar) Pakistan'ın hem ihracatında hem de ithalatında büyüme sağlaması beklenmektedir.

ŞİÖ'ye üyelik, Pakistan'ın Batı güçleri özellikle ABD ile olan bağımlılığını azaltacaktır (Javed & Ahmed, 2016: 36). Bu duruma Rusya ve Çin açısından bakılırsa memnuniyet verici olması beklenir.

ŞİÖ'nün temel hedeflerinden biri olan üye ülkeler arasında karşılıklı güven, dostluk ve iyi komşuluk ilişkilerini sağlamlaştırmak maddesi Pakistan'ın bağımsızlığından bu yana sorun yaşadığı Hindistan ile ilişkilerini geliştirmesine de hiç şüphesiz fırsat sağlayacaktır. İki ülkenin Devlet Başkanları ve Dışişleri Bakanlarının sıklıkla birbirlerine ziyaretlerde bulunmaları yanlış anlamaları ve şüpheleri ortadan kaldıracak aynı zamanda barış, dostluk ve işbirliği ruhunu da iki ülke arasında kuracaktır (Khan, 2013: 73).

1.4.5 Hindistan Cumhuriyeti

ŞİÖ'nün diğer üyeleri gibi Hindistan'ın da örgütten beklentileri mevcuttur. Son bölümde tezin ana omurgası ile bağlantılı olarak detaylarıyla açıklanacak bu beklentileri şu şekilde sıralamak mümkündür;

ŞİÖ, Hindistan'ın hem tarihi rakibi olan Çin ve Pakistan ile hem de uzun yıllardır dostu olan Rusya ile aynı platformda bulunacağı ilk organizasyon olacaktır. Diğer taraftan Keşmir Meselesi hem Hindistan'ı hem de Pakistan'ı uzun yıllardır meşgul etmektedir. Kangrene dönüşmüş olan mesele maddi manevi birçok zarara sebep olmuştur. Üyeler arasında dostluğu ve iyi ilişkileri savunan ŞİÖ'nün, Hindistan'ın dış politikasına olumlu katkılarda bulunacağına hiç şüphe yoktur.

Terörist grupların varlığı hem Hindistan'ı hem de ŞİÖ'yü tedirgin etmektedir. Üç şer olarak adlandırılan terörizm, bölücülük, aşırılıkçılık ile ortak mücadele ve kurulan RATS birimi Hindistan için oldukça önemlidir. Üç şerre ek olarak güvensizlik ve istikrarsızlık ortamı yaratan uyuşturucu trafiğinin artması Hindistan'ın güvenlik kaygıları arasındadır. ŞİÖ'nün bu konudaki faaliyetleri Hindistan için ehemmiyetlidir.

Politik ve askeri beklentilere ek olarak ekonomi ve enerji konusunda da Hindistan, birçok fırsat yakalayacaktır. ŞİÖ'ye üyelik Hindistan ve diğer üyeler arasındaki yatırım ve ticareti geliştirecektir. ŞİÖ'ye üye devletler arasında serbest ticaret bölgesinin kurulması ve mal, hizmet ve teknolojinin serbest dolaşımı için çalışmaları Hindistan'a ekonomik avantajlar sağlayacaktır. Ayrıca ŞİÖ'nün küresel

enerji üreticilerini bünyesinde barındırması ve ŞİÖ Enerji Kulübü, Hindistan'ın enerji ihtiyacının karşılamasına yardımcı olacaktır.

1.5 Şanghay İşbirliği Örgütünün Dünyadaki Yeri ve Önemi

Kuruluşundan günümüze ŞİÖ, faaliyetleri ve üyeleri ile bölgesel bir örgütten uluslararası bir örgüte dönüşmüştür. Şu an sekiz daimi üyesi vardır. Bunlar; Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti, Kazakistan Cumhuriyeti, Kırgız Cumhuriyeti, Tacikistan Cumhuriyeti, Özbekistan Cumhuriyeti, Hindistan Cumhuriyeti ve Pakistan İslam Cumhuriyeti'dir (SCO, 2017).

Bunların yanı sıra Afganistan İslam Cumhuriyeti, Belarus Cumhuriyeti, İran İslam Cumhuriyeti ve Moğolistan Cumhuriyeti gözlemci statüsünde ve Azerbaycan Cumhuriyeti, Ermenistan Cumhuriyeti, Kamboçya Krallığı, Nepal Federal Demokratik Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti ve Sri Lanka Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti diyalog ülkeleri olarak ŞİÖ'nün geniş yelpazesi içinde yer almaktadırlar (SCO, 2017).

ŞİÖ kuruluşundan bu yana çok kısa bir süre içinde hızlı bir şekilde gelişim göstermiştir. Günümüzde ŞİÖ mekanizması, uluslararası ilişkilerde önemli örgütler arasındadır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından oluşan tek kutuplu dünya oluşumuna karşı olarak Rusya ve Çin gibi iki güçlü ülkenin ŞİÖ çatısı altında buluşması, çok kutuplu bir dünyaya doğru atılmış önemli adımlardan biridir. ŞİÖ'nün uluslararası politikada gücünü ve ağırlığını anlamak için coğrafi yapısına, nüfusuna, yeraltı kaynaklarına, siyasi üstünlüklerine ve askeri noktalarını göz önüne almak gerekir.

ŞİÖ'nün üye ülkeleri dünya coğrafyasının yaklaşık olarak 35 milyon km²'lik bir alanını kaplamaktadır. Gözlemci ülkeleri olan İran, Afganistan ve Moğolistan'ın da eklenmesi ile kapsadığı alan toplamda yaklaşık 37 milyon km²'ye ulaşmıştı. Ayrıca coğrafi olarak Avrasya'nın %74'üne tekabül eder (Eren, 2017: 84). Bunun yanı sıra Çin Denizi, Hazar Denizi, Baltık Denizi, Basra Körfezi, Karadeniz ve Hint Okyanusunu da kapsamaktadır (Majid, 2016: 149). Bu devasa coğrafya ile ŞİÖ hâkimiyet alanı oldukça geniştir.

ŞİÖ'nün üye ülkelerinin toplam nüfusu 3 milyara yaklaşmıştır. Gözlemci ülkelerin nüfuslarının da eklenmesi ile 3 milyar 100 milyon gibi bir rakamla neredeyse dünya toplam nüfusunun yarısını oluşturmaktadır.

Doğal zenginlikler baz alındığında ise yeraltı kaynakları bakımından zengin bir örgüttür. ŞİÖ üyeleri ve gözlemci devletleri, dünyada stratejik öneme sahip olan sanayileşmiş ülkelerin vazgeçilmez enerji kaynaklarından petrol ve doğalgaza önemli ölçüde sahiptirler. Örgüt, dünya petrol rezervlerinin %17.5' ine sahiptir (Eren, 2017:84). ŞİÖ'nün kanıtlanmış toplam doğalgaz rezervi ise yaklaşık %40-45 civarındadır (BP, 2018). Ortadoğu enerji kaynaklarına alternatif olarak görülmesi bölgenin jeostratejik önemini artırmaktadır (Akman, 2015: 318).

BMGK'nin beş daimi üyesinden ikisi olan Rusya ve Çin, ŞİÖ içinde önemli iki devlettir. Daimi üyelerin veto haklarının olduğu göz önüne alındığında BMGK kararları üzerinde ŞİÖ'nün etkisinin olduğu söylenebilir (Eren, 2017: 85). Rusya, Çin, Hindistan ve Pakistan dünyada nükleer silaha sahip olan dokuz ülkeden dördüdür (Aydın, 2016: 149). ŞİÖ'ye üye olan ülkelerin bu gibi stratejik güçleri onu uluslararası politikada önemli bir örgüt haline getirmiştir.

ŞİÖ diğer uluslararası ve bölgesel örgütler ile protokoller yaparak işbirliği ağını genişletmiştir. 2005 yılında Bağımsız Devletler Topluluğu (Commonwealth of Independent States-CIS) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations-ASEAN) ile memorandum imzalamıştır (Kumar, 2013: 347). İslam İşbirliği Örgütü (Organisation of Islamic Cooperation-OIC) ŞİÖ zirvesine misafir olarak katılmış, Avrasya Ekonomik Topluluğu (Eurasian Economic Community-EEC) 2006 yılında ve Rusya'nın öncü olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması (Collective Security Treaty Organization-CSTO) 2007 yılında organizasyon ile işbirliğini başlatmıştır (Kumar, 2013: 347). 2007 yılında Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (Economic Cooperation Organisation-ECO) ile bir memorandum imzalamıştır (SCO, 2017).

ŞİÖ, 2004 yılında BM'de gözlemci statüsü almış ve BM Asya-Pasifik Ekonomik ve Sosyal Komisyonu (UN Economic and Social Commission for Asia and Pacific-ESCAP) ve BM Kalkınma Programı (UN Development Programme-UNDP) ile bağlantı kurulmuştur (Kumar, 2013: 347). ŞİÖ Sekreteryası ile BM arasında İşbirliğinde Ortak Beyan 5 Nisan 2010'da Taşkent'te imzalanmıştır (SCO, 2017).

Haziran 2011’de ŞİÖ sekretaryası ve BM Uyuşturucu ve Suç Dairesi (BMODC) arasında mutabakat anlaşması imzalanmıştır (SCO, 2017).

Bunlara ek olarak Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (Conference on Interaction and Confidence-Building Measures in Asia-CICA) ve Uluslararası Kıızıl Haç Komitesi (International Committee of the Red Cross-ICRC) ŞİÖ’nün işbirliği halinde olduğu diğer kuruluşlardır (SCO, 2017).

İster askeri bir blok ister bölgesel ekonomik bir güç olsun ŞİÖ’nün potansiyeli oldukça muazzamdır (Majid, 2016: 149). ŞİÖ, üye ülkelerin hem uluslararası hem de bölgesel siyasetlerine yön veren önemli bir araçtır. Sonuç olarak ŞİÖ Çin, Rusya ve Hindistan gibi büyük güçleri ile uluslararası tanınırlık kazanmıştır. Bu gelişmeler de onun politik, ekonomik, güvenlik, kültürel birçok alanda söz sahibi olmasına fırsat vermektedir.

2. BÖLÜM: ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NÜN BÖLGESEL ROLÜ

Avrasya'nın büyüyen en önemli kuruluşlarından biri olan ŞİÖ başlangıçta sınır sorunlarına çözüm üretmek adına kurulmuştur. Ancak günümüzde aldığı rol onun sadece sınır sorunlarına odaklanan bir örgüt olmadığını göstermektedir. Temel dayanak noktası güvenlik olan ŞİÖ, uzmanlar tarafından karakterize edilirken hem bir bölgesel güvenlik örgütü hem bir ekonomik işbirliğine dayanan bir örgüt olarak adlandırılır. ŞİÖ kuruluşundan günümüze kadar geçen süre zarfında bulunduğu coğrafyada sınır sorunları, etnik sorunlar, üç şer olarak adlandırdığı terörizm, bölücülük, aşırılık ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi sorunlarda aldığı rol ve diğer taraftan bölgesel ekonomik gelişmeleri onu ulus ötesi küresel bir organizasyona dönüştürmüştür. Örgütün tarihsel gelişimi üç ayrı aşamaya ayrılabilir (Haas & Putten, 2007: 7);

1. Aşama (1996-2001): Üye devletlerarasında güven ve emniyet artırıcı önlemlerin alınması
2. Aşama (2001-2004): Üç şerre karşı bölgesel güvenlik adımlarının atılması
3. Aşama (2004-Günümüze kadar): Kapsamlı bir uluslararası organizasyon olarak ortaya çıkması.

Örgütün gelişim sürecine 'Şanghay Ruhu' felsefesinin dayanak noktaları olan karşılıklı güven, karşılıklı saygı, danışma ve eşitlik yardımcı olmuştur (Qadir & Rehman, 2016: 119). ŞİÖ'nün gelişme sürecinin ve faaliyetlerinin detaylı olarak inceleneceği bu bölümde ilk olarak örgütün bölgesel sorunların çözümünde aldığı rol irdelenecektir. Bu sorunlarının genel olarak tarihsel arka planını aktardıktan sonra ŞİÖ'nün sorunlardaki tutumu ele alınacaktır. İkinci olarak güvenlik üzerine ittifak kuran ŞİÖ üye devletlerinin ekonomik işbirliğine olan yaklaşımları ve bu yöndeki gelişmeler incelenecektir. Ekonomik işbirliğinin yanında hem enerji üreticisi hem de tüketicisi olan üye ülkelerin bir araya geldikleri bir diğer başlık olan Enerji Kulübünün hem önemi hem de faaliyetleri üzerinde durulacaktır.

2.2 Şanghay İşbirliği Örgütünün Bölgesel Sorunların Çözümünde Aldığı Rol

ŞİÖ, Avrasya bölgesinde güvenlik ve istikrarı sağlamak, ortaya çıkan zorlukları ve tehditleri önlemek için üyelerinin güçlerini birleştirdiği en önemli mekanizmalardan biridir (Alimov, 2017). ŞİÖ'nün bu yöndeki faaliyetlerinin başında bölgesel sorunlara olan yaklaşımı yer alır. Sorunlara getirdiği yapıcı çözümler sorunların başarı ile çözülmesini sağlamıştır. ŞİÖ'nün bu başarılarının altında ortak çıkarlar, uluslararası ilişkilerde ortak tutumun varlığı ve karşılaştıkları sorunların üstesinden gelmek için kademeli bir yaklaşım sergilemeleri yatmaktadır (Jia, t.y.). ŞİÖ coğrafyasında bulunan başlıca sorunlar; sınır sorunları, etnik problemler, terörizm, bölücülük, ayrılıkçı grupların varlığı ve uyuşturucu kaçakçılığının artmasıdır.

2.2.1 Sınır Sorunları

Uluslararası ilişkilerde sınır sorunları çoğunlukla çözümlenmesi zor problemlerdendir. Çözülmemeyen bu sorunlar tarihte birçok savaşa neden olmuştur. ŞİÖ'nün kurulmasını gerekli kılan, başlangıçta üye ülkeleri işbirliğine zorlayan sebep sınır problemleridir, bu sorun hem OAC arasında hem de bu ülkelerin sınır komşuları arasında mevcuttur.

Çin ile uzun sınır komşuluğuna sahip olan OAC ve Rusya arasında da sınır sorunları bulunmaktadır. 1860 yılında Çin ile Çarlık Rusya arasında sınırlar belirlenmiştir (Akman, 2015: 312). Belirlenen bu sınır tarafları memnun etmemiş ve özellikle 1960-1970 yılları arasında Soğuk Savaş dönemine SSCB ile Çin arasında çatışmaya neden olmuştur. Soğuk Savaşın sonuna doğru sınır sorunlarının %98'i çözüme kavuşmuştur ancak SSCB'nin dağılmasının ardından sınır sorunları tekrar gündeme gelmiştir (Akman, 2015: 312).

Rakamsal olarak ifade etmek gerekirse Çin'in; Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile olan sınırlarının uzunluğu 7000 km'dir (Akman, 2015: 314). Bu devasa sınırdaki çatışma olması ve paylaşılabilmesi oldukça muhtemeldir.

Diğer taraftan Orta Asya'daki sınır problemlerinin temelinde SSCB'nin "böl ve yönet" gibi politikaları yatmaktadır (Demirci, 2012: 42). Şöyle ki OAC'nin sınırları belirlenirken etnik, sosyal, coğrafi yapılar göz ardı edilmiştir (Aydın, 2016: 150). Bir şehirden bir diğerine gitmek için başka bir ülkenin sınırından geçmeyi gerekli kılan bir yapı oluşturulmuştur.

Orta Asya'nın popülasyon ve askeri güç açısından en önemli devleti olan Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Türkmenistan'a direk sınırı olduğu için sınır problemlerinde kilit bir ülkedir (ICG, 2002: 4).

Kazakistan ve Özbekistan arasında yaklaşık 2203 km'lik sınır bulunur, buradaki sorunun sebebi ise Sovyetler döneminde Özbekistan'ın kiraladığı Kazakistan topraklarının varlığı ve bu bölgede nüfusunun ağırlıklı olarak Kazaklardan oluşmasıdır. Özbekistan ile Kazakistan arasındaki kira sözleşmesi 1992 yılında sona ermiş olmasına rağmen Özbekistan bu bölgeyi geri vermemek için direnmiştir (Aydın, 2016: 151).

Sınır sorunlarının diğer bir durağı ise Türkmenistan ile Özbekistan sınırındır. Türkmen nüfusunun yoğun olduğu Khiva (Hiva) ve Khorezm (Harezmi) bölgelerinin Özbekistan'da, Türkmenistan'a bağlı Tashauz (Dashoguz) ve Turkmenabad bölgelerinde yoğunluklu olarak Özbek nüfusunun bulunması 1920'li yıllarda Sovyetler tarafından çizilen sınırlarda etnik yapının yok sayılmasının somut bir örneğidir (Aydın, 2016: 151).

Kırgızistan, Özbekistan ve Tacikistan arasında yaşanan sınır sorunlarının temelinde etnik yapı açısından da karmaşık olan Fergana Vadisi yatmaktadır. Fergana Vadisi yer altı kaynakları açısından zengin bir bölgedir bu durum vadiyi vazgeçilmez kılmaktadır. Bu vadiye Celalabad, Oş şehirleri Kırgızistan'a, Sogd bölgesi Tacikistan'a, Namazgâh, Andican, Fergana şehirleri ise Özbekistan'a aittir (Demirci, 2012: 34). Özbekistan'ın başkenti Taşkent'ten Fergana Vadisine Tacikistan'dan geçerek ya da Kırgızistan'da Oş'tan Celalabad'a gidebilmek için Özbekistan'dan geçmek gerekiyordu (Aydın, 2016: 150).

1924 yılında Semerkant ve Buhara gibi Tacik nüfusunun yoğun olduğu iki önemli şehrin Özbekistan'a geçmesi Özbekistan ve Tacikistan arasındaki sorunlardan biridir. Ayrıca 1999-2000 yılları arasında Özbekistan İslami Hareketi (Islamic Movement of Uzbekistan-IMU) tarafından gerçekleştirilen faaliyetler sınırlarda sıcak temaslara neden olmuştur (ICG, 2002: 11).

Sınır problemlerinin çözümü için bir araya gelen devletler Nisan 1996 yılında ŞİÖ'nün kurulması ile sınır anlaşmazlıklarının çözümüne önemli katkılarda bulunmuşlardır. 1996-2001 yılları arasında sınır anlaşmazlıkları büyük oranda çözülmüştür.

1996 Şanghay Beşlisi'nin ilk zirvesinde 1996 Şanghay Deklarasyonu ile “Sınır Bölgelerindeki Askeri Alanlarda Güven Artırıcı Önlemlere İlişkin Antlaşma” imzalanmıştır. Burada nihai olan sınır sorunlarının çözümünden ziyade sınır bölgelerinde güvenlik önlemlerini inşa etmektir. İmzalanan antlaşmaya göre üye devletler sınırlarda olan askeri birlikleri ve askeri tatbikatları ile ilgili bilgi alışverişinde bulunmayı taahhüt etmişlerdir (Yener, 2013: 74). Büyük ölçekli askeri faaliyetler, sınır çizgisine yakın 100 km içindeki askeri harekâtlar, olağanüstü durumlarda askeri birliklerin yer değişimleri bilgi alışverişi dâhilinde olacak başlıklardır (Bağcı, 2015: 104). Bu antlaşma beş ülke arasındaki sınırlar boyunca olası çatışmaların önlenmesine yardımcı olmuş ve bu ülkeler arasındaki ilişkilere güven ve istikrar getirmiştir. Zirveden sonra Çin ve Kırgızistan sınır sorunlarını çözmek için hızlanmış ve Temmuz 1996'da önemli bir sınır anlaşması imzalamışlardır (Jia, t.y.).

1997 yılı Şanghay Beşlisi'nin ikinci zirvesinde “Sınır Bölgelerinde Askeri Kuvvetlerini Karşılıklı Azaltmaya İlişkin Antlaşma” imzalanmıştır. Bu antlaşma ile sınırdaş ülkelerin sınır bölgelerinde 260.400 asker bulundurmaları kararlaştırılmıştır (Akman, 2015: 313). Böylece bu beş ülke, sınır bölgelerinde askeri güçlerini ve komşuluk ilişkilerini en uygun seviyeye indirmeye çalışmışlardır.

Kasım 1997'de Çin ve Rusya arasındaki sınır sorunun tamamına yakını çözülmüştür. İki ülke karalardan ziyade deniz alanlarında anlaşmazlık yaşamış ve Ussuri, Amur ve Argun nehirleri üzerinde bulunan adalar üzerinde mutabakata varmışlardır (Aydın, 2016: 152).

1998 Alma-Ata Zirvesinin ardından Çin ve Kazakistan arasında 1000 km²'lik anlaşmazlık yaratan sınır bölgesi için görüşmeler yapılmış ve bu sorun Kazakistan'a %56.9, Çin'e ise %43.1'lik alanın verilmesi ile çözülmüştür (Özdaşlı, 2012: 111). Böylece iki ülke arasındaki sınır sorunlarının çözümü için büyük bir adım atılmıştır.

Şanghay Beşlisi'nin olumlu sonuçlar doğuran kararlar alması neticesinde Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev var olan işbirliğine olan memnuniyetini şöyle ifade etmişti; “Yüzlerce yıl çözümlenemeyen sınır ihtilaflarına çözümler ürettik ki sonraki nesiller bu sorunlarla uğraşmasınlar.” (TASAM, 2005).

1999 Bişkek Zirvesi'nde Çin ve Kırgızistan arasında 1996 yılında yapılan antlaşmayı tamamlayacak nitelikte ek bir antlaşma imzalanmıştır. Böylece iki ülke yaklaşık 1000 km'lik sınır sorununu çözüme kavuşturulmuştur (Jia, t.y.).

2000 Duşanbe Zirvesi sırasında Çin ve Tacikistan, ortak sınırlarında kalan sorunları kalıcı olarak çözecek bir antlaşma imzalamışlardır. Nitekim 2002 yılına gelindiğinde Tacikistan'ın Çin'e bir miktar toprak vermesi ile iki ülke arasındaki sorunlar çözüme kavuşmuştur.

2001 yılında Özbekistan'ın Beşliye katılmasından önce üye devletler Özbekistan ile temaslara geçmiş ve uzlaşmaya varmak adına adımlar atmışlardır. Özbekistan ile Kazakistan Şubat 2000'de bir araya gelmiş ve Eylül 2000'ne dek süren sınır sorunları ile görüşmeler yapmışlardır. Tarih 16 Kasım 2001' e geldiğinde Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov ve Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev sınır sorunlarının % 96'sını çözecek bir antlaşma imzalamışlardır (ICG, 2002: 8).

2001 yılında Özbekistan'dan bir heyet Kırgızistan'ı ziyarette bulunarak sınırları belirlemek adına bir memorandum imzalanması için çalışmalarını hızlandırmıştır (R. Tashtemkhanova, 2015: 521). 2002 yılında iki ülke arasında 1099 km ortak sınırın 780 kilometresi üzerinde anlaşmaya varmışlardır (Demirci, 2012: 44).

Şanghay Beşlisi, Rusya, Çin ve Orta Asya ülkelerinin stratejik çıkarları ve bölgede var olan güvenlik boşluğunun çözülmesi için önemli bir araç haline gelmiştir. 2001 yılında Şanghay Beşlisi'nin ŞİÖ'ye dönüşmesi ile üye ülkeler arasında bulunan sınır sorunları büyük ölçüde çözülmüştür. Sınır sorunlarının çözüme kavuşması ile ŞİÖ ekonomik, askeri, güvenlik, eğitim, teknoloji gibi alanlarda da işbirliklerini devam ettirme yoluna girmişlerdir.

2.2.2 Etnik Problemler

Sovyet yönetiminin ayrılıkçı grupların oluşumunu engellemek için tüm cumhuriyetlere farklı milletleri dâhil etmesi ve özellikle sınırlar belirlenirken realitelerin göz ardı edilmesi etnik sorunların oluşmasına sebep olmuştur. Çünkü bu durum kültürel zenginlikten ziyade ulus kimliğinin oluşmasının önünde bir engel ve istikrarsızlık yaratan durum olmuştur (Demirci, 2012: 47). Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından post-Sovyet cumhuriyetler ulusal kimliklerini oluşturmak için kendi içlerinde politikalar uygulamışlardır.

ŞİÖ tüzüğünde ikinci maddede yer alan prensiplere göre üye devletler birbirlerinin toprak bütünlüklerine, iç işlerine müdahale edilmemesine, egemenliklerine ve bağımsızlıklarına karşı saygı duyacaklarını kabul etmişlerdir. İç işlerde çıkan sorunlara, karışıklıklara müdahale edilmeyeceği prensibinin varlığı üye ülkelerin karşılaştıkları etnik kökenli problemlerde ŞİÖ'yü pasivize etmiştir. 1992-1997 Tacik iç savaşı, 2005- 2010 yılları Kırgızistan olayları, Rusya'nın etnik kökenli Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya ve Tataristan sorunları, Çin'in Sincan Özerk bölgesindeki problemleri ülkelerin iç meselesi sayılmış ve Şanghay mekanizması tarafından herhangi bir müdahale olmamıştır (Aydın, 2016: 154). ŞİÖ'ye bu açıdan bakıldığında sınır problemlerinin çözümündeki yapıcılığı etnik sorunların çözümünde görülmemiştir.

2.2.3 Terörizm, Bölücülük, Aşırılık

Tarihsel olarak terörist gruplar varlıkları ve yapmış oldukları faaliyetleri ile her zaman tehdit olmuştur. Siyasal düzeni, toplumsal hayatı tehdit ettikleri gibi ekonomik, kültürel, teknolojik birçok gelişmenin önünde de engel olmuşlardır. ŞİÖ üye devletlerinin karşılaştıkları güvenlik tehditlerini terörizm, bölücülük ve aşırılık olarak birleştirmiş ve bu sorunlara kolektif bir çaba ile çözüm üretmeye çalışmıştır (Yuldasheva, 2016: 60).

Orta Asya güvenliğini tehdit eden istikrarsızlığın altında başta SSCB'nin bölgede uyguladığı baskıcı politikalar yatmaktadır.

Yoğun Müslüman nüfusa sahip olan Orta Asya'da Soğuk Savaş sırasında dinin sadece kültürel olarak yaşanmasına izin verilmiş ve birçok dini kurum kapatılmıştır. Bu durum İslami hareketlerin ve faaliyetlerin aşırı hale gelmesine yol açmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını yeni kazanmış post-Sovyet devletler egemenliklerini tehdit eden radikal İslami grupların faaliyetlerine karşı önlem almaya yönelmişlerdir.

İslami Cihat Birliği-IJU (Islamic Jihad Union), Özbekistan İslami Hareketi-IMU ve Hizbu't Tahrir-HT Orta Asya'da 1990'larda ortaya çıkan radikal gruplardır (Santen, 2018: 315). IJU Orta Asya'da saldırgan ataklara yol açarken, IMU Özbekistan'da İslami bir devlet kurmak için Özbek hükümetini devirmeye çalışmıştır (Santen, 2018: 315). İstikrarsızlığa sebep olan gruplar SSCB'nin dağılmasının ardından sınırlarda ve ulaşım yollarında güvenlik kontrollerinin zayıf olmasından

yararlanıp uyuşturucu kaçakçılığı yaparak gelir elde etmiş ve güç kazanmışlardır. 1992-2011 yılları arasında Orta Asya'da toplam 238 terör saldırısı gerçekleşmiştir (Omeliçeva, 2013: 3). Hizbu't Tahrir ise bu gruplardan farklı olarak dünya çapında Müslüman birliği vurgulayan pan-İslamcı, uluslararası bir harekettir (Omeliçeva, 2013: 3). Şiddeti desteklemediğini söylese de Hizbu't Tahrir Orta Asya hükümetleri tarafından yasaklanmış ve terörist gruplar listesine eklenmiştir (Omeliçeva, 2013: 3).

OAC'nin güvenlik tehditleri ile mücadelesinin diğer bir adresi ise İslami köktencilik merkezlerinden biri olan Afganistan'dır. Sovyetler Birliğinin 1979 yılında Afganistan'ı işgali ile kurulan Taliban başlangıçta ABD ve Suudi Arabistan tarafından desteklenmiştir. Ancak Sovyetler Birliğinin dağılması ile değişen güç dengeleri Taliban'ın aldığı destekleri ortadan kaldırmıştır (Hashmi, 2015: 44). Orta Asya ile ortak sınır paylaşan Afganistan, 11 Eylül saldırılarından sonra Taliban'ın bölgedeki faaliyetlerinden dolayı önemli bir güvenlik tehdidi haline gelmiştir. Afganistan'ın Tacikistan'a yakınlığını Tacikistan'ı yıllarca süreceğ olan bir iç savaşla mücadele etmek zorunda bırakması bunun açık örneklerinden biridir.

Yukarıda belirtilen gruplara ek olarak Doğu Türkistan İslami Hareketi-ETIM (East Turkestan Islamic Movement) ve Cund el-Hilafe-JaK (Jund al-Khilafah) grupları da Rusya, Çin ve Orta Asya'da etkindirler ve bölgesel İslami örgütler arasında yer alırlar (Omeliçeva, 2013: 3). Çin'in Sincan Uygur Özerk bölgesinde etkin olan ETIM, faaliyetleri ile Çin hükümetini rahatsız eden ayrılıkçı bir örgüttür ve Sincan (Xinjiang) eyaletinde İslami bir devlet kurma hedefi vardır (Omeliçeva, 2013: 3). Başlangıçta terörist saldırılardan kaçınan 2011 yılında uluslararası gündemde yer alan JaK, Kazakistan radikallerinden oluşmakta, Afganistan ve Pakistan'da faaliyet göstermektedir (Omeliçeva, 2013: 4). Ancak 2011 yılında gerçekleştirdiği saldırı ile Kazakistan hükümetini tehdit eden bir grup haline gelmiştir (Omeliçeva, 2013: 4).

SSCB'nin dağılması ile radikal dini akımlar yalnızca Orta Asya'yı etkilememiş aynı zamanda Rusya'nın Müslüman nüfusunun yoğun olduğu Kuzey Kafkasya bölgesinde direkt bir iç problem haline gelmiştir (Hashmi, 2015: 40). Çeçenistan ve Dağıstan Kuzey Kafkasya'da var olan aşırılık faaliyetleri yürütülen iki önemli yerdir. Çeçenistan, Rusya'dan bağımsızlığını ilan etmiş diğer taraftan Dağıstan ise Rus

karşıtı söylemlerini yayınlamış ve radikal dini faaliyetlerini artırmıştır (Hashmi, 2015: 40). Rusya, Kuzey Kafkasya bölgesindeki bölücü tutumdan dolayı birçok sorun ile karşı karşıya kalmıştır.

Hindistan ve Pakistan ele alınacak olursa; her iki ülke etnik, siyasi ve dini mozaığe sahiptir. Ülkelerin toplumlarının çeşitlilik arz etmesi birçok çatışma meydana getirmiştir.

Temelleri 1977 yılına kadar uzanan siyasi çatışmadan ortaya çıkan Muhacir Ulusal Hareketi-MQM (Muhajir Qaumi Movement) ve Pakistan Sahabe Ordusu-SSP (Sipah-e-Sahaba Pakistan), Pakistan'da boy gösteren iki radikal gruptur. MQM 1993-94 yılları arasında faaliyetlerini artırmıştır (Ejaz, 2010: 42). SSP ise anti-Şii bir örgüttür. Ayrıca Afganistan'a sınır komşuluğundan dolayı terör faaliyetlerinin Pakistan'a sıçraması ayrı bir handikap yaratmıştır.

Hindistan'daki çatışma bölgeleri ise Cammu ve Keşmir- J&K (Jammu-Kashmir) ve Kuzey Doğu eyaletlerinden Assam, Nagaland ve Manipur'da kendini göstermektedir (Balakrishnan, 2018: 12). Daha çok J&K temelli saldırılar ile karşılaşmıştır ve bu saldırılar yoğunlukla Yeni Delhi, Mumbai, Ahmedabad, Coimbatore, ve Pune gibi büyük şehirlerinde meydana gelmiştir (Balakrishnan, 2018: 12).

Yukarıda belirtildiği gibi ŞİÖ coğrafyasındaki çatışmaya neden olan faaliyetler üye devletlerin istikrarını ve güvenliğini önemli ölçüde tehdit etmiş ve etmektedir. Bu soruna kolektif bir çözüm üretmek gerektiğinin üye ülkeler de farkındaydılar. Nitekim ŞİÖ'nün sınır problemlerinde aldığı rol onu bölgedeki diğer sorunları da çözebilecek bir yapı haline getirmiştir. Şanghay Beşlisi kurulduktan sonra terörizm, bölücülük ve ayrılıkçı gruplar ile mücadele ilk kez 3 Temmuz 1998 tarihinde Alma-Ata Zirvesinde ele alınmıştır. Terörizm, bölücülük ve ayrılıkçı grupların varlığı üç şer olarak kabul edilmiştir ve gerekli mücadelenin önemi belirtilmiştir.

Özbekistan'ın 2001 yılında Beşliye katılması ile kurulan ŞİÖ, 2004 yılında sekretaryasını Pekin'de kurmuş ve bunun ardından RATS kurumu Taşkent'te oluşturulmuştur. Bu kurum, ŞİÖ'nün güvenlik hizmetleri arasında bilgi alışverişi sağlayan ve analitik çalışma yapan bir merkezdir (Bailes, Dunay, & Diğerleri, 2007: 5).

ŞİÖ tüzüğünün birinci maddesinde yer alan görev sorumlulukları arasında terörizm, bölücülük ve ayrılıkçı gruplara karşı mücadele etmek vardır. Sadece üye ülkeler değil aynı zamanda gözlemci ülkeler de bu konuda oldukça hassastırlar. Bu üç şerre karşı istihbarat işbirliği geliştirmeleri ve her yıl düzenli olarak yaptıkları devlet başkanları ve diğer zirveleri ile ŞİÖ, ortak ifadeler yoluyla birlik oluşmasına izin vermiş ve güvenlik konusunda da işbirliğinin gelişmesini sağlamıştır (Cabestan, 2013: 425).

ŞİÖ, 2001 yılında terörizm, bölücülük ve aşırılık ile mücadele adına ‘Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi’ni (Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism) yayınlamıştır (Aris, 2009: 465). Bu sözleşmede üç şerrin tanımı yapılmıştır. ŞİÖ güvenlik kavramı, sözleşmeye aykırı olan aktörleri tanımlamak, ele almak ve cezalandırmak için tamamlayıcı süreçlerin geliştirilmesine ve güvenlik tehditleriyle ortak mücadele yöntemlerinin geliştirilmesi şeklinde belirtilmiş ve genişletilmiştir (Aris, 2009: 465).

2001 yılında Terörizm, Ayrılıkçılık ve Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi’nin imzalanmasından kısa bir süre sonra gerçekleşen 11 Eylül saldırısı üzerine ŞİÖ üyeleri Afganistan’da düzenlenen ABD önderliğindeki NATO operasyonlarına desteklerini belirtmişlerdir (Aris, 2009: 467).

Asya kıtasında güvenliği sağlama konusunda öne çıkan tek yapı ŞİÖ değildir. 2002’de Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü (KGAÖ) Avrasya’da kurulan bir diğer güvenlik yapısıdır. Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Beyaz Rusya KGAÖ’ne üye ülkelerdir ve anlaşmaya göre üye ülkeler güvenliklerini kolektif bir şekilde sağlayacaklardır (Elbilir, 2017). KGAÖ ile ŞİÖ’nün Avrasya’daki güvenlik etkinliğini kıyaslayacak olursak KGAÖ üyelik yapısı nedeniyle bölgede daha sınırlıdır. Çünkü post-Sovyet ülkeler dışında başka ülkeleri içermemektedir. ŞİÖ ise üye sayısını kurulduğu günden bu yana arttırmıştır. Daha fazla üye ile güvenlik konusundaki endişelere karşı gerek kaynak bakımından gerekse uluslararası politikadaki önemli aktörleri ile bölgede daha aktif bir rol sergilemektedir.

ŞİÖ terörizm, bölücülük ve aşırılıkla mücadele adına birçok faaliyette bulunmuştur. Barış Misyonu olarak adlandırılan askeri tatbikatlar ŞİÖ’nün yıllık geleneği haline gelmiştir. 2002 yılında Çin ve Kırgızistan arasında terörizme karşı

eğitim gerçekleştirilmiş, 2003 yılında ise toplamda 1300 askeri personelini katıldığı ‘Etkileşim-2003’ programı ile şİÖ üye ÷lkelerin (Özbekistan hariç) askeri güçleri arasında ilk kez eğitim yapılmıştır (Yuldasheva, 2016: 63). Ağustos 2005’de Çin ile Rusya arasında büyük bir alıştırma yapılmıştır (Bailes, Dunay, & Diğerleri, 2007: 22).

18-25 Ağustos 2005 tarihleri arasında ‘2005-Barış Misyonu’ adıyla askeri eğitim yapılmış Çin ile Rusya kara, hava ve deniz kuvvetlerinin katılımı ile tatbikat gerçekleştirilmiştir. Bu tatbikata 10000 askeri personel, donanma gemileri ve askeri uçaklar dâhil olmuştur (Bailes, Dunay, & Diğerleri, 2007: 23). Böylece şİÖ’nün gücü sergilenmek istenmiştir.

2006 yılında Özbekistan’da ‘Doğu Terörle Mücadele-2006’ başlığı altında özel kuvvetler ve kolluk kuvvetleri ile tüm üye ÷lkelerin katıldığı tatbikat yapılmıştır (Bailes, Dunay, & Diğerleri, 2007: 22).

Mayıs 2007’ de şİÖ üye devletlerin özel kuvvetleri, Kırgızistan’ın ev sahipliği yaptığı ‘2007-Issyk-Kul Terörle Mücadele’ programına katılmıştır. Bu program ayrıca şİÖ gözlemci devletleri, KGAÖ temsilcileri, İstihbarat servisleri, Özel Kuvvetler ve kanun uygulayıcı kurumlar tarafından gözlemlenmiştir (Frans-Paul van der Putten, 2007: 17).

Ağustos 2007’de Rusya ve Çin’de ‘2007- Barış Misyonu’ programı ile askeri tatbikatlar gerçekleştirilmiştir. şİÖ Devlet Başkanları 2007 Bişkek Zirvesi ardından askeri tatbikatların son gününe katılmışlardır (Frans-Paul van der Putten, 2007: 19).

şİÖ, terörizm, siber terörizm, bölücölük, aşırılıkçılık, uluslararası organize suç ve yasadışı uyururucu ticareti ile mücadele adına RATS yapısını daha da geliştirmeyi amaçlamıştır. 2011-2015 yılları arasında RATS birçok başarı elde etmiştir. Bu kurum 20 terörist saldırıyı engellemeyi başarmış, 650 terörist ve aşırılık suçunu engellemiş, 440 terörist eğitim kampını ve 1.700 uluslararası terör örgütü üyesini etkisiz hale getirmiştir (Alimov, 2017). Ayrıca 2.700’den fazla yasadışı silahlı grup üyesini ve yardımcılarını yakalamış, arananlar listelerinde yer alan 180 şüpheli bulmuş, 600 silahlı gizli üs ortaya çıkarmış ve 3.250’den fazla patlayıcı madde, 10000 silah, yaklaşık 450.000 adet mühimmat ve 52 tondan fazla patlayıcı ele geçirilmiştir (Alimov, 2017).

Bu gelişmelere ek olarak ŞİÖ'nün, Haziran 2017 Astana Zirvesinin ardından imzalanan Aşırılıkla Mücadele Sözleşmesi (Convention on Countering Extremism) zorluklara ve tehditlere karşı uluslararası yasal çerçeveyi güçlendirmeyi ve bunun yanında güvenliği ilerletmeyi, yetkililer arasında etkin işbirliğini artırmayı ve bu alandaki yasal yapıyı iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Alimov, 2017).

ŞİÖ güvenlik konusundaki kaygılarına karşı aldığı önlemler ve yaptığı faaliyetler ile bir güvenlik bloğu oluşturmayı başarmıştır. ŞİÖ içerisinde güvenlik konusunda üst düzey işbirliği ve bulunduğu bölgede istikrarın sağlanması örgütün ticari ve ekonomik işbirliğinin geliştirilmesine yönelik yoğunlaşmayı mümkün kılmıştır (Alimov, 2018: 116).

2.2.4 Uyuşturucu Kaçakçılığı

Uyuşturucu kaçakçılığının yoğun olduğu Orta Asya coğrafyasında ŞİÖ, bölgenin güvenliği ve istikrarı adına bu sorun ile de mücadele etmek zorunda kalmıştır. Uyuşturucu kaçakçılığının oluşmasındaki başlıca etken bölgede var olan terör grupları ve bunların faaliyetleridir. Uyuşturucu kaçakçılığı terör örgütlerinin en önemli finans kaynağıdır. Şöyle ki, UNODC Orta Asya'daki ayaklanmaları uyuşturucu kaçakçılığının finanse ettiğini rapor etmiştir (Santen, 2018: 315).

Bu bölgede uyuşturucu kaçakçılığının bu kadar yoğun olmasının diğer bir sebebi ise Afganistan ile sınır komşuluğudur. Genel olarak Afganistan- Avrupa rotası kullanılarak uyuşturucu kaçakçılığı yapılmıştır. Rusya'nın Federal İlaç Kontrol Servisi, Afganistan'ın ürettiği 800 ton eroini her yıl Orta Asya ülkeleri aracılığıyla Rusya'ya naklettiğini belirtmektedir (Hashmi, 2015: 74).

Uyuşturucu trafiğinin artması sonucunda uyuşturucuya rahat erişebilirlik ve fiyatının uygun olması bu coğrafyada uyuşturucu kullanan insan sayısında bir artışa sebep olmuş ve bununla birlikte birçok hastalık tezahür etmiştir (Aydın, 2016: 156).

Uyuşturucu ticareti ile mücadele adına işbirliği gerektiğinin farkında olan ŞİÖ üye devletleri arasında 2004 yılında Uyuşturucu Kaçakçılığı, Psikotropik Maddeler ve Öncüleri ile Mücadele konusunda işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadelenin örgütün öncelikli sorunlarından biri olduğu belirtilmiştir (Aydın, 2016: 157). ŞİÖ'nün Genel Sekreteri Rashid Alimov verdiği bir demeçte; son beş yılda ŞİÖ coğrafyasında gerçekleştirilen özel uyuşturucu operasyonları sırasında, 69 ton ölümcül eroin ele geçirildiğini ki bu rakamın da dünya çapında el

konulan uyuşturucunun yaklaşık yüzde 14'ünü oluşturduğunu belirtmektedir (Alimov, 2017).

2012 Pekin'de gerçekleştirilen Devlet Başkanları Zirvesinde, RATS'ın alanını genişletilmiş uyuşturucu kaçakçılığı, g ve insan ticareti gibi suçlarla mücadele adına ‘‘Evrensel Merkez’’ kurulması kararlaştırılmıştır (Altundağ, 2016: 109).

Ayrıca ŞİÖ, UNODC ile yakın işbirliğini sürdürerek uluslararası toplumunda desteğini almayı hedeflemektedir. 12 Mart 2018'de Genel Sekreter Rashid Alimov UNODC Yönetici Müdürü Yuri Fedotov ile Viyana'da BM Narkotik İlaçlar Komisyonunda buluşmuştur (SCO, 2018). Bu görüşmede narkotiğe karşı birlikte mücadelenin önemini vurgulamışlardır.

2.2 Şanghay İşbirliği Örgütü Ekonomik Müttefik Mi?

Kurulduğu dönemde amacı, sınır ihtilaflarını zmek ve bölgesel güvenliği sağlamak olan ŞİÖ günümüzde birçok farklı alanda işbirliğini geliştirmiştir. Bu alanlardan biri de ekonomidir. Ekonomik işbirliği vurgusu ilk olarak 3 Temmuz 1998 Alma-Ata Zirvesinde yapılmıştır. Ancak 2001 yılında yapılan ilk zirvede ye lkeler ŞİÖ erevesi dâhilinde bölgeler arası ekonomik işbirliğini geliştirerek hem bölgedeki ülkeleri ekonomik gücünü artırmayı ve bölgenin statüsünü küresel çapta politik ve ekonomik olarak yükseltmeyi hedeflemişlerdir (Tulibayeva & Sadvokassova, 2013: 257).

ŞİÖ tüzüğüne göre ekonomik işbirliğinin ana hedefi; mal, sermaye, hizmet ve teknolojin serbest dolaşımının progresif bir şekilde ilerlemesi, mevcut ulaştırma altyapısını verimli kullanması, ulus ötesi taşımacılığın kapasitesini artırması ve enerji sistemine ortak girişimlerde bulunması için ticaret ve yatırıma teşvik etmektir (Tulibayeva & Sadvokassova, 2013: 257). Ekonomik entegrasyonu savunan ŞİÖ ye ülkeleri, hem iki taraflı hem de çok taraflı birçok projeye imza atmışlardır. Üyelerin karşılıklı çıkarları doğrultusunda şekillenen bu projeler ŞİÖ'nn entegrasyon konusunda sağladığu kolaylıklar ile gelişim göstermiştir. Üyelerin bu ekonomik işbirlikleri sadece ticaret ya da yatırımların artırılmasından ibaret değildir. Enerji faktörü üyelerin işbirliğine ihtiyaç duydukları diğer önemli başlıktır.

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi olan Çin'in artan enerji ihtiyacı ve üretim fazlası ürünlerinin dış pazarlara açılması ve diğer taraftan zengin enerji kaynaklarına sahip olan Rusya ve gelişmekte olan Orta Asya ülkeleri için ekonomik işbirliği oldukça önemlidir. Örgütün diğer önemli üyesi Hindistan dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biridir. Hindistan da Çin gibi enerji ihtiyacı olan ve dış pazarlara açılma arzusunda olan bir ülkedir. Bunun yanında Pakistan ise enerji ihtiyacı olan bu yönde ithalat yapan ülkelerdendir. Bu bağlamda ŞİÖ çatısı altında birleşen bu ülkeler karşılıklı çıkarlar doğrultusunda birbirlerini tamamlar niteliktedirler.

2.2.1 Şanghay İşbirliği Örgütü'nün İktisadi Gelişmeleri

Ekonomik işbirliği, ŞİÖ üye ülkeleri arasında çok taraflı işbirliğinin en önemli temellerinden biridir. Üye ülkeler ekonomik işbirliğini güçlendirmek için üç aşamalı bir yaklaşım sergilemişlerdir (Tulibayeva & Sadvokassova, 2013: 255);

- İlk aşama - ticaret ve yatırım için uygun bir ortam yaratmak,
- İkinci aşama - tüm üyelerin çıkarları çerçevesinde ekonomik ve teknolojik işbirliğini güçlendirmek,
- Üçüncü aşama - mal, sermaye ve teknoloji hareketlerini uzun vadede uygulamak. Böylece kurulmak istenen iktisadi işbirliğini sağlam bir zeminde sürdürmek daha kolay olacaktır.

ŞİÖ, zorluklar ve tehditler ile dolu olan dünyada gelişim için çaba harcayan genç bir kuruluş olmasına rağmen kısa sürede dünya siyasetinde önemli bir yer bulmuştur (Alimov, 2018: 117). Aşağıda yer alan tabloda ŞİÖ'nün 2017 yılına ait birkaç istatistikî bilgiler yer almaktadır. Bu verilerde ŞİÖ'nün hem ekonomik hem de coğrafi büyüklüğü görülebilmektedir.

Tablo 1. Şanghay İşbirliği Örgütüne Üye Ülkelerle İlgili Bazı İstatistikî Bilgiler (2017 Yılı)

Devlet	Yüzölçümü (Km)	Nüfus (Bin)	GSYH (\$)	Kişi Başı Düşen Milli Gelir (\$)	Büyüme Oranı (%)	Enflasyon Oranı (%)	İşsizlik Oranı (%)
Çin	9,562,911	1,386,395.0	12,237,700	8,827	6.9	1.6	4.7
Rusya	17,098,250	144,495.04	1,577,524.1	10,743	1.5	3.7	5.2
Kazakistan	2,724,902	18,037.65	159,406.93	8,837	4.0	7.4	4.9
Kırgızistan	199,949	6,201.50	7,564.74	1,219	4.6	3.2	7.3
Tacikistan	141,376	8,921.34	7,145.70	801.0	7.1	7.3	10.3
Özbekistan	447,400	32,387.20	48,717.69	1,504	5.3	12.5	7.2
Hindistan	3,287,259	1,339,180.13	2,597,491.1	1,939	6.6	3.8	3.5
Pakistan	796,100	197,015.95	304,951.82	1,547.9	5.7	4.1	4.0

Kaynak: World Bank Open Data (The WB, 2017)

Tabloda görüldüğü üzere ŞİÖ'nün toplam yüzölçümü, nüfusu ve ekonomik verileri ile Asya kıtasını temsil eden en geniş organizasyon niteliğindedir. Dünya genelinde toplam Garisafi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) \$80 trilyon iken ŞİÖ bünyesinde toplanan ülkelerin toplam GSYH'si yaklaşık \$17 trilyondur. Böylece dünyadaki toplam GSYH'nin yaklaşık %21'ini oluşturmaktadır. Ekonomik alanda işbirliğini teşvik eden bir örgüt için bu oran oldukça kayda değerdir.

ŞİÖ'nün oluşturduğu ekonomik işbirliğini üç düzeyde gözlemlemek mümkündür. Makro düzeyde çok taraflı işbirliği, orta düzeyde iki taraflı işbirliği ve mikro düzeyde ise finansal kuruluşlar arasında işbirliği şeklindedir (Junmei & Min, 2013: 269). Şanghay mekanizması ekonomiye dayalı işbirliğini geliştirmek adına dört önemli kuruma sahiptir. Bunlar;

- Ticaret ve Ekonomi Bakanları Kurumu,
- Ulaştırma Bakanları Kurumu,

- Tarım Bakanları Kurumu,
- ŞİÖ İş Konseyi (SCO Business Council) ve Bankalar arası Konsorsiyum'dur (Interbank Consortium) (Tulibayeva & Sadvokassova, 2013: 255). 2002-2007 yılları arasında kurulan bu kurumlar ekonomik işbirliğinin gelişmesine büyük katkı sağlamışlardır.

2003 yılında Çok Taraflı Ticaret ve Kalkınma Programının kabul edilmesinin ardından 2004'de Taşkent'te ve 19'u enerji, 20'si ulaşım ve üçte biri eğitim, bilim ve teknoloji ile alakalı 127 bölgesel eylem planını içeren program ayrıntılı olarak açıklanmıştır (Norling & Swanström, 2007: 432).

14 Haziran 2006 tarihinde kurulan İş Konseyi; örgüt içinde ekonomik işbirliğini desteklemek, ŞİÖ üyesi devletlerin işadamları ve mali kurumları arasında doğrudan ilişkiler ve diyalog oluşturmak ve 2003 yılında kabul edilen Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Kurumu kapsamında Hükümet Başkanları tarafından belirlenen çok taraflı projelerin uygulanmasını kolaylaştırmak amacıyla kurulmuştur (SCO, 2017). 2005 yılında kurulması kararlaştırılan Bankalararası Konsorsiyum temel amacı ise, ŞİÖ üye devletlerinin hükümetlerinin desteklediği yatırım projeleri için finansman ve bankacılık hizmetleri mekanizması oluşturmaktır (SCO, 2017). 2006 Duşanbe Zirvesinde bu iki kurum ile örgütün yeni bir ivme kazandığı belirtilmiştir.

Üye devletler ticaretin gelişmesi için aynı zamanda ticari yolların ve altyapının gelişmesi üzerinde durmuşlardır. Böylelikle ticari faaliyetler aksamadan devam edecektir. Ulaştırma Bakanları Kurumu Kasım 2002'de kurulmuştur. Bu kurumun öncelikli amacı, taşımacılığın geliştirilmesine ek olarak ulaşım ve iletişim için uygun koşulları oluşturmaktır (Tulibayeva & Sadvokassova, 2013: 256). Ulaşım konusundaki diğer bir önemli adım ise Eylül 2014 Duşanbe'de ŞİÖ üyesi devletlerin hükümetleri arasında imzalanan Uluslararası Karayolu Taşımacılığına Uygun Koşullar Yaratma konusundaki anlaşmadır. ŞİÖ Genel Sekreteri Rashid Alimov'un belirttiğine göre; bu anlaşma hem Doğu Avrupa'dan Rusya'nın doğu kıyılarına ve Çin'e karşılıklı yarar sağlayan ticaret akışını yönetmek için adil koşullar oluşturması açısından hem de bölgesel altyapının çok taraflı kapsamlı gelişimi ve entegre bir karayolu taşımacılığı sistemi haline getirmesi açısından önemlidir (Alimov, 2017).

ŞİÖ'ye üye ülkeler küresel ekonominin iyileşmesini desteklemek, ekonomik ve finansal istikrarı teşvik etmek ve dinamik, dengeli, kapsayıcı büyümeyi desteklemek için uluslararası işbirliğinin gelişimine önem verdiklerini 2017 Astana Zirvesinde belirtmişlerdir (SCO, 2017). Aynı zirvede üye ülkeler ŞİÖ Tüzüğü çerçevesinde ürün, sermaye, hizmet ve teknolojilerin kademeli olarak serbest dolaşımını sağlamak adına elverişli koşullar yaratılması üzerinde de durmuşlardır (SCO, 2017).

Bu ekonomik gelişmeler ŞİÖ'ye üye ülkelerinin birbirleri ile ticaret hacmini oldukça artırmıştır. Aşağıda yer alan tablolarda ŞİÖ üye ülkeleri arasında bazı yıllar baz alınarak hazırlanmış ithalat ve ihracat verileri yer almaktadır. 2001 yılında kurulmuş olan ŞİÖ üyelerinin 2017 yılına kadar birbirleri ile yapmış oldukları dış ticaret oranlarının yer aldığı tablolarda 2006 yılında kurulmuş olan ŞİÖ İş Konseyinin etkisinin ne derece önemli katkı sunduğu görülmektedir.

Tablo 2. Çin İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri (\$)

Çin	İthalat			İhracat		
	2001	2006	2017	2001	2006	2017
Rusya	7,958,795	17,554,327	41,390,293	2,710,472	15,832,487	42,830,600
OAC	1,017,165	4,320,140	14,559,058	491,831	7,737,770	21,320,166
Hindistan	1,699,093	10,277,449	16,345,371	1,895,833	14,581,297	68,042,253
Pakistan	581,874	1,007,214	1,833,219	814,968	4,239,365	18,250,789

Kaynak: International Trade Center (ITC, 2018)

Çin, ŞİÖ'yü güvenilir, bölgesel, ticaret ve yatırım organizasyonu olarak daha fazla geliştirilebileğini savunarak (Panda, 2012: 520) üye ülkeleri ile dış ticaretini her geçen gün geliştirmiştir. Dünya üzerinde en fazla dış ticaret hacmine sahip olan Çin'in 2001 yılında ŞİÖ ile toplam ithalatı yaklaşık \$12 milyon iken bu tutar 2017 yılında yaklaşık \$75 milyonu bulmaktadır. Aynı artışı ihracat oranlarında da rahatlıkla görülebilir. 2001 yılı toplam ihracatı yaklaşık \$5 milyon dolar iken 2017 yılında yaklaşık \$150 milyona ulaşmıştır.

Tablo 3. Rusya İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri (\$)

Rusya	İthalat			İhracat		
	2001	2006	2017	2001	2006	2017
Çin	1,646,501	12,911,747	48,373,353	5,596,013	15,757,053	37,524,519
OAC	2,832,612	5,528,876	5,899,750	3,480,115	11,237,095	16,961,190
Hindistan	545,529	967,494	2,896,071	1,120,423	2,925,514	5,425,832
Pakistan	26,038	111,902	280,693	57,332	299,472	259,277

Kaynak: International Trade Center (ITC, 2018)

Tablo 3’de verilen bilgilere göre Rusya’nın ŞİÖ ile dış ticaret hacmi oldukça artmış, 2001-2017 yılları arasında ithalatı neredeyse on katına çıkararak \$57 milyona, ihracat tutarı ise altıya katlanarak \$60 milyona ulaşmıştır.

Tablo 4. OAC İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri (\$)

OAC	İthalat			İhracat		
	2001	2006	2017	2001	2006	2017
Çin	307,994	3,045,085	9,866,030	680,318	4,230,585	13,957,114
Rusya	3,455,760	11,409,430	16,518,673	2,550,933	5,380,402	5,915,362
Hindistan	62,210	217,910	455,010	32,060	114,244	856,419
Pakistan	1,246	16,315	59,002	542	32,261	42,182

Kaynak: International Trade Center (ITC, 2018)

Tablo 4’de verilen bilgilere göre OAC’nin en fazla ithalat yaptıkları ülke Rusya iken en fazla ihracat yaptıkları ülke Çin’dir. ŞİÖ kurulduğunda OAC’nin hedeflerinden biride ekonomik olarak büyük Çin ve Rusya’nın desteğini almaktır. 2006 yılında kurulan İş Konseyi ile dış ticaret oranlarında oluşan artış ile konseyin etkinliği söz konusudur. Özellikle OAC’nin yaptığı ithalat ŞİÖ’nün her ülkesi ile artmıştır.

Tablo 5. Hindistan İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri (\$)

Hindistan	İthalat			İhracat		
	2003	2006	2017	2003	2006	2017
Çin	1,827,549	15,639,064	71,971,173	922,542	7,829,168	12,492,392
Rusya	478,586	1,900,857	7,988,996	839,595	845,711	2,140,256
OAC	33,131	128,928	1,238,357	78,176	185,881	363,980
Pakistan	69,886	286,472	470,080	164,599	1,235,039	1,782,947

Kaynak: International Trade Center (ITC, 2018)

2005 yılında gözlemci statüsü kazanan daha sonra 2017 yılında tam üyeliği kabul edilen Hindistan’ın özellikle Çin ve Rusya ile dış ticaretini geliştirmiştir. Tablo 5’de görüldüğü gibi Hindistan Çin ile ithalatını 2006-2017 yılları arasında dört katına

çıkarmıştır. Hindistan'ın OAC ile ticaret hacmi de 2003'den itibaren yükselme ivmesi göstermiştir.

Tablo 6. Pakistan İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri (\$)

Pakistan	İthalat			İhracat		
	2003	2006	2017	2003	2006	2017
Çin	957,331	2,914,926	15,383,398	259,637	506,642	1,508,080
Rusya	75,141	392,139	310,938	16,832	66,937	130,895
OAC	1,523	33,463	36,189	17,967	12,871	81,483
Hindistan	226,245	1,114,995	1,696,136	83,546	326,704	334,752

Kaynak: International Trade Center (ITC, 2018)

Hindistan ile ŞİÖ içerisinde aynı tarihe sahip olan Pakistan'ın örgüt içinde ticari faaliyetleri her yıl artmıştır. Tablo 6' da görüldüğü gibi özellikle Çin ile 2006-2017 yılları arasında yaptığı ithalat \$2 milyondan \$15 milyona çıkmıştır. Hindistan ile arasındaki sorunlar tam anlamı ile düzelmemiş olsa bile 2017 yılına gelindiğinde Hindistan ile yaptığı dış ticaret hacmi neredeyse yedi kat artmıştır.

2.2.2 Şanghay İşbirliği Örgütü Enerji Kulübü

Yeraltı kaynakları bakımından zengin olan ŞİÖ ülkelerinin (özelikle Rusya ve OAC) dünya genelinde doğalgaz rezervleri toplamı %50, petrol rezervleri toplamı %25, kömür rezervleri toplamı %35 ve nükleer enerji hammaddesi olan uranyum rezervleri toplamı ise %50'dir (Altundağ, 2016: 109). Diğer taraftan en büyük enerji ithalatçıları bünyesinde barındıran ŞİÖ için enerji sektöründe ittifaklar kaçınılmaz olmuştur.

Ekim 2005 Moskova Zirvesinde ŞİÖ Genel Sekreteri, petrol ve doğal gaz, yeni hidrokarbon rezervlerinin araştırılması ve su kaynaklarının ortak kullanımının yer alacağı ortak enerji projelerine öncelik verileceğini belirtmiştir (Mukherjee, 2006: 64). Bankalararası Konsorsiyumun bu alanda yapılacak olan projelere fon sağlayacak bir mekanizma olacağı belirtilmiştir. Üyelerin hem enerji üreticisi hem de tüketicisi olması karşılıklı etkileşimi ve birbirlerine bağlılığı doğurmuştur. Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin enerji diyalogu, ulusal enerji konseptlerinin entegrasyonu ve bir enerji kulübünün oluşturulması gelecekteki işbirliklerini kuracağına dair inancını dile getirmiştir (Koolae & Tishehyar, 2013: 2909). 2006 Şanghay Zirvesinde yılında

Vladimir Putin tarafından ortaya atılan Enerji Kulübü, karşılıklı etkileşim için uygun bir ortam sağlamak için 2013 yılında kurulmuştur (The InfoSCO, 2015).

Enerji Kulübü temelde enerji güvenliğini arttırmak, enerji stratejilerinin düzenlenmek, bu yöndeki çabaları koordine etmek ve enerji endüstrisinin farklı sektörlerindeki işbirliği beklentilerinin ŞİÖ ülkeleri yararına kapsamlı bir şekilde tartışılması için genişletilmiş bir platform oluşturmak amacıyla kurulmuştur (The InfoSCO, 2015).

Enerji Kulübü mekanizmasının dört bileşeni vardır. Bunlar; altyapı inşaatı, enerji taşımacılığının geliştirilmesi, ortak ve çok taraflı enerji finansman sağlanması ve bu alandaki araştırma ve teknoloji için işbirliğidir (Ganguli, 2013: 279). Petrol, gaz, kömür, hidroelektrik ve nükleer enerji gibi farklı enerji kollarını da kapsamaktadır.

ŞİÖ devletlerini enerji konusunda bir araya getirmek için kurulmuş bir platform olan Enerji Kulübüne üye ülkelerin amaçları birbirlerinden farklıdır. Rusya bu konudaki işbirliğine liderlik ederken bu platform ile altyapıda gelişmeler ve ŞİÖ devletleri ile enerji politikalarında bir işbirliği getireceğini düşünür. Aynı zamanda post-Sovyet dönem sonrası Orta Asya'da etkinliğini sürdürmeyi amaçlamaktadır (Ganguli, 2013: 281). Orta Asya ülkeleri, boru hatları ve ulaşım yollarına yapılan yatırımlar ile bölgesel olarak kalkınmayı arzulamaktadır. Rusya ve Orta Asya ülkeleri her ne kadar enerji konusunda zengin olsalar da ekipman ve altyapı için yatırımları finanse etmeleri gerekmektedir (Junmei & Min, 2013: 275). Diğer taraftan devasa döviz rezervlerini fiziksel kaynaklara dönüştürmek isteyen Çin için 'enerji finansmanı' olmak oldukça kayda değerdir (Junmei & Min, 2013: 275). Aynı zamanda Suudi Arabistan, İran, Umman ve Yemen'e enerji bağımlılığı olan Çin, Enerji Kulübü girişimi ile bu bağımlılığını azaltmayı ve Orta Doğu'nun istikrarsız havasından dolayı rotasını değiştirmeyi ummaktadır. En fazla enerji tüketimi yapan ABD, Çin ve Japonya gibi ülkelere sonra gelen Hindistan için ise enerji kaynaklarına makul şartlar içerisinde ulaşmak oldukça önemlidir. Hindistan gibi enerji kıtlığı çeken Pakistan açısından ŞİÖ içinde enerji işbirlikleri kurmak oldukça önemlidir.

Üreticiden alınan enerji kaynaklarının tüketiciye ulaşması için gerekli altyapının geliştirilmesi gerekir. Enerji taşımacılığının önemine vurgu yapan Enerji Kulübü, aynı zamanda bu yönde yatırımları da teşvik eden bir kurumdur. Bu amaçla ŞİÖ üye ülkeleri arasında birçok enerji hattı projesi de bulunmaktadır.

Petrol rezervleri bakımından dünya sıralamasında üçüncü sırada yer alan Rusya doğalgaz rezervleri sıralamasında ise ikinci sıradadır (Kalehsar, 2017). Rus enerji kaynaklarının Çin, Japonya ve Kore'ye ulaştırılmasını hedefleyen Doğu Sibirya-Pasifik Okyanusu (The Eastern Siberia – Pacific Ocean oil pipeline -ESPO) petrol boru hattı projesi bölgedeki önemli projelerden biridir. Bu boru hattının ilk etabı 2009 yılında, ikinci etabı ise Aralık 2012'de tamamlanmıştır (Hydrocarbons-Technology). Ekim 2015 tarihinde Rusya ve Pakistan arasında doğal gaz boru hattı anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmada yer alan projeye göre Kuzey-Güney gaz boru hattı Pakistan'ın en kalabalık iki kenti olan Karaçi ve Lahor'u birbirine bağlayarak sıvılaştırılmış doğalgaz tedariki sağlanacaktır (Hashmi, 2015: 62).

Diğer bir enerji zengini ülke olan Kazakistan'ın dünya genelinde petrol rezervleri sıralaması 12 iken doğalgaz sıralaması 20'dir (İsmayilov & Budak, 2015). Bunlara ek olarak Kazakistan, dünya uranyum rezervlerinin %13'üne sahiptir. Hazar Boru Hattı Konsorsiyumu-CPC (1510 km), Uzen Atrrau Samara-UAS boru hattı (1500 km) ve Atasu Alashankou boru hattı (2228 km) Kazakistan'ın en önemli petrol boru hatlarıdır (İsmayilov & Budak, 2015). 1997 yılında ilk kez Çin'in Kazak petrol ve doğalgaz kaynaklarına talip olması ile iki hükümet anlaşmaya varmışlardır. Kazakistan ile Çin arasında günde 200.000 varil kapasiteye sahip olan Atasu-Alashankou petrol boru hattı doğuya ihraç sağlamıştır (Ganguli, 2013: 283). Ekim 2004'de inşasına başlanan bu hat Aralık 2005 yılında tamamlanmıştır (İsmayilov & Budak, 2015). Diğer bir Kazak-Çin petrol boru hattı ise 2009 yılında inşasına başlanan 794 km uzunluğundaki Kenkiyak Kumkol hattıdır (İsmayilov & Budak, 2015). 14 Aralık 2009 tarihinde Çin ile Türkmenistan, Kazakistan ve Özbekistan arasında dünyanın en uzun doğalgaz boru hattını açılışı yapılmıştır (Panda, 2012, s. 520). Kazakistan SSCB döneminde inşa edilen ancak bağımsızlıktan sonra bunları yapılandırarak farklı bölgelere ulaşmasını sağlayan doğalgaz boru hatlarına sahiptir (İsmayilov & Budak, 2015). Bulunduğu bölge itibari ile transit ülke konumunda olan

Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi ülkeler doğalgazın Çin ve Rusya'ya ulaşması için kilit bir konumdadırlar (İsmayilov & Budak, 2015). Petrol ve doğalgaz dışında Kazakistan'da 300.000 KW kapasiteye sahip olan Mayina hidroelektrik istasyonu bulunmaktadır (Ganguli, 2013: 282).

Özbekistan enerji açısından öne çıkan önemli bir ŞİÖ ülkesidir. Orta Asya'da bulunan toplam petrol kaynaklarının %31'ine ve doğal gaz kaynaklarının %40'ına ise sahiptir (İsmayilov & Budak, 2015). Ayrıca dünyada uranyum kaynağı bakımından sekizinci sırada yer almaktadır. Orta Asya-Merkez, Buhara-Ural ve Orta Asya-Çin boru hatları Özbekistan'ın en önemli doğalgaz hatlarıdır.

ŞİÖ'nün gözlemci üyesi olan İran aynı zamanda Enerji Kulübüne üyedir. Dünya sıralamasında en büyük dördüncü petrol rezervi ve en büyük ikinci doğalgaz rezervine sahip olan İran, enerji zengini bir ülkedir (Kalehsar, 2017). İran enerji kaynaklarına özellikle Hindistan ve Pakistan'dan büyük talep mevcuttur. Bu üç ülke arasında temelleri 1993 yılına dayanan İran-Pakistan-Hindistan (IPI) doğalgaz boru hattı anlaşması yapıldı bu hatta aynı zamanda 'Barış Boru Hattı' ismi de verilmiştir (Cohen, Curtis, & Graham, 2008).

ŞİÖ çatısı altında birleşen hem daimi ve gözlemci üyeler gerek ticaret ve ulaşım gerekse enerji ve altyapı konusunda büyük projelere imza atmışlardır. Enerji Kulübünün kurulması ŞİÖ'nün enerji ihracatçısı, ithalatçısı ve transit ülkelerinin daha sıkı bir işbirliği oluşturmalarına katkı sağlamıştır.

Sonuç olarak ŞİÖ üyelerine politik, askeri, ekonomi, kültürel, teknoloji gibi birçok alanda işbirliği fırsatı sunmuştur. Tüzüğünde yer alan prensiplere uygun davranan üyeler örgüt içinde gerilime, çatışmaya izin vermemişlerdir. Bu durum ittifakların önünü açmıştır. Son olarak şu söylenebilir ki ŞİÖ bölgesinde birçok konuda dengeyi sağlayan, etkinliği fazla olan uluslararası bir örgüttür.

3. BÖLÜM: HİNDİSTAN CUMHURİYETİ'NİN ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜ'NE ÜYELİĞİ

Bölgesel sorunlara çözüm bulmak ve bölgesel işbirliğini geliştirmek adına 26 Nisan 1996 tarihinde kurulan Şanghay Beşlisi, 15 Haziran 2001 tarihinde Özbekistan'ın katılımı ile Şanghay İşbirliği Örgütüne dönüşmüştür. Bölgesel bir örgüt olarak kurulmasına rağmen zamanla uluslararası toplumda kendini tanıtmayı başarmış ve yapmış olduğu faaliyetler ve aldığı roller ile uluslararası örgüte dönüşmüştür. Gözlemci üyeleri ve diyalog partnerleri ile çevresini genişletmiş ve Orta Asya'nın ötesinde hem Güney Asya hem de Batı Asya ile bağlantıya geçmiştir (Kumar, 2013: 347). Aynı zamanda gerek bölgesel gerek uluslararası birçok örgüt ile ilişkilerini geliştirerek etkinliğini artırmıştır.

Hindistan'ın Şanghay serüveni 5 Temmuz 2005 tarihinde Astana'da gerçekleştirilen ŞİÖ Liderleri Zirvesi'nde gözlemci üye statüsü verilmesi ile başlamıştır. Hindistan, 2015 ile 2017 yılları arasında yapılan müzakereler ile 9 Haziran 2017 tarihinde Pakistan ile beraber tam üyelik statüsünü almıştır. Hindistan, yükselen bir güç olarak Asya kıtasının en önemli ülkelerinden biridir. ŞİÖ'ne katılımı ile ekonomik, güvenlik ve diplomatik alanlarda işbirliği ile fırsatlar yakalayıp büyümek isteyen Hindistan örgüt içindeki etkinliğiyle de önemli başarılar elde etmiştir.

Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğinin inceleneceği bu bölümde öncelikle Hindistan'ın toplumsal yapısı, ekonomisi ve siyasi yapısı hakkında genel bilgiler aktarılacaktır. Ardından Hindistan'ın ŞİÖ'ye katılma sebepleri ayrıntılı olarak incelenecektir. Son kısımda ise küresel güçler perspektifinden Hindistan'ın ŞİÖ üyeliği üzerinde durulacaktır.

3.1 Hindistan Cumhuriyeti'ne Genel Bir Bakış

Uzun yıllar İngiltere'nin kontrolünde olan Hindistan, 15 Ağustos 1947 tarihinde bağımsızlığını kazanmıştır. 26 Ocak 1950 yılında kabul ettiği anayasası ile modern

Hindistan Cumhuriyeti'ne dönüşmüştür (Örmeci, 2014). Hindistan 29 eyalet ile 7 bölgeden oluşan federal devlet yapısına sahiptir. Bağımsızlığından bugüne kadar ekonomi, politika, kültür ve teknoloji gibi birçok alanda gelişme göstermiş 21. Yüzyılın önemli yükselen güçlerinden biridir.

Kuzeyinde Nepal, Bhutan ve Çin, kuzeybatısında Pakistan, doğusunda Myanmar (Burma) ve Bangladeş bulunan Hindistan Cumhuriyeti kapladığı coğrafi alan ile Güney Asya'nın en büyük ülkesidir (Philip B. Calkins & Diğerleri, 2019). Aynı zamanda Hindistan topraklarında batıda Arap Denizi ve doğuda Bengal Körfezi ile çevrili olan büyük bir yarımada yer almaktadır. 3,287,259 km²'lik yüzölçümü ile dünyanın yedinci büyük coğrafyasına sahiptir.

2017 yılı itibari ile toplam nüfusu yaklaşık 1 milyar 400 milyon olan Hindistan dünyanın en kalabalık ikinci ülke nüfusuna sahiptir. 2024 yılına gelindiğinde Çin'i geçerek dünyada en fazla nüfusa sahip olacağı tahmin edilmektedir (Wright, 2017). Genel olarak kırsal nüfusa sahip olmasına rağmen dünyanın en gelişmiş ve kalabalık üç şehrine sahiptir (Philip B. Calkins & Diğerleri, 2019) . Bunlar; Mumbai, Delhi ve Kalküta'dır.

Etnik çeşitliliğin yoğun olduğu bu coğrafya da iki binden fazla etnik grup vardır. Ve bu gruplar dil, din, coğrafi özellikler gibi etkenlere bağlı olarak oluşmuşlardır. Hinduizm (en fazla), İslam, Sihizm, Hıristiyanlık, Budizm, Cengizlik, Zerdüştlük, Yahudilik ve Bahaî inancı Hindistan'daki başlıca inanılan dinlerdir. Hindistan'da konuşulan diller genellikle Hint-Avrupa (özellikle Hint-İran), Dravid, Avusturya ve Çin-Tibet dil ailelerine göre sınıflandırılır (Philip B. Calkins & Diğerleri, 2019). Konuşulan dillerden yalnızca 22 tanesi anayasasında belirtilmiştir. Hintçe, İngilizce, Telugu dili, Bengali, Marathi, Tamil dili, Urduca, Gucerat dili, Malayalam dili, Kannada yaygın dillerdendir (Philip B. Calkins & Diğerleri, 2019). Hindistan toplumu dinleri, dilleri, coğrafi özellikleri, etnik grupları ile mozaik yapıdadır. Heterojen toplumsal yapısı ve kalabalık nüfusuna rağmen güçlü bir demokrasi ve çoğulculuk kültürüne sahiptir (Musayev, 2015: 282).

Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olarak ortaya çıkan Hindistan'ın önümüzdeki 10-15 yıl içinde dünyanın en büyük ekonomik güçlerinden biri olacağı

beklenmektedir (IBEF, 2019). 2017-2018 yıllarında GSYH'si % 6.6 olarak artmıştır. Aynı zamanda 2018-2019 yıllarında ise ekonomik büyümesinin % 7.3 olacağı beklenmektedir (IBEF, 2019). Tarım sektöründe dünyada dördüncü sırada yer almaktadır. Sanayi sektörü ülkenin GSYH'nin yaklaşık % 30'unu oluşturmaktadır. Bunlara ek olarak yazılım sektörü başta olmak üzere hizmet sektörü GSYH'nin büyük çoğunluğunu oluşturarak ekonomiye önemli katkılarda bulunmaktadır (Santander Trade, 2018). Yeraltı kaynakları bakımından zengin olan Hindistan, 121,4 milyar ton kömür rezervi ile dünyada onuncu sırada yer alır, ayrıca demir, boksit, bakır ve petrol gibi doğal kaynaklara sahiptir (Musayev, 2015: 280).

Endüstrileşmiş bir ülke olarak Hindistan, dünyanın gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinin katıldığı G-20'ye ve dünya ekonomisinde söz sahibi olmak amacıyla kurulan BRICS grubuna üyedir.

Sayısal verilere ek olarak Hindistan artan ekonomik gücünü uluslararası toplumda yumuşak güce dönüştürme yönünde bilinçli olarak bir çaba sarf etmektedir. Uluslararası Yoga Günü'nü teşvik etmesi, daha fazla diplomatik elçilik ve kültür merkezi inşa etmesi, Bollywood filmlerinin uluslararası yayılımının her geçen artması bu çabaya örnek gösterilebilir (Wright, 2017).

Hindistan'ın günümüzdeki önemini anlamak için dış politikada attığı adımları göz önüne almak gerekir. Hindistan'ın dış politikasında var olan başlıca prensiplerini şu şekilde sıralamak mümkündür; ülkenin güvenliği sağlamak, ekonomik olarak büyümek, ekonomik büyümeye paralel olarak enerji ihtiyacını karşılamak ve küresel dünyada söz sahibi olmak (Dormandy, India's Foreign Policy, 2007). Zorunlulukların ve ihtiyaçların politikaları yönlendirdiği günümüzde Hindistan'ın ulusal hedeflerine ulaşmak için belirlediği politikalar mevcuttur. Bağımsızlığından günümüze dış politikası uluslararası düzenin gerektirdiklerine göre şekillenmiştir.

Soğuk Savaş döneminde iki süper güç Hindistan'ı kendi bloklarına katma çabası içinde olsa da her iki bloktan birini tercih etmeyerek Bağlantısızlar Hareketinin önde gelen ülkelerinden biri olmuştur. Soğuk Savaşın ardından önemini yitiren eski Bağlantısızlar Hareketi ile Hindistan dış politikasında değişiklikler yapmak zorunda

kalmıştır. Günümüz Hindistan dış politikası Soğuk Savaş döneminden oldukça farklı olarak hem ABD hem de Rusya-Çin ile stratejik ortaklık peşindedir.

Hindistan Soğuk Savaşın ardından Liberalleşme, Özelleştirme ve Küreselleşme politikalarını benimsemesiyle yabancı özel sermayeye kapılarını açmış ve tek kutuplu dünyanın en büyük süper gücü olan ABD ile ekonomik ilişkilerini genişletmiştir. ABD ile ilişkilerinin gelişmesine ek olarak Rusya ve Çin ile de gerek ikili gerek çok taraflı olarak ilişkilerini sürdürmektedir. Rusya ve Çin ile olan münasebetini özellikle Orta Asya'ya yönelik uyguladığı politikalarda ortaya çıkmaktadır. Hindistan için Orta Asya hem ekonomi hem de jeopolitik konumu itibari ile oldukça önemlidir. Uzun yüzyıllara uzanan iki bölge arasındaki bağlar tarihi İpek Yolu ile sadece ticareti değil aynı zamanda din, dil, düşünce, kültür, sanat gibi birçok alanda etkileşimi sağlamıştır (Roy & Roy, 2017: 89). 20. yüzyılın başlarında Hindistan yönünü Orta Asya'ya çevirmiştir. Hindistan'ın 1990'lı yılların başlarında ortaya attığı “Kuzey’e Bak” (Look North Policy) olarak adlandırdığı dış politikası ve “Orta Asya ile Bağlantı Kurma Politikası” da (Connect Central Asia Policy) Orta Asya'ya açılmayı temel alan iki önemli dış politikasıdır (Budak, 2015).

1995 yılında Hindistan Başbakanı P.V. Narasimha Rao'nun Türkmenistan'a yaptığı ziyaret sonrasında OAC ile işbirliği kurmak ve bunu gelecekte de devam ettirmeyi arzuladıklarını ifade etmiştir. Başbakan Rao, bu ziyaret ile beklentilerini “*dürüst ve şeffaf bir dostluk kurmak ve üçüncü bir ülkeye zarar vermeden istikrarı ve işbirliğini teşvik etmek*” olarak belirterek “Kuzey’e Bak” politikasının temellerini bu ziyaret ile atmıştır (Roy & Roy, 2017: 90).

“Orta Asya ile Bağlantı Kurma Politikası” ise diğer bir Hint dış politikasıdır. Bu politika ilk olarak, 12-13 Haziran 2012 tarihinde Kırgızistan'da düzenlenen Hindistan-Orta Asya Diyalogunda Hindistan Dışişleri Bakanı Shiri E. Ahmed tarafından ortaya atılmıştır (Kaushiki, 2013: 84). Bu politika siyasal, ekonomik, stratejik, bilgi teknolojisi, eğitim ve sağlık gibi birçok alanda işbirliğine dayanmıştır.

Hindistan için Orta Asya'yı önemli kılan birçok sebep mevcuttur. Öncelikle Pakistan, Afganistan ve Çin ile sınır komşuluğunun bulunması bölgeyi stratejik açıdan yükseltmektedir. Pakistan ile arasında sürekli tansiyonun yükselmesine sebep

olan Keşmir Bölgesi meselesine bağlı politikalar Hindistan'ın dış politikasında Orta Asya'nın önemini artırmaktadır. 11 Eylül saldırılarının ardından Afganistan'da Taliban'ın varlığı ve terör faaliyetlerinin komşu ülkeleri yakından etkilemesi Hindistan'ın güvenlik endişelerini artırmıştır. Güvenlik boyutuna ek olarak ekonomik açıdan da Hindistan Orta Asya ile yakından ilgilenmektedir. Zengin yeraltı kaynaklarına sahip olması enerji bağımlılığı olan Hindistan için bu bölgeyi vazgeçilmez kılmaktadır. Bu sebeplere binaen Hindistan, Orta Asya ülkeleri ile yakın işbirliğine girebileceği Avrasya'nın en önemli kuruluşlarından biri olan ŞİÖ'ye katılımı ile stratejik bir adım atmıştır. ŞİÖ ile hem Avrasya ile hem de Çin ve Pakistan ile stratejik ortaklığı sağlama ve geliştirme en önemli hedeflerindedir.

3.2 Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Katılma Sebepleri

Haziran 2005 tarihinde ŞİÖ Dışişleri Bakanları toplantısında Hindistan, Pakistan ve İran'a "gözlemci üye" statüsü verilmesi önerilmiştir. Bu toplantının ardından 5-6 Temmuz 2005 tarihinde gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesinde verilen öneri üzerine üç ülkeye gözlemci üye statüsü verilmiştir. Genişleme yolunda ilk adım olmasa da ŞİÖ'nün çok kutuplu dünya düzenine doğru ciddi bir adım olmuştur. Gözlemci ülke olarak düzenli bir şekilde ŞİÖ'nün zirvelerine katılan Hindistan bu mekanizmanın tam anlamıyla parçası olabilmek için çabasını göstermiştir. 2005 yılında gözlemci üye olarak Hindistan'ı temsil eden Dışişleri Bakanı Natwar Singh Hindistan'a tam üyelik teklif edilmesinin ŞİÖ'ye Hindistan'ın çok taraflı diplomasideki tecrübesini getireceğini belirtmiştir (Mann, 2016: 134).

Hindistan aktif bir rol aldığı ŞİÖ'ye tam üye olabilmek için 2015 yılında Taşkent'te düzenlenen Devlet Başkanları Zirvesinde resmi olarak başvurusunu sunmuştur (Mann, 2016: 134). 9-10 Temmuz 2016 tarihinde Rusya'nın Ufa şehrinde gerçekleştirilen ŞİÖ Devlet Başkanları Zirvesinde Hindistan ve Pakistan'ın örgüte tam üye olarak dâhil olmaları kararlaştırılmıştır. Hindistan'ın resmi olarak ŞİÖ üyesi ilan edilmesi ise 8-9 Haziran 2017 tarihinde Astana'da düzenlenen Devlet Başkanları Zirvesinde gerçekleşmiştir. Hindistan ile beraber Pakistan'ın da üyeliğinin ilan

edildiği zirvede Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin yeni üyeleri ile ŞİÖ'nün gelişim tarihinde yeni bir sayfa açtığını belirtmiştir (Mann, 2016: 125).

ŞİÖ'ye üye olabilmek adına gerekli tüm formaliteleri yerine getiren Hindistan için bu mekanizmaya dâhil olmak neden bu kadar önemlidir? Hindistan'ın bu isteği hem jeopolitik hem de jeostratejiktir. ŞİÖ'nün kapsadığı coğrafi ve stratejik alan Hindistan için kritik öneme sahiptir. Hindistan'ın güvenliği, jeopolitik, stratejik ve ekonomik çıkarları bu bölgedeki gelişmelerle iç içe geçmiş durumdadır (Sajjanhar, 2016).

Çin'in Qingdao kentinde düzenlenen son 2018 ŞİÖ Zirvesinde Başbakan Narendra Modi İngilizce 'secure' kelimesinin baş harflerinden oluşan bir konsepti açıklayarak beklentilerini dile getirmiştir. Modi secure konseptinin açılımını, vatandaşların güvenliği için 'S', ekonomik kalkınma için 'E', bölgedeki bağlantı için 'C', birlik için 'U', egemenliğe ve bütünlüğe saygı için 'R' ve çevreyi korumak için 'E' olarak ifade etmiştir (Zee Media Bureau, 2018). Hindistan'ın ŞİÖ'ye katılma nedenlerini politik nedenler, güvenlik sorunu ve ekonomik gereklilikler olarak üç ana başlıkta toplanabilir. Komşuları ve ŞİÖ üyeleri ile olan bağlantılarına öncelik veren Hindistan için sorun yaşadığı Çin ve Pakistan için aynı platformda bulunmak dış politikasında önemli adımlar atmasını sağlayacaktır. Diğer taraftan ŞİÖ'nün üç şer olarak adlandırdığı terörizm, ayrılıkçılık, dini aşırılıkçılık ile mücadelesine ve siber güvenlik, uyuşturucu kaçakçılığının kontrolü gibi diğer güvenlik tehditlerine karşı savaşa Hindistan'ın katılacak olması kendi ulusal güvenlik tehditlerinin üstesinden gelmesine yardımcı olacaktır. Hindistan ekonomik olarak dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. Bunun yanı sıra ŞİÖ'ye üyelik ile geniş üretim ağına Orta Asya'da pazar imkânı bulabilecektir. Aynı zamanda ulaşım ve taşımacılığı geliştirerek başka bölgelere de ulaşabilecektir. Gelişmiş endüstrisi olan Hindistan'ın enerji ihtiyacı oldukça fazladır. ŞİÖ çatısında bulunarak Enerji Kulübünden faydalanacak ve dünyanın doğalgaz, petrol ve hidrokarbon gibi değerli kaynaklar açısından zengin olan Rusya ve OAC'den enerji ihtiyacını karşılayabilecektir.

3.2.1 Politik Nedenler

ŞİÖ'ye üyelik Hindistan'a dış politika hedeflerinin bazılarında ulaşmasına da olanak sağlayacaktır. Başta dostluk ilişkileri kurduğu Rusya olmak üzere tarihsel olarak bağlarının var olduğu OAC ve iki önemli rakibi olan Çin ve Pakistan ile aynı anda bağlantı kurabilme fırsatını yakalayacaktır (Suhag, 2017). Çünkü ŞİÖ içinde üyeler arasındaki etkileşim birliğe ve dayanışmaya katkıda bulunmaktadır. Komşuluk ilişkilerine değer veren ŞİÖ bu konudaki beklentisini tüzüğünün birinci maddesinde hedefler ve görevler kısmında detaylı olarak açıklamış ve üye ülkeler arasında dostluk ve komşuluk ilişkilerini geliştirmeyi ve karşılıklı güveni sağlamlaştırmayı ilk hedef olarak belirtmiştir (SCO, 2002). Böylece ŞİÖ Hindistan için ekonomik yarış içinde olduğu ve sınır sorunu yaşadığı Çin ve ek olarak Keşmir Meselesinden dolayı çok kez savaş eşiğine geldiği Pakistan ile ilişkilerini geliştirebileceği bir mekanizma olması açısından önemlidir. Hindistan'ın Çin ve Pakistan ile arasındaki sorunu anlamak için tarihsel arka plana bakmakta fayda vardır.

3.2.1.1 Çin ile İlişkiler

Dünyanın en eski medeniyetlerinden olan Çin ve Hindistan tarihsel, ekonomik, kültürel alanda birçok bağa sahiptirler. Ancak 20. yüzyılın başlarında iki ülke arasındaki ilişkiler sınır sorunlarına dayanarak bozulmuştur. 1914 yılında yapılan Simla Sözleşmesinde Hindistan ile Tibet arasında bulunan sınır McMahon Çizgisi olarak tanımlanmış ancak bu sınırın geçerliliğini Çin kabul etmemiştir (Dar, 2014, s. 1). 1950 yılında Çin'in Tibet'i işgali ile sınır sorunları başlamıştır. Sınır sorunları ile gelen gerginlik birçok sıcak temasa sebep olmuştur.

İlk sıcak temas 1962 yılında Hindistan tarafından Çin'e karşı başlatılan saldırı olmuştur (Ratha & Mahapatra, 2014: 1157). İkili ilişkilerin soğumasına neden olan bu saldırıdan sonra iki ülke 1967 yılında Sikkim'de ve 1984'te Arunachal Pradesh eyaletinin Sumdorong Chu vadisinde tekrar karşı karşıya gelmiştir (Huchet, 2008: 53). İlişkilerin gerildiği uzun yıllar boyunca iki ülke arasında herhangi bir diplomatik ziyaret olmamıştır. İki ülke arasındaki tansiyonun yükselmesine sebep olan sorunların giderilmesi için çok kez müzakereler düzenlense de bunlar pek sonuç vermemiştir.

1993 ve 1996 yıllarında Yeni Delhi ve Pekin arasında tartışmalı sınırlarda “barış ve sükûnet”i korumak adına anlaşmalar imzalanmıştır (Huchet, 2008: 53). Sınır sorunlarının genel olarak ikili ilişkileri etkilememesi konusunda anlaşmaya varılarak 2003 yılında sınır konusunu ele almak için ‘Özel Temsilciler’ atayarak çözüm sürecine katkıda bulunulmuştur (Dar, 2014: 2).

İki ülke arasındaki gerilimin diğer bir adresi ise yarım yüzyılı aşkın Hindistan ve Pakistan’ın gündemini meşgul eden Keşmir Meselesidir. Keşmir Meselesinde Pakistan’dan yana olan Çin, Hindistan ile savaş yılları boyunca Pakistan ile ikili ilişkilerini geliştirmiştir. Çin’in bu tutumu Keşmir bölgesini üç ülke arasında bölünmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Doğal güzellikleri, bereketli toprakları ve zengin yeraltı kaynaklar ile *cennetten bir parça* olarak adlandırılan Keşmir, Çin, Pakistan ve Hindistan ile çevrilidir. Baltistan, Cammu, Ladakh ve Gilgit eyaletlerine bölünmüştür (Erdal, 2018: 86). Keşmir’in bir parçası olan Aksai Chin platosu uzun yıllardan beri Çin’in denetimi altında Azat Keşmir Pakistan’ın, Cammu Keşmir ise Hindistan’ın yönetimi altındadır (Amerika Bülteni, 2017).

Hindistan ve Çin arasındaki ilişkilerin gergin olması sadece sınır sorunları ile alakalı değildir. Dünya nüfusunun neredeyse üçte birini oluşturan Asya’nın iki devi aynı zamanda ekonomik alanda rekabet halindedir. 2017 yılı itibariyle her iki ülkenin büyüme oranları %6’nın üzerinde gerçekleşmiştir. Dünya Bankası 2017 yılı verilerine göre Çin’in kişi başına düşen milli geliri \$8,827, Hindistan’ın ise \$1,939’dır. Bu durumda Hindistan halkına kıyasla Çin halkı neredeyse beş kat daha zengin konumdadır. Enerji kaynakları bakımından yetersiz olan bu iki ülke Asya’daki zengin enerji kaynaklarına ulaşabilme yarışı içindedirler.

İki ülke arasındaki rekabet Hindistan’ın ŞİÖ’ye üyeliğinde de kendini göstermiştir. Çin, Hindistan’ın ŞİÖ’ye üyeliğine soğuk bakmış Pakistan’ın üyeliğini ise şiddetle desteklemiştir.

Hindistan ve Pakistan’ın ŞİÖ’ye üyeliği yeni süreçlerin başladığı bir dönüm noktası olmuştur. Şöyle ki, 2018 ŞİÖ Zirvesinde komşuluk ilişkilerine değer verdiğini belirten Hindistan Başbakanı Narendra Modi, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ile bir araya gelmiştir. İkili görüşmelerin yapıldığı zirvede başta ekonomi

olmak üzere birçok alanda işbirliği yapmaya istekli olduklarını belirtmişlerdir. Xi Jinping, Narendra Modi'ye Çin ve Hindistan'ın 2020 yılına kadar 100 milyar dolarlık yeni bir ikili ticaret hedefi oluşturması gerektiğini belirtmiştir (Hindustan Times, 2018). Yeni gelişmeler gebe olan Hindistan-Çin ilişkilerinin etkileşimi ileriki yıllarda daha detaylı görülecektir.

3.2.1.2 Pakistan ile İlişkiler

Hindistan'ın diğer bir rakibi ise Pakistan'dır. Daha öncede belirtildiği üzere iki ülke ilişkilerinin gergin olmasının ana sebebi Keşmir Meselesidir. Her iki ülkenin ŞİÖ içerisindeki serüveni aynı zamanda başlamıştır. Hindistan, Keşmir Meselesi nedeniyle Pakistan'ın kendisine karşı kullandığı söylemleri ŞİÖ ile bertaraf etmeyi amaçlamakta ve bu soruna çözüm aramaktadır. Peki, tarihi rekabetin oluşmasına neden olan Keşmir Meselesi nedir? Keşmir olarak anılsa da sorun asıl gerilime neden olan bölge Cammu ve Keşmir'dir. Keşmir Vadisine bağlı olan bu bölgenin nüfusunun yaklaşık olarak %80'ini Müslümanlar oluşturmaktadır (Majid & Hussain, 2016: 150). Müslümanların çoğunlukta olduğu bir bölgenin Hindu yönetimi altında Hindistan'a bağlanmak istememelerinden kaynaklanan sorunlar dizini hem iki ülkeyi hem de uluslararası gündemi uzun yıllardır meşgul etmektedir.

Bölgedeki gerilim her iki ülkenin bağımsızlık tarihi olan 1947'lere kadar uzanmaktadır. İngiltere'nin bölgeden çekilmesinin mirası olan bu sorun, bağımsızlığını kazanmış olan iki ülkenin üç kez savaşmasına ve sayısız sınır çatışmasına yol açmıştır. Bu bölge içinde etnik, dini ve bölgesel birçok sorunu içermektedir. Bu gerilimin tarihsel arka planını şöyle ifade etmek mümkündür;

Uzun yıllar İngiltere'nin sömürsü altında kalan bölge 1846'da idare edilmesi için Hintli bir mihraceye verilmiştir (Korkmaz, 2014: 203). Bölge nüfusunun çoğunlukla Müslümanları oluşturmalarına karşın Hindu denetimi altında kalan bölge halkı birçok baskı ve şiddete maruz kalmıştır (Erdal, 2018: 87).

Bağımsızlıktan hemen sonra toprak paylaşımı ile Müslümanların çoğunlukta olduğu yerler Pakistan'a Hinduların çoğunlukta olduğu yerlerin ise Hindistan'a bağlanacağı kararı verilmiştir (Fayaz, 2016: 67). Tartışmalı üç bölge olan Keşmir, Haydarabad ve Gujarat hariç yaklaşık 600 prenslik iki ülke arasında paylaştırılmıştır

(Fayaz, 2016: 67). Haydarabad ve Gujarat halkın çoğunluğunun Hindu ancak yöneticilerinin Müslüman olduğu diğer taraftan Keşmir ise halkın Müslüman yöneticinin Hindu olduğu prensliklerdi (Erdal, 2018: 88). Haydarabad ve Gujarat Hindu nüfusunun yoğunluğundan ötürü Hindistan'a bağlanırken Keşmir'de zıttı bir karar alınmıştır (Fayaz, 2016: 67). 26 Ekim 1947 tarihinde Hindu yöneticiler Müslüman nüfusa rağmen Hindistan'a bağlanma kararı almışlardır (Erdal, 2018: 88).

Pakistan'a bağlanmak isteyen halk Hindistan'a karşı ayaklanmış ve Pakistan güçleri bölgeye girmiştir. Ocak 1948 tarihinde Hindistan BM'ye başvuruda bulunmuş bunun üzerine BMGK 47 no.lu kararı almıştır (Korkmaz, 2014: 203). Bu karar çerçevesinde bir ateşkes yapılmasına ve Hindistan'a Cammu Keşmir halkının geleceğine karar verebilmeleri için kendi kaderlerini tayin etme hakkı (self-determination) verilmesi kararlaştırılmıştır (Fayaz, 2016: 67). Ancak bu kararın üzerinden 70 yıl geçmesine rağmen Cammu Keşmir'de bu yönde bir halk oylaması gerçekleşmemiştir.

BMGK kararına rağmen çözüme kavuşmayan Keşmir Meselesi nedeniyle 1947, 1965, 1971 yıllarında iki ülke savaşmıştır. 1947 yılında gerçekleşen ilk savaş daha önce de belirtildiği gibi Müslüman halkın ayaklanması ile Pakistan güçlerinin Cammu Keşmir bölgesine girmesinden kaynaklanmıştır. Bunun üzerine bölge kontrolüne sahip olan Hindu mihracenin daveti ile Hindistan ve Pakistan güçleri karşı karşıya gelmiştir (Türk, 2013: 109). Bu savaş, Cammu Keşmir'in üçte birinin Pakistan'a geri kalanın ise Hindistan kontrolünde kalması ile neticelenmiştir.

Keşmir Meselesinin bir parçası da 1962 yılında Keşmir'de Hindistan ile savaşarak dâhil olan Çin'dir. Hindistan'ın yenilgisi ile sonuçlanan bu savaş neticesinde Aksai Chin platosu Çin'in denetimi altına geçmiştir (Erdal, 2018: 91). Bu gelişmeye ek olarak Pakistan'ın 1963 yılında kuzey Keşmir'in küçük bir bölümünü olan Shaksgam Vadisini Çin'e verme kararı almıştır (Erdal, 2018: 91). Pakistan ile Çin yakınlaşmasının temelleri böylelikle atılmıştır.

1965 yılında yapılan Hindistan ile Pakistan arasındaki diğer savaşın adresi ise tartışmalı bölgelerden biri olan Kutch olmuştur. Pakistan güçlerinin buraya girmesi ile başlayan savaşa BM müdahale etmiş ve ateşkes imzalanmıştır (Erdal, 2018: 91).

Bu ateşkesten sonra yapılan müzakereler sonuç vermemiş iki ülke arasındaki gerilim devam etmiştir.

Doğu Pakistan'a (Bangladeş) Hintliler tarafından yapılan kitlesel göçler 1971 yılında iki ülke arasındaki üçüncü savaşa neden olmuştur (Türk, 2013: 109). Pakistan'ın yenilgisi ile sonuçlanan bu savaşın ardından Bangladeş, Pakistan'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir (Korkmaz, 2014: 203). Hindistan ise bu bağımsızlığı destekleyerek Bangladeş'ten yana tutumunu ortaya koymuştur. 1949 yılında BM kontrolü ile çizilen ateşkes hattı 2 Haziran 1972 tarihinde her iki ülkenin imzaladığı Simla Sözleşmesi ile değişmiş Kontrol Hattı olarak adlandırılmıştır (Majid & Hussain, 2016: 151).

Savaşların sonuç vermediği Keşmir Meselesinde iki ülke her ne kadar bundan sonra BM'de alınan kararları takip edecekleri konusunda anlaşmaya varsalar da isyanlar ve çatışmalar hiçbir zaman sonlanmamıştır. 1989 yılı ile Keşmir'de büyük çaplı isyanlar başlamış ve Hindistan'a göre bu isyanların sebebi Pakistan'ın eğitmiş olduğu silahlı gruplardır (Erdal, 2018: 91). Kimilerine göre barışçıl olan bu mücadeleyi Hindistan askeri güçlerinin dörtte birinin Keşmir'e girerek bastırmaya çalışmasıyla olaylar tırmanmıştır.

1980'li yıllarda Afganistan'da Taliban varlığının artması ve Sovyetlere karşı gösterdikleri direnişlerin başarıya ulaşması ile Keşmir Meselesi yeni bir ivme kazanmıştır. Afgan mücahitlerin Sovyetler karşısında gösterdikleri başarılar Keşmir'deki mücahitlere ilham kaynağı olmuştur. Hindistan'a karşı ayaklanmaların devam etmesinin bir gün kendi kaderlerini tayin etme hakkıyla sonuçlanacağını ummuşlardır (Fayaz, 2016: 68). Bunun üzerine kurulan örgütler ile 1990'lı yıllarda Hindistan'a karşı saldırılarda artış olmuştur (Korkmaz, 2014: 204). Yoğun çatışmaların yaşandığı ve neredeyse bir nükleer savaşa sebep olan 1999 Kargil Krizi Hindistan'a karşı ortaya çıkan bu saldırıların bir ürünüdür (Erdal, 2018: 91).

Sayırsız ölüm, yaralanma ve maddi zarara sebep olan Keşmir Meselesi günümüzde henüz bir çözüme kavuşmamıştır. Bölgede çok sayıda insan hakları ihlali ve sert tutumlar hala hüküm sürmektedir. İki ülke arasında kangrene dönüşen bu konu rekabetin ana sebebidir. Peki, ŞİÖ'nün bu sorunda alabileceği rol nedir?

ŞİÖ tüzüğü'nün ikinci maddesinde ise devletlerin egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne karşılıklı saygı ve devlet sınırlarının dokunulmazlığı, içişlerine karışmama prensibi yer almaktadır (SCO, 2002). Hindistan özellikle içişlerine karışmama prensibi ile Keşmir Meselesinde yaşadığı sorundan diğer ülkeleri konu dışına itebilir. Çünkü Pakistan'ın dinsel öğeler ile Müslüman ülkelerin desteğini alma çabası içinde olduğu yönündeki düşünceleri ön plandadır. Hindistan ŞİÖ'ye üyelik ile aynı dine mensup olan Pakistan ve OAC'nin Keşmir Meselesinde birleşmesinin önünü de kesmeyi hedeflemektedir.

2018 Qingdao ŞİÖ Zirvesi Hindistan ve Pakistan'ın tam üye olarak katıldıkları ilk zirvedir. Bu zirve sonrasında verilen demeçlerde ŞİÖ, iki ülke arasındaki sorunların çözümüne yardımcı olabilecek bir yapı olarak belirtilmiştir. Çin Devlet Konseyi Üyesi ve Dışişleri Bakanı Wang Yi' nin CGTN haber kanalı ile yaptığı röportajda iki ülke ilişkilerinin gelişeceğine dair düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir (CGTN, 2018); *“Pakistan ile Hindistan arasında var olan tarihi ve çözülmemiş çatışmalar olduğunu biliyoruz. Ancak ŞİÖ'ye katıldıktan sonra aralarındaki ilişkilerin düzelmesi için daha iyi bir platform ve fırsatlar sağlayabileceğimizi düşünüyorum. ŞİÖ'ye katılırken bir dizi anlaşmanın imzalanması ve taahhütlerin yapılması gerekiyordu. En önemlisi ise onlar iyi ilişkiler sürdürmeli ve birbirlerini rakip olarak görmemelidirler. Anlaşmaları imzalayarak bunları uygulama sorumluluğunu gösterdiler. ŞİÖ'nün iki ulusun ilişkilerini iyileştirmek için harika bir araç olduğunu düşünüyorum.”* Sözüyle ŞİÖ'nün iki ülke ilişkilerine katkısını dile getirmiştir.

ŞİÖ'ye üye ülkeler arasındaki olumlu hava birçok sorunda yapıcı rol oynayacaktır. Çünkü örgüte üye ülkeler örgütün prensiplerine zarar vermeden hareket etme zorunluluğundadır. Ayrıca her üye ülke kazan-kazan stratejisi uygulayarak örgüt çatısı altında birçok hedefe ulaşmayı arzulamaktadırlar. Atılan her yeni adımda Şanghay mekanizmasının önemi ve uluslararası arenadaki rolü de net bir şekilde anlaşılacaktır.

3.2.2 Güvenlik Faktöründen doğan Nedenler

Hindistan'ın ŞİÖ'ye katılarak hedeflediği bir diğer neden ise örgütün Asya'nın güvenliğini sağlama yönündeki girişimlerden faydalanmaktır. Bölgesel barışı, güvenliği ve istikrarı sağlamak ve korunması için çoklu işbirliğini geliştirmek ŞİÖ'nün amaçları arasında yer almaktadır. Bu maddeye binaen atılan adımlar ile terörizm, bölücülük ve aşırılık “üç şer” olarak adlandırılmış ve bunlar ile mücadele adına RATS birimini kurmuştur. ŞİÖ'nün üç şer ile mücadele etmeye kararlı olması güvenlik ve istikrarı isteyen Hindistan için oldukça önemlidir. Hindistan'ın 20. yüzyılın sonlarında ve özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra Orta Asya, Pakistan ve Afganistan' a yönelik tutumu genel olarak güvenliğini sağlama üzerinedir.

Hindistan'ın başlıca güvenlik kaygıları şunlardır; Keşmir Meselesi, Afganistan'daki istikrarsızlığın yayılması ve terörist olarak belirtilen Afgan grupların uyuşturucu kaçakçılığıydı. ŞİÖ ile özellikle RATS faaliyetlerine katılarak güvenlik kaygılarını minimum seviyeye indirmeyi amaçlamaktadır.

Genel hatları ile bir önceki kısımda aktarılan Keşmir Meselesinin güvenlik boyutuna bakıldığında bu bölgede faaliyet gösteren terör örgütlerinin varlığı Hindistan'ın güvenlik endişelerini artırmaktadır. Hindistan'ın terör grupları olarak adlandırdığı gruplar sadece Keşmir'dekilerden ibaret değildir. Kuzeydoğusunda Assam, Nagaland ve Manipur eyaletleri, batı ve güneyinde Maharashtra ve Gujarat, doğusunda Orissa, Bihar, Telangana, kuzeyinde ise Yeni Delhi ve Haryana eyaletlerinde de bu gibi grupların faaliyetleri baş göstermektedir (Balakrishnan, 2018: 13). Kalabalık ve büyük bir coğrafyaya sahip olan Hindistan'ın düşük gelirli nüfusunun fazla olması, uyuşturucu rotalarına yakın olması, istikrarsızlık arz eden bölgelere komşu olması gibi sebepler Hindistan'daki terörizmi tetiklemiştir.

Hindistan hükümeti tarafından yasaklanan otuzu aşkın terör örgütü vardır. Bu grupların bazıları ise şunlardır: Cammu Keşmir'de faaliyet gösteren gruplar; Cammu & Keşmir Kurtuluş Cephesi (JKLF), Hürriyet Konferansı, Lashkar-e-Taiba (LET), Jaish-e-Mohammad (JEM), Harkat-ül-Cihad el-İslami (HUJI), Harakat-ül-Mücadeen (HUM). Kuzeydoğusundaki en önemli terör grupları ise Birleşik Assam Kurtuluş Cephesi (ULFA) ve Naga ayaklanmasıdır. D-Company, El Kaide ve Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) da batı Hindistan'ın en büyük metropolü olan

Mumbai’de var olan terör gruplarıdır. Batı Bengal’in Naxsalbari köyünden ismini alan Naxsalitler ise komünist terör grubudur (Balakrishnan, 2018: 13).

ŞİÖ’nün diğer üyeleri gibi Hindistan da Afganistan’da var olan istikrarsız havadan rahatsız olmaktadır. Hindistan dünya çapında Afganistan’da daha çok askeri olmayan yardımları kapsayan en büyük bağışçı ülkelerden biridir (Kumar, 2013: 350). Hindistan, özellikle 2014 yılında ABD’nin bölgeden çekilme kararı alması ile oluşan güvenlik boşluğunun doldurulması için ŞİÖ’nün önemini farkındadır. Çünkü bu boşluğu sadece Çin’in doldurmasından endişe etmektedir. ŞİÖ ile Çin’in burada oluşacak nüfusunu kırmak istemektedir. Afganistan ile yakından ilgilenen ŞİÖ ilk olarak 2005 yılında işbirliğini geliştirmek ve barış ile ilgili konuları tartışmak adına Afganistan ile ‘Temas Grubu’ protokolünü imzalamıştır (Mann, 2016: 140). 2012 yılında ise Afganistan’a gözlemci üye statüsü vermiştir. Afganistan’da istikrarı sağlamanın ŞİÖ’den geçtiğinin farkında olan Hindistan ŞİÖ’nün buradaki faaliyetlerine destek vermektedir.

Dünyadaki en büyük uyuşturucu üretimi Afganistan’da gerçekleşmektedir. Afganistan’daki istikrarsızlığın sebep olduğu uyuşturucu kaçakçılığı Hindistan’ı da etkilemektedir. Hindistan’da Afgan uyuşturucusunun tüketilmesini yanı sıra transit rotaları üzerinde bulunması bu sorunun ciddiliğini göstermektedir (Sharma & Sharma, 2016). Uyuşturucu trafiği rotaları üzerinde bulunması Hindistan sınırlarını ihlal ederken ulusal güvenliğini de tehdit etmektedir. Pakistan üzerinden Hindistan’a ulaşan Afgan uyuşturucusu, ülkenin belli bölgelerinde oluşan terörist grupları finanse etmiştir. ŞİÖ’nün öncelikleri arasında narkotik ile mücadele olması Hindistan’ın bu mekanizmaya katılma sebeplerinden biridir.

Güvenlik kaygıları bulunan Hindistan, ŞİÖ ve RATS ile işbirliği yapmaya oldukça heveslidir. 2005 yılında kurulan RATS terör ile mücadele konusunda oldukça etkili bir kurumdur. Kuruluşundan günümüze 600’den fazla saldırıyı önlemiş ve 500’den fazla suçluyu ülkesine iade etmiştir (Bhaya, 2018). Kısa sürede elde ettiği başarılar ile Hindistan’ın dikkatini çekmiştir. Ayrıca ŞİÖ’nün ‘Barış Misyonu’ adı ile yıllık yaptığı askeri tatbikatlar terör ile mücadele konusunda silahlı kuvvetlere eğitim imkânı sağlamaktadır. Barış Misyonlarında genel olarak profesyonel etkileşim, tatbikatların karşılıklı yapılması, ortak komuta ve kontrol

yapılarının kurulması ve kentsel bölgelerdeki terör tehdidinin ortadan kaldırılmasını içeren eğitim programları verilmektedir (Anand, 2018). Hindistan bu seremoniye Ağustos 2018’de Rusya’da gerçekleşen ‘2018 Barış Misyonu’na 200 askeri personeli ile ilk kez katılmıştır.

Hindistan ŞİÖ çatısı altında Afganistan’daki istikrarsızlık, üç şer, uyuşturucu kaçakçılığı, siber güvenlik gibi bölge güvenliğini tehdit eden unsurlar ile mücadeleye katılma fırsatı bulacaktır. Hindistan ve diğer üyeler ŞİÖ platformu aracılığıyla savunma sektöründe bu sorunları ele almak için ortak bir strateji geliştirme hedefindedirler. Ayrıca ŞİÖ’nün bölge istikrarını sağlama konusundaki eylemlerine Hindistan da katkıda bulunacaktır. Böylece Hindistan kendi ulusal güvenliğini sağlama konusunda gücünü artıracaktır.

3.2.3 Ekonomik Nedenler

Hindistan’ın ŞİÖ’den beklentisi sadece politik beklentilerinden ya da güvenlik kaygılarından ibaret değildir. Teşkilata yönelmesinin diğer bir sebebi ise üye ülkeler ile (özellikle OAC) ekonomik işbirliğini geliştirmektir. Hindistan ŞİÖ ile ticareti ve yatırımı artırmak, karlı sektörlerde üretimi artırmak, işbirliğini uzun vadeye yaymak, orta ölçekli endüstrilerin kurulmasını sağlamak gibi birçok ekonomik alanda da faaliyetlerini geliştirme arzusundadır. Bunlara ek olarak Hindistan endüstri ve sanayide gelişmiş bir ülkedir, bu durum onun enerji ihtiyacını artırmaktadır. Sahip olduğu enerji kaynakları yeterli olmadığı için enerjide dışa bağımlıdır. Bu nedenle Hindistan, ŞİÖ aracılığı ile dünyanın zengin enerji kaynakları bakımından önde gelen ülkeleri (Rusya, Kazakistan ve İran) ile işbirliğini geliştirip enerji ihtiyacını karşılamayı amaçlamaktadır. Çünkü ŞİÖ, ekonomik entegrasyonu savunan ve Enerji Kulübü ile enerji işbirliğinin önemini vurgulayan bir yapıdır. Diğer taraftan Hindistan ise dünyanın en hızlı gelişen küresel ekonomisi ve enerji yoksunu olan bir ülkedir. Bu mekanizma ile güçlü bir birliktelik kurulması Hindistan’a birçok olanağın kapısını açacaktır.

1990’ların başlarında Orta Asya ile ekonomik anlamda bir işbirliği olmayan Hindistan’ın Pakistan düşmanlığı ve Afganistan istikrarsızlığı gibi iki önemli sebebi vardı (Pradhan, 2015: 41). Hindistan’ın ticari olarak Orta Asya’ya açılması, Kuzeye

Bak politikası ile başlamıştır. 1995 yılından sonra ticari olarak ilişkilerini geliştiren Orta Asya ile çok taraflı işbirliğini artıran Hindistan, ŞİÖ'ye dâhil olarak ekonomi ve özellikle enerji konusunda fırsatlar yakalayacaktır. ŞİÖ çatısında Hindistan kendisi için geniş bir pazar alanı olan Orta Asya ile ilişkilerini derinleştirecek özellikle BT, bankacılık ve finans, telekomünikasyon ve ilaç endüstrileri gibi alanlarda açılım fırsatı bulacaktır (Suhag, 2017).

Hindistan'ın ekonomik fırsat yakalayacağı diğer bir alan ise ŞİÖ ile ortak üyelere sahip olan Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ile yakın işbirliğidir. Üyelerinin Beyaz Rusya, Ermenistan, Kazakistan, Kırgızistan ve Rusya'nın oluşturduğu AEB, resmi olarak 1 Ocak 2015 tarihinde kurulmuş bölgesel ekonomik entegrasyonu amaçlayan uluslararası bir organizasyondur (Sergi, 2018: 52). Avrasya Ekonomik Birliği Antlaşması ile kurulan bu organizasyon mal, hizmet, sermaye ve emeğin serbest dolaşımını sağlamaktadır (FICCI, 2018: 2). Hindistan, AEB ile serbest ticaret bölgesi kurulması için müzakerelerini sürdürmektedir. Böylece tarifelere takılmadan mal, hammadde, sermaye ve teknolojinin serbest dolaşımı sağlanacaktır. Hindistan, ŞİÖ'ye üye olarak AEB'nin beş üyesinden üçü ile (Rusya, Kazakistan ve Kırgızistan) ekonomik ilişkilerini derinleştirerek pazar ağını genişletecektir.

ŞİÖ'nün Hindistan'a getireceği diğer bir fırsat ise Kuzey-Güney Uluslararası Ulaşım Koridorunun (International North-South Transport Corridor- INSTC) gelişmesine imkân vermesidir. INSTC Projesi 12 Eylül 2000 tarihinde Rusya'nın St. Petersburg kentinde bir araya gelen Hindistan, İran ve Rusya'nın kurduğu multimodal ulaştırma koridorudur (Department of Commerce, Government of India, 2014: 14). Bu ağ; Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkiye, Ukrayna, Umman ve Suriye'nin de üye olduğu geniş bir taşıma ağıdır.

INSTC ağı Hindistan için oldukça önemlidir. Hindistan, Rusya, İran, Avrupa ve Orta Asya arasında gemi yolu, demir yolu ve kara yolu taşımacılığını kolaylaştırmak üzerine kurulmuştur. Bu ağ ile Hindistan malları keşfedilmemiş birçok pazara rahatlıkla ulaşacaktır. ŞİÖ zirvelerinde Hindistan bu proje için isteğini vurgulamaktadır.

Hindistan, INSTC adını verdiği bu ağ ile külfetli deniz yolu taşımacılığında kurtulacaktır. Hem yolcu hem de kargo taşımacılığı için tasarlanan koridor, Mumbai ve St. Petersburg Limanı arasında 7,200 kilometre (4,478 mil) uzunluğundadır (Sarma & Menezes, 2018). Büyük yatırımların yapıldığı bu proje ile Hindistan ayrıca Çin'in tarihi İpek Yolunu canlandırmaya çalıştığı Bir Kuşak, Bir Yol (One Belt, One Road-OBOR) projesi ile devleşmesinin önüne geçmek istemektedir. OBOR projesine Hindistan'ın karşı çıkmasının birçok sebebi vardır. Bu projenin bir parçası olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (China-Pakistan Economic Corridor-CPEC), Keşmir bölgesinden geçmektedir. Bu durumu egemenliğine ve toprak bütünlüğüne tehdit olarak gören Hindistan OBOR Projesine karşı çıkma nedenlerinden ilki olarak gösterilmiştir (Bocutoğlu, 2017: 268). Diğer bir nedeni ise Hindistan'ın pasivize edilmesi ve bulunduğu bölgede hâkimiyet kaygısı olmasından kaynaklanmaktadır.

Hindistan'ın enerji tüketiminin, dünyanın en büyük enerji pazarı olan Çin'i geçerek önümüzdeki 20 yıl içinde %4.2 büyüyeceği tahmin edilmektedir (BP, 2018). Birçok Hintli güvenlik analisti önümüzdeki 25 yıl içinde Hindistan'ın enerji güvenliğinin en önemli ulusal çıkarı olacağına inanmaktadır (Kumar, 2013: 349). Mevcut enerji kaynaklarının ihtiyacı karşılama konusunda yetersiz olduğundan Hindistan için alternatif enerji kaynaklarına rahatlıkla ulaşabilmek oldukça önemliydi. Bu çerçevede ŞİÖ'ye katılmasının ana sebeplerinden biri de enerji işbirliğidir.

ŞİÖ'nün enerji üreticileri ve tüketicilerini bir araya getirerek kurduğu Enerji Kulübüne Hindistan destek vermektedir. Hindistan sanayisi hızla gelişen buna paralel olarak da enerji ihtiyacı artan bir ülkedir. OAC, Rusya ve İran gibi zengin enerji kaynaklarına sahip ülkeler ile ŞİÖ çatısı altında buluşmak Hindistan'ın sağlam enerji bağları kurmasına olanak sağlayacaktır. Böylece Hindistan muallâkta olduğu Trans-Afgan Boru Hattı (TAPI), İran-Pakistan-Hindistan boru hattı (IPI) ve Orta Asya-Güney Asya (CASA) 1000 elektrik iletim projeleri gibi enerji odaklı projelerde ŞİÖ sayesinde bulunabilecektir.

Hindistan'ın enerji kaynaklarına ulaşmak adına attığı en büyük adımlardan biri TAPI projesidir. TAPI, 1990'lı yılların başında gündeme gelen Türkmen doğalgazını Afganistan ve Pakistan üzerinden Hindistan'a ulaştırmayı hedefleyen bir projedir

(Budak, 2015: 4). 1800 km'lik boru hattının günlük yaklaşık 90 milyon metreküp doğalgazı Güney Asya'ya ulaştırması bu projeden beklenmektedir. 2003 yılında Hindistan projeye davet edilmiş ve resmi olarak katılımı ise 2005 yılında gerçekleşmiştir (Budak, 2015: 4). 10-11 Temmuz 2015 tarihinde Başbakan Narendra Modi, Türkmenistan Cumhurbaşkanı Gurbanguly Berdimuhamedov'un daveti üzerine Türkmenistan'a ziyarette bulunmuştur. İki lider güvenlik, turizm, ticaret, enerji gibi birçok konuda mutabakata varmışlardır. Söz konusu enerji sektöründeki gelişmeler olduğunda ise özellikle de TAPI boru hattı projesinde işbirliğinin iki ülke arasında ekonomik bağıllığın önemli bir ayağı olduğu belirtilmiştir (Ministry of External Affairs, 2015). Söz konusu doğalgaz projesi sadece Hindistan'ın enerji ihtiyacını karşılamayacak aynı zamanda Pakistan ile ilişkilerinin gelişmesi için bir fırsat olacaktır.

Hindistan'ın enerji ihtiyacını karşılayacak diğer bir proje ise IPI projesidir. Bu projede hedeflenen ise İran doğalgazını Güney Asya'ya ulaştırmaktır. Hindistan'ın bu proje ile günlük elde edeceği doğalgaz miktarı 90 milyon metreküptür (Ashgar & Nazuk, 2007: 538). Ancak Hindistan bu projeye; politik, ekonomik, stratejik birçok nedenden ötürü isteksiz kalmıştır. ŞİÖ çatısı altında Pakistan ile ilişkilerini geliştirmesi ve İran'ın gözlemci ülke olarak teşkilatta bulunması bu projenin de Hindistan için gerçekleşmesini sağlayabilecektir.

Nükleer enerjinin hammaddesi olan uranyum açısından zengin Kazakistan (dünyada ikinci) ve Özbekistan (dünyada sekizinci) ile işbirliği yine Hindistan'ın önceliklerindedir. Nükleer gücünün sürdürülebilirliği adına uranyum ihtiyacına önem veren Hindistan her iki ülke ile ikili ilişkilerini geliştirmektedir. Başbakan Narendra Modi, Temmuz 2018'de Kazakistan'a ziyarette bulunarak 2009 yılında imzalanan ikinci bir uranyum anlaşmasında karar kılmışlardır (Chaudhury, 2018). Buna ek olarak Hindistan, 2019 yılında Özbekistan'la da uranyum ithalatı konusunda anlaşmaya varmıştır (The New Indian Express, 2019).

Hindistan büyük yatırımlar yapmayı planladığı 2013 yılında petrol ihtiyacını karşılayabilmek için Kazakistan ve Özbekistan ile boru hattı projesi için görüşmelerde bulunmuştur (Budak, 2015: 5).

Sonuç olarak Hindistan'ın Avrasya bölgesine açılması ekonomik birçok fırsatın kapısını açacaktır. Altyapısal projelere destek vermesi ve öncülük etmesi Avrasya'ya ek Avrupa pazarına açılmasına yardımcı olacaktır. Bunun yanında Hindistan'ın, ŞİÖ'nün dış ticarete getirdiği kolaylıklardan faydalanması ticaret hacmini artıracaktır. Hindistan'ın 2005 yılında gözlemci üye olduğu teşkilatta ticari gelişmelerini Tablo 5'deki verilerden gözlemlemek mümkündür. 2001-2017 yılları arasında ŞİÖ üye ülkeleri ile dış ticaret hacminin arttığı açıkça gözlemlenebilir. Ek olarak ŞİÖ içinde olmak Hindistan'ın petrol, doğalgaz, uranyum ve hidroelektrik enerji kaynakları açısından zengin olan ülkeler ile hem iki taraflı hem de çok taraflı işbirliği ortamı bulmasına yardımcı olacaktır. Böylece Hindistan bu ülkeler ile kurduğu ilişkileri geliştirebilecektir.

3.3 Küresel Faktörler Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği

Hindistan sözü geçen nedenlerden ötürü ŞİÖ'ye katılma kararı almıştır. Bu amaç doğrultusunda tüm formaliteleri yerine getirmiştir. 2005 yılında kazandığı gözlemci üye ülke statüsü ve bunun ardından 2017 yılında resmi üye olarak kabul edilmesi ile bölgesel, askeri blok ve ekonomi odaklı birçok sığata sahip olan ŞİÖ'de yerini almıştır. Bu kısımda da Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğinin ABD, Çin ve Rusya gibi günümüzün önemli küresel güçleri perspektifinden incelenecektir. Bu küresel güçlerin ele alınmasındaki sebep Avrasya ve özellikle Orta Asya bölgesinde uzun yıllardır süren Büyük Oyunun aktörlerinin günümüzün küresel güçleri olmasından kaynaklanmaktadır.

3.3.1 ABD Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği

ŞİÖ'nün kuruluş nedenlerinden biri Soğuk Savaş'ın ardından oluşan güç boşluğunu sadece ABD'nin dolduracağı kaygısıdır. Teşkilatın önde gelen iki lideri Rusya ve Çin tek kutuplu dünya düzenine karşı olduklarını çok kez sesli olarak ifade etmişlerdir. Aynı zamanda kendi egemenlik alanı olarak gördükleri Asya kıtasında ABD etkinliğinden endişe duymuşlardır. Diğer taraftan ŞİÖ'nün bir parçası olan

Hindistan uzun yıllardır ABD ile ekonomik ve politik birçok alanda dostluğunu sürdürmüştür.

ŞİÖ'nün İran'a gözlemci üye statüsü vermesi ve ABD'nin gözlemci üyelik başvurusunu reddetmesi, 11 Eylül sonrası Şanghay coğrafyasında (Kırgızistan ve Özbekistan) kurduğu askeri üslerin kapatılmasını talep etmesi, Barış Misyonu adıyla her yıl geleneksel olarak askeri tatbikatlar yapması ve ekonomik entegrasyon çerçevesinde hem ticari hem de enerji alanlarında gelişme kaydetmesi ABD'yi endişelendirdiği söylenebilir (Yardımcıoğlu & Koçarslan, 2012: 172). Böyle bir durumda hem Asya kıtasında hem de uluslararası düzende etkinliğinin her geçen gün artıran ŞİÖ'ye ABD'nin kayıtsız kalması düşünülemez.

Hindistan'ın ABD ile ikili ilişkisi "küresel stratejik ortaklığa" dayanır (MEA, 2017). Tarihsel olarak bakıldığında Hindistan bağımsızlığını kazandığı tarihten Soğuk Savaş'ın bitimine kadar ABD ile mesafeli, SSCB ile daha yakın olmuştur. Hindistan'ın bu mesafesinin sebebi ise ABD'nin Pakistan ile kurduğu iyi ilişkidir (Dormandy, 2007). 2000' de ABD Başkanı Bill Clinton'ın Hindistan'ı ziyareti ile ABD-Hindistan ilişkisinde yeni bir sayfa açılmıştır (Dormandy, 2007). Düzenli olarak gerçekleşen üst düzey siyasi ziyaret akışı ikili ilişkilere bir ivme kazandırmıştır (MEA, 2017). Günümüzde ABD-Hindistan ikili işbirliği ticaret, yatırım, savunma, güvenlik, eğitim, bilim ve teknoloji, siber güvenlik, sivil nükleer enerji, uzay teknolojisi, çevre, tarım ve sağlık gibi birçok alanı kapsayan geniş tabanlı ve çok sektörlüdür (MEA, 2017).

ABD perspektifinden Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğine bakılacak olursa birçok gerekçe ile ikili ilişkiler zedelenebilir. Öncelikle Hindistan, ŞİÖ'ye üye olarak Rusya, Çin ve İran ile örgüt çerçevesi dâhilinde müttefik olmuştur. ABD siyasi ve ekonomik olarak günümüzde bu üç ülke ile rekabet halindedir. Şöyle ki, ABD'nin Rusya ve İran'dan gelen tehditleri algılayışı ile Hindistan'ın algılayışı farklı olacaktır (Tourangbam, 2018). Bu da ikili ilişkilere bir sınır koyacaktır.

Diğer taraftan Çin'in uluslararası sistemdeki ve özellikle de Hint-Pasifik bölgesindeki yükselişini dengelemek, Hindistan ile ABD arasındaki açık bir stratejik yaklaşımdır (Tourangbam, 2018). ŞİÖ ile birçok alanda güçlenecek olan Hindistan,

Çin'in yükselişini dengeleyebilir. Bu durum ise ABD ile ilişkilerini zedelemek yerine iyileştirebilir. Buna ek olarak ABD, Avrasya'nın stratejik alanlarına ve kaynaklarına ulaşabilmek için Hindistan'ın yardımına başvurması makul görünmektedir.

3.3.2 Çin Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği

Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğine örgütün en önemli güçlerinden biri olan Çin, birçok nedenden ötürü soğuk bakmıştır. Daha önce de belirtildiği gibi iki ülke başlangıçta sınır sorunları olmak üzere dış politikadaki müttefik seçimleri ve ekonomik nedenlerden dolayı karşı karşıya gelmiştir. Çin, Keşmir Meselesinin üçüncü ayağı olarak bu sorunda Pakistan'dan yana olmuştur. Pakistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğini desteklerken Hindistan'a karşı çıkmıştır. Çin, Hindistan'ın ABD ile yakın dostluğuna tereddüt ile bakmıştır. Hindistan ile ekonomik bir yarış ve Avrasya'da güçlenme ve yayılma ihtimali Çin'i endişelendirmiştir. Genişlemenin kaçınılmaz olduğu ŞİÖ'ye Hindistan nihayetinde üye olmuştur.

Çin'in karşıt düşüncelerine rağmen küresel gelişmeler Çin'i uzlaşmacı olması konusunda düşünmeye sevk ettiği söylenebilir. Çin'in bu tutumuna neden olan gelişmelere bakıldığında; BRICS ekonomik grubunun yükselmesi, Çin'in Güney Asya Bölgesel İşbirliği Örgütü'ne (The South Asian Association for Regional Cooperation-SAARC) katılma isteği ve ABD'nin Asya'daki artan varlığı örnek gösterilebilmektedir (Panda, 2012: 509). Bunlara ek olarak 21. yüzyılın İpek Yolu olarak adlandırılan Çin'in 'Bir Kuşak Bir Yol' projesine Hindistan'ın karşı çıkması, Çin'i Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliği için yumuşatan diğer bir sebep olarak gösterilmiştir.

BRICS grubu Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika'nın dünya ekonomisinde söz sahibi olmak için kurdukları bir organizasyondur. Grubun ismi de üye ülkelerin İngilizce baş harflerinden gelmektedir. Grubun dünya ekonomisinde yükselmesi ve kıymetli hale gelmesi Çin için oldukça önemlidir. Diğer taraftan SAARC ise Afganistan, Bangladeş, Butan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan, Sri Lanka'nın üye olduğu temelde Güney Asya halklarının yaşam kalitesini artırarak ekonomik, sosyal ve kültürel büyümeyi amaçlayan bir kuruluştur (SAARC, t.y.). Çin bu grupta gözlemci statüsündedir. Hindistan Çin'in gruba üye olmasına karşıdır. Öte

yandan diğerk SAARC ÷lkelerinde Çin büyüyen önemli bir ekonomik aktördür. Bu nedenle Çin'in gruba katılmasını, diğerk SAARC ÷lkeleri Hindistan-Çin çekişmesinde oluşacak avantajlardan dolayı istemektedirler (Madan, 2014). Bundan dolayıdır ki Asya'nın önemli devlerinden biri olan Çin, Hindistan ile pozitif ilişkiler sergileme yolunda adımlar atmak durumunda kalmıştır. ABD'nin Afganistan'ı işgali sonrasında Asya'da artan etkisi Rusya gibi Çin'i rahatsız etmektedir. Stratejik olarak ŞİÖ'nün genişlemesi ve güçlenmesi bu etkiyi kırabilir. Bu açıdan bakıldığında Hindistan'ın ŞİÖ üyeliğı Çin için hayati bir önem taşımaktadır (Panda, 2012: 509).

Hindistan, ŞİÖ içerisinde Çin'in en önemli yatırımlarından biri olan Bir Kuşak, Bir Yol projesine destek vermeyen tek ÷lkedir (Vasudeva, 2018). Bir Kuşak Bir Yol projesi, Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in eski İpek Yolu'nun elden geçirmesiyle Çin'i diğerk bölgelere ve ötesine bağlayacak bir altyapı inşa etme temeline dayanır. Diğerk üyeler bu projeye olan desteklerini 18.si Çin'in Qingdao kentinde düzenlenen ŞİÖ Zirvesinde dile getirmişlerdir (Vasudeva, 2018). Hindistan ise daha önce belirtildiğı gibi projenin bir ayağı olan Çin-Pakistan Ekonomik Koridorunun egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tehdit ettiği gerekçesi ile karşı çıkmaktadır. Çünkü bu koridor Keşmir bölgesinden geçmektedir. Hindistan'ın bu proje için desteğini almak Çin için oldukça kritiktir.

Sonuç olarak Çin'in Hindistan ile ekonomik ve politik olarak ilişkilerini geliştirmesi adına ŞİÖ elverişli bir platform oluşturmaktadır. Yukarıda sayılan nedenlerden dolayı Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğı Çin'in hem Asya'daki hem de dünyadaki stratejik hedefleri için olumlu katkılar sağlayabilir. Nitekim son ŞİÖ zirvesine ve sahipliğı yapan Xi Jinping, açılış konuşmasında Hindistan Başbakanı Narendra Modi ve Pakistan Cumhurbaşkanı Memnun Hüseyin'in toplantıdaki varlıklarının "büyük tarihi öneme sahip" olduğunu belirtmiştir (NDTV, 2018). Yine aynı konuşmada Xi Jinping, örgütün Şanghay Ruhuna olan duruşunu nitelendirerek, ŞİÖ'nün güçlü canlılığa ve işbirliğı momentumuna sahip olduğunu aktarmış ve ortak, kapsamlı, işbirliğine dayalı ve sürdürülebilir güvenlik arayışı için çağrıda bulunmuştur. Nihayetinde Şanghay Ruhü prensiplerine aykırı davranılmadığında her üye bu işbirliğinden karlı çıkacaktır.

3.3.3 Rusya Perspektifinden Hindistan'ın Şanghay İşbirliği Örgütüne Üyeliği

Rusya, Hindistan'ın güçlü ve zamana göre test edilmiş bir ortağı olmuştur. Her iki ülkenin de güçlü bir stratejik, askeri, ekonomik ve diplomatik ilişki geçmişi vardır. İki ülke ekonomi, politika, savunma, sivil nükleer enerji, terörle mücadele ve uzay teknolojisi alanlarında işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlamışlardır (The Economic Times, 2018). Bunların yanı sıra Hindistan'ın ŞİÖ üyeliğine Rusya sıcak bakmış ve bu konuda desteklerini esirgememiştir. Rusya'nın bu desteğinin altında yine üye oldukları BRICS ekonomik grubunun yükselişi ve Çin'in ekonomik olarak Avrasya'da tek başına güçlenmesini istememesi yatmaktadır.

BRICS ve ŞİÖ gibi çok taraflı ve Batılı olmayan platformlar Çin, Rusya ve Hindistan için farklılıkları yönetme, duruşları koordine etme ve önemli gündemlerde uzlaşma gibi konularda fırsatlar sağlayacaktır (Lei, 2018). Örneğin, bu iki platform Pekin, Moskova ve Yeni Delhi için tek taraflılık ve ticari korumacılık gibi ortak zorluklar ile mücadele adına oldukça önemlidir. Küresel ekonomiye yön vermek adına 2006 yılında kurulana BRICS grubunun Rusya için diğer bir anlamı global sistemde ABD hegemonyasına karşı denge sağlamaktır (Salzman, 2017). Bu açıdan bakıldığında BRICS ve ŞİÖ dâhilinde Rusya ve Hindistan'ın ikili düzeyde birlikteliklerinin güçlenmesi her iki ülkenin gerek ekonomisine gerekse dış politikasına olumlu katkılar sağlayacaktır.

Hindistan gibi, Rusya'nın da Avrupa ve Asya'yı birbirine bağlayan ana yol olarak ortaya çıkacak olan Bir Kuşak Bir Yol girişiminin, Sibiryaya Demiryolları ve Kuzey Deniz Rotası'nın rekabet edebilirliğini azaltacağı konusunda endişeleri vardır (Sharma R. K., 2018). Bu nedenle Rusya, Çin'in Avrasya'da genişlemesini Hindistan ile dengeleyebilirdi. Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliği sonrası, güç dengesinin yenilenmesini sağlamak amacıyla Hindistan ve Rusya ikilisinin Avrasya'da birlikte çalışabilecekleri geniş bir alan oluşacaktır.

Qingdao'daki 2018 ŞİÖ Zirvesinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin verdiği demeçte Hindistan'ın varlığının önemini vurgulayarak örgütün ana oyuncularını olarak Rusya, Çin ve Hindistan'ı göstermiştir (Patranobis, 2018). Diğer taraftan Narendra

Modi ise twitter hesabından yaptığı paylaşım ile iki ülkenin zamanla dostluğunun kanıtlandığını ve gelecek yıllarda bağlarının yeni zirvelere tırmanmaya devam edeceğini belirtmiştir (Patranobis, 2018). Rusya Hindistan ile ittifakın olumlu sonuçlarının farkındadır. Bu nedendir ki her zaman Hindistan'ın ŞİÖ'ye katılmasından yana olmuştur.

SONUÇ

1991 yılında SSCB'nin dağılmasının ardından bölgede güç boşluğunun oluşmasının yanında birçok bölgesel sorunda tezahür etmiştir. SSCB'nin halefi Rusya ve Asya'nın devi olan Çin bölgesel sorunlara çözüm aramak adına 1996 yılında Şanghay Beşlisini kurmuşlardır. Beşliye bağımsızlığını henüz kazanmış ve post-Sovyet döneme ayak uydurmaya çalışan Orta Asya (Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan) ülkeleri de dâhil edilmiştir. 1996-2001 yılları arasındaki birinci aşamasında üyeler arasında sorun teşkil eden başta sınır sorunları ve sınırlardaki güvenlik tehdidine karşı çözüm aranmıştır. Bu bağlamda örgütün başarılı olduğu söylenebilir. 2001 yılında Özbekistan'ın katılımı ile Şanghay Beşlisinden örgüte dönüşerek örgütün ikinci aşaması başlamıştır. Bu aşamada “üç şer” ile mücadeleye odaklanılmıştır. 2004'den günümüze kadar geçen süre ise üçüncü aşama olarak adlandırılmıştır. Bu aşamada bölgesel bir örgütten uluslararası bir örgüte geçişini ve sınır sorunları ve “üç şer” ile mücadelenin yanında ekonomik olarak işbirliğine odaklandığı görülmüştür.

ŞİÖ'nün kuruluş nedenlerine bakıldığında her üye ülkenin farklı bir beklentisi olduğu görülmüştür. Ancak örgütün kurucusu olan Çin ve Rusya'nın ŞİÖ'den bekledikleri sadece siyasal ya da ekonomik işbirliği değildir. Aynı zamanda bölgede oluşacak ABD hegemonyasının önüne geçmek ve tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkmaktır. Birçok kaynakta bu mekanizmanın Batı karşıtı olduğu vurgulanmıştır. Örgütün aldığı kararlar ve faaliyetleri incelendiğinde doğrudan Batı odaklı olmadığına ulaşılmıştır.

ŞİÖ'nün bölgesel başarıları diğer çevre ülkelerin dikkatini çekmiştir. Şöyle ki birçok ülke ve kuruluş bu örgüte dâhil olmak için çabalamıştır. Hindistan'ın ŞİÖ'ye üyeliğini incelemeyi amaçlayan bu çalışma Hindistan'ı bu mekanizmaya iten nedenleri araştırmıştır. Batı (özellikle ABD) ile yakın ilişkiler sürdüren Hindistan'ın Batı karşıtı bir gruba neden katıldığı hakkında birçok şey yazılıp çizilmiştir. Bu nedenler politik, güvenlik ve ekonomik kaygılar şeklinde ifade edilebilir.

Hindistan açısından Politik nedenler göz önüne alındığında uzun yıllardır sorun yaşadığı Çin ve Pakistan ile aynı platformda bulunarak avantaj sağlayacağı

düşünülmektedir. Birliğin önem verdiği prensiplerin başında üyeler arasında karşılıklı güven ve dostluğun geliştirilmesi gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında Hindistan ekonomik olarak rakip gördüğü Çin ve Keşmir Meselesinden dolayı bağımsızlığından bu yana sorun yaşadığı Pakistan ile dış politikasında yumuşamaya gitmiştir. ŞİÖ Zirvelerinde bir araya gelen üst düzey yöneticilerin verdikleri demeçlerde ŞİÖ'nün iki taraflı ilişkilerin gelişmesine olumlu katkı bulunacağını görmekteyiz.

Hindistan'ın örgüte katılmasında etkili olan diğer bir neden ise güvenlik kaygısıydı. ŞİÖ'nün bölgesel barışı, güvenliği ve istikrarı sağlamak ve korunmak için çoklu işbirliğini geliştirmek amacı ile yaptığı bölgesel faaliyetler dikkat toplamıştır. Özellikle RATS kurumunun faaliyetleri ve her yıl düzenli olarak yapılan Barış Misyonları ile askeri gücünü bir yerde tüm dünyaya göstermişti. Hindistan'ın güvenlik sorunlarının başında Keşmir Meselesi, Afganistan'daki istikrarsızlığın yayılması ve uyuşturucu kaçakçılığı gelmektedir.

Keşmir Meselesi, Pakistan ile Hindistan arasındaki devlet ilişkilerini kangren etmenin yanında istikrarsız havası da saldırgan gruplarının oluşmasına sebep olmaktadır. Hindistan'ın güvenliğini tehdit eden saldırgan grupları sadece Keşmir bölgesinde yer almamaktadır. Büyük metropoller dâhil olmak üzere birçok kentinde de faaliyet yürüten bu gruplar kendilerini göstermektedir. Bu gruplar istikrarsız bir ortam yaratmakla beraber uyuşturucu ticareti ile kendilerini finanse etmektedir. Afganistan'daki istikrarsızlık komşu ülkelere yayılma potansiyelinden dolayı Hindistan'ı etkilemektedir. Tüm bunlar göz önüne alındığında ŞİÖ'nün bu alanlardaki faaliyetleri yadsınamaz. Bu nedenle örgütün Hindistan'ın güvenlik endişelerini aza indirmede yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Hindistan'ın ŞİÖ'den diğer bir beklentisi ekonomi ve enerji konusundaki işbirliğiydi. Dünyanın en hızlı büyüyen ekonomilerinden biri olan Hindistan, önümüzdeki yıllarda skalasını artırarak dünya ekonomisinde liderliğe oturacağı tahmin edilmektedir. Hindistan ekonomik işbirliğine önem veren ve dünyanın en zengin yer altı kaynaklarına sahip olan ülkeleri bünyesinde barınmasından dolayı ŞİÖ'ye ehemmiyet vermektedir. Hindistan, Orta Asya ile Bağlantı Kurma ve Kuzeye

Bak politikalarıyla 90'lı yıllardan itibaren bu bölge ile yakın ilişkiler kurarak bu bağın temelini atmıştır.

Hindistan, ticari yatırımlarının başında gelen INSTC ile hem Avrasya'ya hem de Avrupa'ya açılmayı hedeflemiştir. Bu açılıma ŞİÖ üyeleri ile geliştireceği yakın işbirliği yardımcı olacaktır. Diğer taraftan enerji bağımlısı olan Hindistan petrol, doğalgaz, uranyum ve hidroelektrik gibi enerji kaynaklarına ŞİÖ Enerji Kulübünün desteği ile rahatlıkla ulaşabilecektir. Bu etkenler ele alındığında Hindistan'ın ekonomi ve enerji alanlarında birçok fayda sağlayacağı beklenmektedir.

Hindistan'ın üyeliğinin küresel güçler bazında incelenmesinde ABD, Çin ve Rusya göz önüne alınmıştır. Bu değerlendirme doğrultusuna ulaşılan sonuç ise her ülkenin kendi çıkarlarına göre hareket ederek üyeliği ele almasıdır. Örneğin ABD, Hindistan'ı Orta Asya'ya ulaşabileceği bir kanal olarak görürken, Çin BRICS ekonomik grubu, SAARC birliğine katılma isteği, ABD'nin Asya'daki varlığı ve Bir Kuşak Bir Yol projesine Hindistan'ın destek vermeyişi nedenleri ile sıcak bakmıştır. Diğer taraftan Rusya ise başından beri Hindistan'ın üyeliğine destek vermiş ve özellikle Çin'in Avrasya'da genişlemesini dengeleyebileceğini düşünmektedir.

Tüm bu bilgiler çerçevesinde Hindistan'ın hem Asya'da hem de dünya genelinde artan etkisi göz önüne alındığında ŞİÖ üyeliği ile hedeflerine ulaşması beklenmektedir. Önümüzdeki yıllarında ise bu üyeliğin avantajlarını ve dezavantajlarını netlikle sergileyeceği aşikârdır. Sonuç olarak her ülke gibi Hindistan da dış politikasını kendi ülke çıkarlarına göre şekillendirmiştir. ŞİÖ ile hem örgütün hem de kendi gücünü artırdığı düşünülmektedir. Dezavantajlara nazaran Hindistan'ın bu işbirliğinden çoğunlukla karlı çıkacağı sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akman, H. (2015). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri Ve İlişkilerin Problemleri . *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 8 (37), 311-326.
- Alimov, R. (2017, Ekim). The Role of the Shanghai Cooperation Organization in Counteracting Threats to Peace and Security. *UN Chronicle* , 54 (3).
- Alimov, R. (2018). The Shanghai Cooperation Organisation: Its role and place in the development of Eurasia. *Journal of Eurasian Studies* , 9 (2), 114-124.
- Altundağ, Z. (2016). Geçmişten Günümüze Şangay İşbirliği Örgütü. *Avrasya Etüdleri* 49/2016-1 (99-124) , 49 (1), 99-124.
- Aris, S. (2009). The Shanghai Cooperation Organisation: 'Tackling the Three Evils'. A Regional Response to Non-Traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc? *Europe-Asia Studies* , 61 (3), 457-482.
- Ashgar, Z., & Nazuk, A. (2007). Iran-Pakistan-India Gas Pipeline—An Economic Analysis in a Game Theoretic Framework. *The Pakistan Development Review* , 46 (4), 537–550.
- Aydın, A. (2016). Orta Asya'daki Güvenlik Sorunlarının Çözümünde Şangay İşbirliği Örgütü'nün Etkinliği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* , 11 (1), 145-160.
- Bağcı, M. (2015, 4 24). *Başlangıçtan Günümüze Kazak-Çin Sınır Sorunları. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.*
- Bailes, A. J., Dunay, P., & Diğerleri. (2007, Mayıs). The Shanghai Cooperation Organization. *SIPRI Policy Paper* , 17, s. 1-58.
- Balakrishnan, R. (2018). India and the Crime-Terrorism Nexus. *Counter Terrorist Trends and Analyses* , 10 (9), 11-17.

Bocutoğlu, E. (2017). Çin'in "Bir Kuşak-Bir Yol" Projesinin Ekonomik ve Jeopolitik Sonuçları Üzerine Düşünceler. *International Conference On Eurasian Economies* (s. 265-270). Avrasya Ekonomistler Derneği.

Cabestan, J.-P. (2013). The Shanghai Cooperation Organization, Central Asia, and the Great Powers, an Introduction One Bed, Different Dreams? *Asian Survey* , 53 (3), 423-435.

Çolakoğlu, S. (2014). Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Geleceği ve Çin. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi* , 1 (1), 173-197.

Dar, B. A. (2014). Major Bilateral Issues between China and India. *Arts and Social Sciences Journal* , 5 (1), 1-3.

Demirci, L. (2012). Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Kesişimindeki Sorunlu Vadi: Fergana. *Savunma Bilimleri Dergisi* , 11 (2), 33-69.

Department of Commerce, Government of India. (2014). *International North South Transport Corridor Dry Run Report*. New Delhi: Department of Commerce, Government of India.

Ejaz, H. S. (2010). *Terrorism In Pakistan: Incident Patterns, Terrorists' Characteristics, And The Impact Of Terrorist Arrests On Terrorism*. United States, North America: ScholarlyCommons.

Erdal, S. (2018). Çözumsuzlüğün Adı: 'Birleşmiş Milletler'e Rağmen Keşmir'. *Public and Private International Law Bulletin* , 38 (1), 85-106.

Eren, E. (2017). Şanghay İşbirliği Örgütü Ve Türk Dış Politikasında Gelecek Perspektifi. *Strategic Public Management Journal* , 3 (5), 77-94.

Fayaz, S. (2016). Kashmir Dispute between Pakistan and India: The Way Out. *The Dialogue* , 11 (1), 65-82.

FICCI. (2018). *India EAEU FTA – FICCI Survey Report*. New Delhi: FICCI.

Frans-Paul van der Putten, M. d. (2007). *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a full-grown security alliance?* Clingendael Institute.

Fredholm, M. (2013). Too Many Plans for War, Too Few Common Values. M. S. Fredholm içinde, *The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics : New Directions, Perspectives, and Challenges* (Cilt 2, s. 3-19). Copenhagen: NIAS Press.

Ganguli, S. (2013). The SCO: An Energy Alliance in the Making. M. Fredholm, & B. N. Schlyter içinde, *The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics : New Directions, Perspectives, and Challenges* (Cilt 2, s. 277-293). Copenhagen: NIAS Press.

Haas, M. d., & Putten, F.-P. v. (2007). *The Shanghai Cooperation Organisation: Towards a full-grown security alliance?* Clingendael: Netherlands Institute of International Relations Clingendael.

Hashmi, M. U. (2015, Aralık). *Building Peace Between India And Pakistan: The Role Of The Shanghai Cooperation Organization*. Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Ankara, Türkiye.

Hepaktan, C. (2017). Şangay İşbirliği Örgütü (Şiö) Ve Türkiye'nin Şiö İle Gerçekleştirdiği Dış Ticaretin Analizi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 15 (4), 395-410.

Huchet, J.-F. (2008). Emergence of a Pragmatic India-China Relationship: Between Geostrategic Rivalry and Economic Competition. *China Perspectives* , 50-67.

ICG. (2002). *Central Asia: Border Disputes And Conflict Potential*. Osh/Brussels: International Crisis Group.

Jaspal, Z. N. (2015, Ağustos). SCO Membership: Potentials for Pakistan. *Hilal* , 52 (2).

Javed, F., & Ahmed, A. (2016, Ağustos). Pakistan and SCO Opportunities for Pakistan. *Defence Journal* , 20 (1), s. 35-43.

Junmei, L., & Min, Z. (2013). Financial Cooperation among SCO Member States. M. Fredholm, & B. N. Schlyter içinde, *The Shanghai Cooperation Organization and*

Eurasian Geopolitics : New Directions, Perspectives, and Challenges (Cilt 2, s. 264-276). Copenhagen: NIAS Press.

Kaushiki, N. (2013). The New Great Game and India's Connect Central Asia Policy: Strategic Perspectives and Challenges. *Journal of International and Area Studies* , 20 (2), 83-100.

Keskin, M. (2015). Yakın Çevre Doktrini Bağlamında Rus Dış Politikası: Ukrayna Müdahalesi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi* , 3 (2), 45-62.

Khan, Z. A. (2013). Pakistan And Shanghai Cooperation Organization. *IPRI Journal* , 8 (1), 57-76.

Koolae, E., & Tishehyar, M. (2013). Glo-regionalism in Energy Cooperation Approaches of the SCO Region. *European Researcher* , 65 (12-2), 2906-2917.

Korkmaz, H. (2014). Bölgesel Güvenlik Çıkmazı: Keşmir Sorunu. *21. Yüzyılda Sosyal Bilimler Dergisi* (7), 201-218.

Kumar, S. S. (2013). India and the Shanghai Cooperation Organization: Issues and Concerns. *International Journal of China Studies* , 4 (3), 343-359.

Mahmut Yardımcıoğlu, H. K. (2012). Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şangay İşbirliği Örgütü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniveristesi İİBF Dergisi* , 2 (2), 163-174.

Maimaitiaili, K. (2018). Avrasya'da Bölgesel İstikrar Ve İktisadi Kalkınmadaki Rolü Açısından Şangay İşbirliği Örgütü. *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi* , 1 (1), 44-51.

Majid, A. (2016, Haziran 30). Shanghai Cooperation Organization: Expanding Horizons of Regional Cooperation. *Journal of Pakistan Vision* , 17 (1), s. 146-164.

Majid, A., & Hussain, M. (2016). KASHMIR: A Conflict between India and Pakistan. *South Asian Studies* , 31 (1), 149 – 159.

Mann, P. (2016). India's Membership in the Shanghai Cooperation Organisation: Opportunities and Challenges. *AIR POWER Journal* , 11 (2), 125-144.

McClellan, S. A. (2013). *The Shanghai Cooperation Organization: Should the U.S. be Concerned?* . Strategic Studies Institute.

Mukherjee, R. (2006, Nisan). The Long Hand Of History: Regional Cooperation In The 21st Century. *Society and Economy* , 28 (1), s. 61-79.

Musayev, M. (2015). Hindistan'ın Stratejik Önemi Ve Dış Politika Yapısı. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 2 (5), 277-289.

Norling, N., & Swanström, N. (2007). The Shanghai Cooperation Organization, trade, and the roles of Iran, India and Pakistan. *Central Asian Survey* , 26 (3), 429-444.

Omelicheva, M. Y. (2013). Terrorism in Central Asia: Dynamics, Dimensions, and Sources. *Education About Asia* , 18 (3), 1-6.

Özdaşlı, E. (2012). Çin ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 4 (6), 108-122.

Panda, J. P. (2012). Beijing's Perspective on Expansion of the Shanghai Cooperation Organization: India, South Asia, and the Spectrum of Opportunities in China's Open Approach. *Asian Perspective* , 36 (3), 493-530.

Pradhan, R. (2015). Mapping India's Look North Policy: Why Central Asia Matters. *IUP Journal of International Relations* , 9 (4), 40-53.

Qadir, M. I., & Rehman, S. u. (2016). Expansion of Shanghai Cooperation Organization (SCO): Harbinger of Regional Peace and Prosperity. *Journal of Political Studies* , 23 (1), 117-132.

R. Tasstemkhanova, Z. M. (2015). Territorial and Border Issues in Central Asia: Analysis of the Reasons, Current State and Perspectives. *Anthropologist* , 22 (3), 518-525.

Ratha, K. C., & Mahapatra, S. K. (2014). India-China Bilateral Relations: Confrontation and Conciliation. *23rd International Business Information Management Association Conference (IBIMA) on "Vision 2020 Sustainable*

Growth, Economic Development, and Global Competitiveness", 23, s. 1156-1163. Valencia.

Roy, M. S., & Roy, R. (2017). Placing India In The Emerging Regional Dynamics Of Central Asia. *UNISCI Journal* (45), 85-116.

S. F. Hasnat, Z. A. (2016). *Shanghai cooperation organization as a platform for regional understanding: Its economic, political and security potential*. T.C. Dış İşleri Bakanlığı. Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Santen, E. v. (2018). Combatting organised crime and terrorism in Central Asia. *Journal of Financial Crime*. 2018, Vol. 25 Issue 2, p309-319. 11p. DOI: 10.1108/JFC-07-2017-0069 , 25 (2), 309-319.

Sergi, B. S. (2018). Putin's and Russian-led Eurasian Economic Union: A hybrid half-economics and half-political "Janus Bifrons". *Journal of Eurasian Studies* , 9 (1), 52-60.

Tulibayeva, Z., & Sadvokassova, A. (2013). The SCO and Prospects for Regional Economic Cooperation in Central Asia. M. Fredholm, & B. N. Schlyter içinde, *The Shanghai Cooperation Organization and Eurasian Geopolitics : New Directions, Perspectives, and Challenges* (Cilt 2, s. 253-263). Copenhagen: NIAS Press.

Türk, B. (2013). Uluslararası Sistemde Kronik Bir Sorun: Keşmir. *Asya'da Güvenlik Sorunları ve Yansımaları* , 103-128.

Xuequan, M. (2018, Temmuz). 2018 SCO Summit: Xi chairs 2018 SCO summit to draw up blueprint for shared future. *Chinese American Forum* , s. 4-6.

Yardımcıoğlu, M., & Koçarslan, H. (2012). Çok Kutuplu Dünyaya Doğru:Şangay İşbirliği Örgütü. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 2 (2), 163-174.

Yener, M. C. (2013). Küresel Düzendeki Yeni Arayışlar:Şangay İşbirliği Örgütü ve Türkiye. *Uluslararası Ekonomik Sorunlar* , 13 (46), 71-92.

Yuldasheva, S. (2016). Avrasya Güvenliği Bağlamında Rusya- Çin İlişkileri: Şangay İşbirliği Örgütü. Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Zeyrek, C. (2010). Orta Asya'da Etkin Bölgesel Bütünleşme Çabaları: Şanghay İşbirliği Örgütü. *Ege Akademik Bakış* , 10 (3), 871-884.

İnternet: Amerika Bülteni. (2017, Temmuz 12). *Yeni başlayanlar için Çin – Hindistan sınır savaşı klavuzu*. Amerika Bülteni: <http://amerikabulteni.com/2017/07/12/yeni-baslayanlar-icin-cin-hindistan-sinir-savasi-klavuzu/>, Son Erişim Tarihi:01.09.2019.

İnternet: Anand, C. A. (2018, Ağustos 24). *Opening Ceremony Exercise SCO Peace Mission 2018*. Press Information Bureau: <http://pib.nic.in/newsite/PrintRelease.aspx?relid=183039>, Son Erişim Tarihi:16.01.2019.

İnternet: Bhaya, A. G. (2018, Ekim 12). *India in SCO: Prioritizing trade, security and connectivity*. China Global Television Network- CGTN: https://news.cgtn.com/news/3d3d514d7845444f7a457a6333566d54/share_p.html, Son Erişim Tarihi:14.01.2019.

İnternet: BP. (2018). *BP Energy Outlook*. British Petroleum: <https://www.bp.com/content/dam/bp/en/corporate/pdf/energy-economics/energy-outlook/bp-energy-outlook-2018-country-insight-india.pdf>, Son Erişim Tarihi:30.01.2019.

İnternet: BP. (2018, Haziran). *British Petrol*. bp Global: <https://www.bp.com/en/global/corporate/energy-economics/statistical-review-of-world-energy/natural-gas/natural-gas-reserves.html>, Son Erişim Tarihi: 25.10.2018.

İnternet: Budak, T. (26, Haziran 2015). *Hindistan'ın Orta Asya Politikası*. BİLGESAM: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-69-20150629241223_a.pdf, Son Erişim Tarihi:08.01.2019.

İnternet: CGTN. (2018, Haziran 10). *Wang Yi: SCO summit can help improve India-Pakistan ties.* China Global Television Network: <https://america.cgtn.com/2018/06/10/wang-yi-china-russia-partnership-sco>, Son Erişim Tarihi:18.01.2019

İnternet: Chaudhury, D. R. (2018, Temmuz 11). *PM Modi's visit to Central Asia: India and Kazakhstan ink deals on uranium supply, defence.* The Economic Times: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/pm-modis-visit-to-central-asia-india-and-kazakhstan-ink-deals-on-uranium-supply-defence/articleshow/47996585.cms>, Son Erişim Tarihi:30.01.2019.

İnternet: Cohen, A., Curtis, L., & Graham, O. (2008, 5 30). *The Proposed Iran–Pakistan–India Gas Pipeline:An Unacceptable Risk to Regional Security.* The Heritage Foundation: <https://www.heritage.org/asia/report/the-proposed-iran-pakistan-india-gas-pipeline-unacceptable-risk-regional-security>, Son Erişim Tarihi:25.12.2018.

İnternet: *Doğu Türkistan Haber ve Araştırma Merkezi.* (2014, Nisan 7). Doğu Türkistan Hakkında Genel Bilgiler: <http://www.dogu-turkistan.net/2014/04/07/dogu-turkistan-hakkinda-genel-bilgiler/>, Son Erişim Tarihi:20.10.2018.

İnternet: Dormandy, X. (2007, Kasım 5). *India's Foreign Policy.* The Belfer Center for Science and International Affairs: <https://www.belfercenter.org/publication/indias-foreign-policy>, Son Erişim Tarihi:08.01.2019.

İnternet: Dormandy, X. (2007, Kasım 5). *India's Foreign Policy.* The Belfer Center for Science and International Affairs: <https://www.belfercenter.org/publication/indias-foreign-policy>, Son Erişim Tarihi:15.02.2019.

İnternet: Elbilir, H. Ç. (2017, Nisan). *Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nin Yeni Genel Sekreteri Ve Rusya'nın Ermenistan Üzerindeki Etkisi.* Avrasya İncelemeleri Merkezi: <https://avim.org.tr/tr/Yorum/KOLEKTIF-GUVENLIK-ANLASMASI->

ORGUTU-NIN-YENI-GENEL-SEKRETERI-VE-RUSYA-NIN-ERMENISTAN-
UZERİNDEKI-ETKİSİ, Son Erişim Tarihi:01.12.2018.

İnternet: Hindustan Times. (2018, Haziran 10). *SCO summit highlights: PM Modi says connectivity with neighbouring nations top priority*. Hindustan Times: <https://www.hindustantimes.com/india-news/sco-summit-live-pm-modi-meets-xi-jinping-at-welcome-ceremony-in-china-s-qingdao/story-Xb9qGSR9o10kXvHJxeGmzL.html>, Son Erişim Tarihi:20.01.2019.

İnternet: Hydrocarbons-Technology. (tarih yok). *The ESPO (Eastern Siberia Pacific Ocean) Oil Pipeline, Siberia, Russia*. Hydrocarbons-Technology: <https://www.hydrocarbons-technology.com/projects/espopipeline/>, Son Erişim Tarihi:25.12.2018.

İnternet: IBEF. (2019, Ocak). *About Indian Economy Growth Rate & Statistics*. India Brand Equity Foundation: <https://www.ibef.org/economy/indian-economy-overview>, Son Erişim Tarihi:05.01.2019.

İnternet: İsmayilov, E., & Budak, T. (2015, Şubat 13). *Bağımsızlık Sonrası Kazakistan'ın Enerji Politikası*. BİLGESAM: http://www.bilgesam.org/images/dokumanlar/0-411-20150216401189_2.pdf, Son Erişim Tarihi:25.12.2018.

İnternet: İsmayilov, E., & Budak, T. (2015, 4 7). *Bağımsızlık Sonrası Özbekistan'ın Enerji Politikası*. BİLGESAM: <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-411-20150407131203.pdf>, Son Erişim Tarihi:25.12.2018.

İnternet: ITC. (2018). *Trade Map*. International Trade Center: <https://www.trademap.org/Index.aspx>, Son Erişim Tarihi:20.12.2018.

İnternet: Jia, Q. (tarih yok). *The Success of the Shanghai Five:Interests, Norms and Pragmatism*. Commonwealth Institute: <http://www.comw.org/cmp/fulltext/0110jia.htm>, Son Erişim Tarihi:15.10.2018.

İnternet: Kalehsar, O. S. (2017, Aralık 18). *İran-Rusya Eenerji İşbirliği*. BİLGESAM: <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-484-20171218221379.pdf>, Son Erişim Tarihi:25.12.2018.

İnternet: Kessikbayev, A. (2005, Şubat 17). *Şanghay Beşlisi'nden Şanghay İşbirliği Örgüt*. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/145/sanghay_beslisinden_sanghay_isbirligi_orgut, Son Erişim Tarihi:22.10.2018.

İnternet: Kessikbayev, A. (2005, Şubat 17). *TASAM*. TASAM: http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/145/sanghay_beslisinden_sanghay_isbirligi_orgut, Son Erişim Tarihi:10.10.2018.

İnternet: Lei, W. (2018, Temmuz 25). *Is BRICS bringing China, Russia and India closer?* CGTN:https://news.cgtn.com/news/3d3d774e3545444d79457a6333566d54/s_hare_p.html, Son Erişim Tarihi:22.02.2019

İnternet: Madan, T. (2014, Kasım 20). *China's Role in SAARC Brookings India Briefing Book*. The Brookings: <https://www.brookings.edu/research/chinas-role-in-saarc/>, Son Erişim Tarihi:21.02.2019.

İnternet: MEA. (2017, Haziran). *Brief on India-U.S. Relations*. Ministry of External Affairs, Government of India: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:TVrJEBIYf7YJ:https://mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/India_US_brief.pdf+&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Son Erişim Tarihi:15.02.2019.

İnternet: Ministry of External Affairs. (2015, Temmuz 11). *Joint Statement between Turkmenistan and India during the Prime Minister's visit to Turkmenistan*. Ministry of External Affairs: https://www.mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/25456/Joint_Statement_between_Turkmenistan_and_India_during_the_Prime_Ministers_visit_to_Turkmenistan, Son Erişim Tarihi:30.01.2019.

İnternet: NDTV. (2018, Haziran 10). *India, Pak's Entry to Bolster Strength: Xi Jinping At Asian Summit SCO*. NDTV: <https://www.ndtv.com/india-news/india-paks->

entry-to-bolster-strength-xi-jinping-at-asian-summit-sco-1865207, Son Erişim Tarihi:21.02.2019.

İnternet: Örmeci, O. (2014, Aralık 15). *SİYASAL SİSTEMLER: HİNDİSTAN*. Uluslararası Politika Akademisi: <http://politikaakademisi.org/2014/12/15/siyasal-sistemler-hindistan/> , Son Erişim Tarihi:07.01.2019.

İnternet: Patranobis, S. (2018, Haziran 6). *Vladimir Putin names India, China and Russia as 'major players' in Shanghai Cooperation Organisation*. Hindustan Times: <https://www.hindustantimes.com/world-news/vladimir-putin-names-india-china-and-russia-as-major-players-in-sco/story-mJPPPBU2fXg7VHtg2hRwKM.html>, Son Erişim Tarihi:22.02.2019.

İnternet: Philip B. Calkins, J. E., & Diğerleri. (2019, Ocak 2). *India*. Encyclopedia Britannica: <https://www.britannica.com/place/India>, Son Erişim Tarihi:03.01.2019.

İnternet: SAARC. (tarih yok). *About SAARC*. SAARC South Asian Association for Regional Cooperation: <http://saarc-sec.org/about-saarc>, Son Erişim Tarihi:21.02.2019.

İnternet: Sajjanhar, A. (2016, June 19). *India and the Shanghai Cooperation Organization*. The Diplomat: <https://thediplomat.com/2016/06/india-and-the-shanghai-cooperation-organization/>, Son Erişim Tarihi: 09.01.2019.

İnternet: Salzman, R. S. (2017, Mart 17). *Russian and Indian Approaches to BRICS and Global Governance*. Wilson Center: <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russian-and-indian-approaches-to-brics-and-global-governance>, Son Erişim Tarihi:22.02.2019.

İnternet: Santander Trade. (2018, Aralık). *INDIA: ECONOMIC AND POLITICAL OUTLINE*. Santander Trade: https://en.portal.santandertrade.com/analyse-markets/india/economic-political-outline?&actualiser_id_banque=oui&id_banque=0&memoriser_choix=memoriser, Son Erişim Tarihi:07.01.2019.

İnternet: Sarma, H. C., & Menezes, D. R. (2018, Haziran 6). *The International North-South Transport Corridor (Instc): India's Grand Plan For Northern Connectivity*. Polar Research and Policy Initiative: <http://polarconnection.org/india-instc-nordic-arctic/>, Son Erişim Tarihi:27.01.2019.

İnternet: SCO. (2017, Ocak 9). *About SCO*. The Shanghai Cooperation Organisation: http://eng.sectsko.org/about_sco/, Son Erişim Tarihi:01.10.2019.

İnternet: SCO Business Council. (tarih yok). SCO Business Council: <https://bcsc.org/en/sco-business-council>, Son Erişim Tarihi:10.12.2019

İnternet: SCO. (2002). *Charter Of The Shanghai Cooperation Organization*. Shanghai Cooperation Organization: <http://eng.sectsko.org/documents/> , Son Erişim Tarihi:18.01.2019.

İnternet: SCO. (2001, Eylül). *Documents, SCO*. The Shanghai Cooperation Organisation: <http://eng.sectsko.org/documents/>, Son Erişim Tarihi:12.10.2019.

İnternet: SCO. (2006). *SCO Documents*. Shanghai Cooperation Organisation: <http://eng.sectsko.org/documents/>, Son Erişim Tarihi:15.12.2018.

İnternet: SCO. (2017, Ocak 10). *SCO External Communication*. Shanghai Cooperation Organisation: <http://eng.sectsko.org/cooperation/>, Son Erişim Tarihi: 08.02.2018.

İnternet: SCO. (2018, Mart 12). *SCO News*. Shanghai Cooperation Organisation: <http://eng.sectsko.org/news/20180312/394112.html>, Son Erişim Tarihi:10.02.2019.

İnternet: SCO. (2017, 1 9). *Structure of the Shanghai Cooperation Organisation*. SCO: <http://eng.sectsko.org/structure/#9>, Son Erişim Tarihi:04.10.2018.

İnternet: SCO. (2017, 1 9). *Structure of the Shanghai Cooperation Organisation*. Shanghai Cooperation Organisation: <http://eng.sectsko.org/structure/20170109/190929.html#12>, Son Erişim Tarihi:10.12.2018.

İnternet: Sharma, B. K., & Sharma, R. K. (2016). *India's SCO Membership – Challenges and Opportunities*. The United Service Institution of India: <http://usiofindia.org/publications/OccasionalPapers/IndiaSCOMembershipChallengeSandOpportunities.pdf>, Son Erişim Tarihi:10.01.2019.

İnternet: Sharma, R. K. (2018, Ekim 6). *Russia's Greater Eurasian Partnership is an opportunity for India*. The Economic Times: <https://economictimes.indiatimes.com/blogs/et-commentary/russias-greater-urasian-partnership-is-an-opportunity-for-india/>, Son Erişim Tarihi:22.02.2019.

İnternet: Suhag, P. S. (2017, Ağustos 29). *India's Membership in Shanghai Cooperation Organisation: An Appraisal*. The Institute for Defence Studies and Analyses (IDSA): https://idsa.in/backgrounders/india-membership-in-shanghai-cooperation-organisation_pssuhag_290817, Son Erişim Tarihi:09.01.2019.

İnternet: The Economic Times. (2018, Mayıs 21). *Why Russia matters so much to India*. The Economic Times: <https://economictimes.indiatimes.com/news/international/world-news/why-russia-matters-so-much-to-india/an-inseparable-relationship/slideshow/64258488.cms>, Son Erişim Tarihi:21.02.2019.

İnternet: The Indian Express. (2015, Temmuz 10). *Summary of Modi-Sharif Talks in Ufa, Russia*. The Indian Express: <https://indianexpress.com/article/india/india-others/summary-of-modi-sharif-talks-in-ufa-russia/>, Son Erişim Tarihi:18.10.2018.

İnternet: The InfoSCO. (2015, Mart 26). *SCO Energy Club: structure ready for international interaction, not Shanghai Six's elite club*. The InfoSCO: <http://infoshos.ru/en/?idn=13913>, Son Erişim Tarihi:19.12.2019.

İnternet: The New Indian Express. (2019, Ocak 18). *India, Uzbekistan sign agreement on uranium import*. The New Indian Express: <http://www.newindianexpress.com/nation/2019/jan/18/india-uzbekistan-sign-agreement-on-uranium-import-1926805.html>, Son Erişim Tarihi:30.01.2019.

İnternet: The WB. (tarih yok). *World Bank Open Data*. The World Bank: <https://data.worldbank.org/>, Son Erişim Tarihi:20.12.2018.

İnternet: Tourangbam, M. (2018, Temmuz 10). *What's Next for India-US Relations?* The Diplomat: <https://thediplomat.com/2018/07/whats-next-for-india-us-relations/>, Son Erişim Tarihi:15.02.2019.

İnternet: Vasudeva, P. (2018, Haziran 22). *The real discussions between India and China at SCO: The Statesman contributor.* The Straits Times: <https://www.straitstimes.com/asia/south-asia/the-real-discussions-between-india-and-china-at-sco-the-statesman-contributor>, Son Erişim Tarihi:20.02.2019.

İnternet: Wright, A. (2017, Ekim 1). *8 things you need to know about India's economy.* World Economic Forum: <https://www.weforum.org/agenda/2017/10/eight-key-facts-about-indias-economy-in-2017/>, Son Erişim Tarihi:05.01.2019.

İnternet: Zee Media Bureau. (2018, Haziran 10). *PM Narendra Modi floats the concept of SECURE at SCO Summit.* ZEE NEWS: <http://zeenews.india.com/india/pm-narendra-modi-floats-the-concept-of-secure-at-sco-summit-2115262.html>, Son Erişim Tarihi:15.01.2019.

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
Tablo 1: Şanghay İşbirliği Örgütüne Üye Ülkelerle İlgili Bazı İstatistikî Bilgiler....	41
Tablo 2: Tablo 2. Çin İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri.....	43
Tablo 3: Rusya İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri.....	44
Tablo 4: OAC İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri.....	44
Tablo 5: Hindistan İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri.....	44
Tablo 6: Pakistan İle ŞİÖ Üye Ülkeleri Arasındaki Dış Ticaret Verileri.....	45

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1: Şanghayİşbirliği Örgütü Kurumsal Yapısı	17

EKLER
EK:1

Hindistan, Pakistan ve Çin Arasında Sorun Olan Bölgeler

Kaynak: <http://amerikabulteni.com/2017/07/12/yeni-baslayanlar-icin-cin-hindistan-sinir-savasi-klavuzu/>

EK:2

Kuzey-Güney Uluslararası Ulaşım Koridoru

Kaynak: <http://vestnikkavkaza.net/news/North-South-Transport-Corridor-may-become-alternative-to-Suez-Canal-media.html>

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : TEKİN, Melike
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri : 08.03.1992- Van
Telefon : 05427944779
E-mail : mltknn@outlook.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	2019
Lisans	Hacettepe Üniversitesi	2015

Yabancı Dil

İngilizce

Tez Başlığı / Konusu:

26/04/2019

“HİNDİSTAN’IN ŞANGHAY İŞBİRLİĞİ ÖRGÜTÜNE KATILMA NEDENLERİ VE BU NEDENLERİN KÜRESEL FAKTÖRLER BAZINDA İNCELENMESİ”

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 76 sayfalık kısmına ilişkin, 26/04/2019 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 12 (Yüzde On İki) dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

26/04/2019
Melike Tekin

Adı Soyadı : Melike Tekin
Öğrenci No : 169213081
Anabilim Dalı : Uluslararası Politik Ekonomi
Programı :
Statüsü : Y.Lisans X Doktora

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Erkan AFSAR

..11..16.2019

ENSTİTÜONAYI
UYGUNDUR

..11..16.2019

Doç. Dr. Bekir KOCLAR
Enstitü Müdürü

